

brodva
slovenija

Dragi rojaki, najbližja in najhitrejša pot v domovino – z letali JAT!
REDNA DIREKTNA LETALSKA ZVEZA LJUBLJANA–NEW YORK v. v. dvakrat tedensko.
Za vse informacije in rezervacije se obrnite na najbližje predstavništvo JAT v tujini ali JAT –
Ljubljana, Miklošičeva 34, telefoni (061) 314-340 ali 314-341

PREDSTAVNIŠTVA JAT V ZDA

NEW YORK JAT-Rockefeller Center, 630 Fifth Avenue, Suite 212, New York N. Y. 10020,
(212) 765 4050-765 4057

CLEVELAND JAT-Hanna Building, 1422 Euclid Avenue Cleveland, Ohio 44115 (216) 816-5520

CHICAGO JAT-180 North Michigan Av., Suite 988. Chicago 60601, Ill. USA, (312) 782-1322,
(312) 782-1523, (312) 782-1524

DETROIT JAT-1249 Washington Boulevard, Detroit, Mich, 48226, (313) 964-5577

LOS ANGELES JAT- 3440 Wilshire BLVD Suite 803, Los Angeles,
California 90010, (213) 388-0379

rodna gruda slovenija

Revija za Slovence po svetu
Magazine for Slovenes abroad
Revista para los Eslovenos
por el mundo

Dogodki	Izdaja
4	Slovenska izseljenska matica
Jugoslavija in svet	Ljubljana, telefon 061/20-657
6	Naslov
Slovenska gledališka snovanja	61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169
8	Slovenija, Jugoslavija
Izbor iz slovenskega tiska	Telefon uredništva 061/23-102
11	Telefon uprave 061/21-234
Slovenj Gradec — mesto miru	Glavni in odgovorni urednik
14	Jože Prešeren
Po Sloveniji	Urednica
16	Jagoda Vigele
Osebnosti, Šport	Uredniški odbor
17	Janez Kajzer, Marko Kern, Jože Prešern,
Tone Kusov o onemelih Javorjah	Silvestra Rogelj, Ina Slokan, Mila Šenk,
18	Juš Turk, Jagoda Vigele
Turistični vodnik	Izdajateljski svet
20	Mitja Vošnjak (predsednik), Mirko Čepič,
Samostan — svojstveno gibalo doline	dr. Vladimir Klemenčič, Anna Krasna, Mira
22	Mihelič, Ernest Petrin, Drago Seliger, Lenart
Slovenija v mojem objektivu	Šetinc, Ciril Šter, Ciril Zlobec
24	Oblikovalec
Zakladi slovenskih muzejev: Panjske končnice	Peter Žebre
26	Prevajalci
Korenine: Slovenska pesem iz Porabja, Kje je moj mili dom	Alberto Gregorič (španščina),
28	Viktor Jesenik (francoščina),
»Pozdravite domovino!«	Milena Milojevič-Sheppard (angleščina)
30	Revija izhaja vsak mesec,
Naši po svetu	8. in 9. številka izideta skupno.
32	Tisk
Louis Adamič: Z drugim imenom Mister Nichols	ČGP Delo, Ljubljana
36	Oproščeno prometnega davka po
Umetniška beseda: Tam, kjer teče bistra Drava	pristojnem sklepu št. 421-1/173
38	z dne 24. VII. 1973
Vaše zgodbe: Najlepše počitniško doživetje	Letna naročnina
40	Jugoslavija 150 din, Avstralija 7 aus. \$, Avstrija
Za mlade po srcu	120 Asch, Anglija 4,50 Lstg., Belgija 260 Bfr,
42	Danska 45 Dkr, Finska 35 FM, Francija
Materinščina, Nove knjige	35 FF, Holandija 18 Hfl, Italija 7.000 Lit,
45	Kanada 10 can \$, ZR Nemčija 16 DM,
Mislimo na glas, Domače viže, Filatelija	Norveška 45 Nkr, Švedska 40 Skr, Švica 15 Sfr,
46	ZDA — U. S. A. 8 US \$, Južnoameriške države
Slovenski lonec, Vaš kotiček	8 US \$.
47	Plačilo naročnine

Slika na naslovni strani:
gledališka igralka Jožica Avbelj

Devizni račun: 50100-620-010-32002-2818/5
pri Ljubljanski banki — Plačilo je možno
tudi po mednarodni poštni nakaznici ali
s čekom, naslovljenim na »Slovenska
izseljenska matica« v priporočenem pismu.

ALI IMAMO PREVEČ ŽELJA

Kako globoko in resnično je popisala bralcem Rodne grude Ina Slokan v sestavku pod naslovom »Preveč želja«. Odkrila je nesebično resnico našega življa tukaj v ZDA kakor tudi v domovini naših očetov in mater. Kot je meni znano, Ina še ni bila v Ameriki in vendar tako resnično, tako čustveno opisuje tete, strice iz Amerike. Našo američansko slabost, samohvalo. Še posebno mi je bilo vseč, dobesečno: »otrok in vnukov, ki imajo lepe službe ali študirajo, jih pozabimo vprašati,

skozi koliko let in s kakšnimi žrtvami so se dokopali do tega, kar imajo danes.«

Resnica je, da nam je vzela mnogo časa, mnogo let, predno smo prišli do današnjega standarda. Ameriki je vzelo kar dvesto let, da smo prišli do tega, kar imamo Američani danes. Pri vas doma je bilo treba le 35 let, da ste se izkopali iz pomanjkanja, lakote, razdejanja v preobilico in razkošje. Današnja mladina že ne ve več, kakšna grozota je pomanjkanje. Prva svetovna vojna, druga še hujša. Bratomorija, izdajstvo. Mladina vsega tega

urednik vam

Tik pred koncem lanskega leta je bila v Ljubljani volilna konferenca najbolj množične slovenske družbeno-politične organizacije Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije. Organizacija je ocenila svoje delo v zadnjem štiriletnem obdobju, hkrati pa je ponovno potrdila svojo zavzetost za vsa vprašanja našega gospodarskega, kulturnega in političnega življenja. Socialistična zveza je bila ustanovljena na zgodovinskih izkušnjah in tradicijah in tudi v zdajšnjih razmerah uveljavlja načelo odprtosti do vseh tistih, ki se bore za samoupravno, neuvrščeno Jugoslavijo. Našim delovnim ljudem in sploh vsem občanom organizacija omogoča, da lahko kar najbolj neposredno vplivajo na odločanje o vseh družbenih zadevah.

Predsednik republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije Mitja Ribičič je v svojem uvodnem govoru nakazal vrsto značilnosti pri nadaljnjem poglobljanju in razvoju socialistične demokracije. Ugodno je ocenil našo gospodarsko rast, saj je proizvodnja naraščala hitreje, kot smo načrtovali, gospodarski problemi pa odsevajo zlasti v visoki inflaciji ter v zaostrovanju problemov v gospodarskih stikih s tujino. SZDL čakajo pri tem še velike naloge. Glede zunanje politike je Mitja Ribičič poudaril, da se je povečal ugled naše dežele in da smo uspešno odbijali razne poskuse vmešavanja tako z Zahoda kakor z Vzhoda.

Mitja Ribičič je v svojem govoru tudi ostro zavrnil poskuse raznih emigrantskih skupin in tudi slovenske katoliške cerkve, ki poskušajo po svoje razlagati našo preteklost in blatiti revolucionarna izročila Osvobodilne fronte slovenskega naroda. »Zavzemamo se za kontinuiteto in graditev novih odnosov med versko skupnostjo in samoupravno družbo na podlagi novih dosežkov in spoznanj o potrebi in uspešnosti idejnega boja vseh naprednih in patriotičnih Slovencev, ne glede na versko pripadnost za narodno osvoboditev, za gospodarsko obnovo in napredek Slovenije, njeno socialistično samoupravno sedanjost in bodočnost, za oblikovanje skupne demokratične platforme, ki omogoča vsem cerkvam in njihovim pripadnikom ustvarjalno sodelovanje na vseh tistih področjih, ki so tudi zapisana v njihovih verskih dokumentih...« je dejal.

Jože Prešeren

ne pozna. In vendar moramo še vedno naprej z duhom časa, drugega izhoda ni.

Všeč mi je bila tudi črtica Ivanova vrnitev v isti številki Rodne grude. Mojstrsko je napisana. Cenim te, Ina, zato, ker pišeš tako, kot ti ukazuje srce. Take ljudi jaz upoštevam. Zelo rad bi še kdaj prebral kaj tvojega.

Iskrene pozdrave vsem v uredništvu Rodne grude.

Frank Tekautz, Chisholm, Minn.,
ZDA

POMLADNI VETER

Rad bi vam napisal samo lepe besede, toda če želim biti pravičen, moram popisati to, kar sem videl in slišal. Zadnje dneve meseca avgusta so tukaj prikazovali premikajoče slike iz Slovenije. Naslov je bil »Pomladni veter«, naslov je lep in prikupen. Dvorana, kjer so prikazovali tiste slike, je velika in je bila dokaj polna. Med gledalci so bili tudi tukaj rojeni ljudje. Govorjeno je bilo po slovensko, napisano pa je bilo po angleško. Pričakovalo se je, da bodo lepe slike, ki bodo naredile lep vtis na gledalce, toda na žalost se je zgodilo ravno obratno. Ko je bila prikazana približno polovica filma, so začeli ljudje zapuščati dvorano. Drugi so vztrajali do konca.

Ko smo bili zunaj pred dvorano, sem slišal nejevoljno godrnjanje nad nemoralnimi prizori, ki so bili prikazani. Mnogi so se zgražali, češ kaj nam sploh pošiljajo take slike.

Še bi radi kdaj v prihodnje videli filme iz Slovenije, toda pošljite nam kaj takega, kjer bo viden napredek našega gospodarstva v sedanjem družbenem redu. Kako ste popravljali plospja iz ruševin, kako ste gradili tovarne, ki jih prej ni bilo, kaj se v njih izdeluje ter kam pošiljate te izdelke. Na univerzah mladi ljudje študirajo brezplačno. Kakšno oskrbo imajo vaši ostareli in onemogli. Kako so delavci delali včasih in kako delajo danes. Zanimajo nas tudi slovenski običaji, taki kakršni so bili nekdanj in kakšni so danes.

Tudi tukaj včasih prikazujejo nemoralne filme, toda ni treba misliti, da jih ljudje lepo sprejemajo. Ljudje zelo nasprotujejo takim filmom. Če boste še kdaj poslali kak film, naj bo tak, da bo v ponos vam in nam.

Jack Tomšič, Cleveland, O., ZDA

OD PRVE DO ZADNJE STRANI

Pošiljam naročnino za Rodno grudo, čeprav malo z zamudo. Teško jo pričakujem vsak mesec in jo redno preberem od prve do zadnje strani. Pozdravljam rojake povsod tam, kjer

živi naš rod. Vesela sem, da se v meni pretaka slovenska kri. Rojena sem bila na Dolenjskem, blizu Trebnjega.

Mary Robas, Indianapolis, In., ZDA

HVALA ZA CIRKOLANE

Spet vas nadlegujem, da bi mi pošiljali Rodno grudo v Florido k moji hčerki Anici. Ona mi bo v pomoč v moji bolezn. Tudi moji sinovi so lepo skrbeli za mene ter njihove žene in vnuki, ker sem bila sama v svoji hiši. Sinovi hočejo, da bi bila pri enem ali pri drugem. Vsi so dobri z menoj. Imam samo eno hčerko in ona bo z menoj v Floridi. Tukaj v Oriansky bom zelo pogrešala sinove in njihove družine. Zima prihaja in to ni za moj artritis.

Srečna vam hvala, ker ste tako lepo popisali moj rojstni kraj Cirkolane. Rada bi jih videla še enkrat, toda to so samo sanje. Tam sva bila z mojim pokojnim možem leta 1961, leto pozneje pa me je zapustil. Minilo je torej že 17 let, odkar sem sama. Nikoli te ne bom pozabila. Srečna sem, da imam otroke in dobre prijatelje, da me tolažijo v hudi uri. Pozdravljam vse bralce Rodne grude!

Gertrude Trinkaus, Plantation, Fla., ZDA

GLAS IZ FONTANE

Čas je že, da se malo oglasim iz Fontane, saj že dolgo ni bilo od nas nobenega glasu, kot da bi že vsi pozabili na nas. V resnici nas starejši naseljenci kar zapuščajo in ostaja praznina, ki se ne bo nikoli napolnila. Če bo šlo tako naprej, bo ostalo vse prazno. Kar nas je še ostalo, se imamo precej dobro, akoravno se le redko najdemo skupaj. Tudi mladina se nam pridruži, kadar imamo kake večje zabave.

Bližajo se nam božični in novoletni prazniki. Želimo si, da bi bili res srečni in veseli, da bi jih praznovali zdravi. Vsi si voščujemo vso srečo v življenju, poročamo si, kako smo preživeli leto. Razmišljamo, kaj nam bo prineslo novega Novo leto. Vsem tudi moj lep novoletni pozdrav.

Frank Milavec, Fontana, Calif., ZDA

SLOVENSKO BREZ ŠOLE

Lepo se zahvaljujem za redno pošiljanje Rodne grude. Revija mi je zelo všeč, čeprav ne morem prebrati vsega, ker sem rojena tukaj v Ameriki in nisem nikoli hodila v slovensko šolo.

Prosila bi vas, da kdaj kaj napišete o Velki Vasi in o vasi Goričica pri Moravčah na Gorenjskem, od koder so bili doma moji pokojni starši. Prišla sta v Ameriko leta 1913 in nikoli ni bilo prilike, da bi se vrnila nazaj v rojstni kraj. S sestro sva bili tam že

štirikrat. Radi obiščeva lepe slovenske in jugoslovanske kraje. Tako sva se dobro spoznali tudi s stricem Alojzom Grilom, ki še živi v Velki vasi, in z drugimi sorodniki.

Frances Grill Eržen, Euclid, Ohio, ZDA

KOŠČEK DOMOVINE IN VESELJA

Najprej oprostite zaradi zamude s poravnavo naročnine. Zelo sem vam hvaležna, da mi redno pošiljate revijo. Tudi novi koledar me je zelo razveselil. Upam, da mi boste tudi vnaprej tako redno pošiljali revijo, ki vsakokrat prinese v moj dom košček domovine, veselja in razvedrila. Vsem v uredništvu želi zdravo in srečno novo leto 1980 in tudi vsem rojakom po svetu.

Vida Bartl, Zermatt, Švica

NEPOZABNA DOŽIVETJA

Lepo se vam zahvaljujem za objavo mojega pisma v 11. številki Rodne grude (Nepozabna doživetja). Lepa hvala tudi za vračilo moje fotografije. Iz vseh krajev in tudi od doma se mi prav lepo zahvaljujejo, da sem to po-

pisal. Lep pozdrav in lepa hvala vsem še enkrat ter vso srečo v novem letu 1980!

Stane Glogovšek, Freyming-Merlebach, Francija

TETA IZ BELGIJE

Lani nas je obiskala moja teta Ana Špital iz Hautholena v Belgiji. Njenega obiska smo bili vsi sorodniki, ki nas je kar lepo število in med njimi še dva njena brata. Teta je prišla v domovino praznovat svojo 80-letnico, ki jo je želela počastiti v svojem rojstnem kraju Velenju. Z njo sta bila tudi sin Avgust Špital in hčerka Marija z možem Gerhardom. Čeprav sta sin in hčerka prvič po 51 letih videla svojo domovino, lepo govorita svoj materinski jezik. To pomeni, da sta bila oče in mati vzorna starša in naprednega prepričanja. Oče Pankracij Špital, ki je umrl leta 1976, je bil dolgoletni častni predsednik društva Sveta Barbara v Eisdnu. Našo drago teto vsi še enkrat lepo pozdravljamo, prav tako njene ljubeče otroke in želimo, da se spet vidimo v letu 1980. Njena nečakinja

Karla Vidic iz Velenja

Na robu parka — ljubljanski motiv (foto: Igor Modic)

železniških prog v tej republiki, ki so bile poškodovane med potresom 15. aprila 1979. Konec septembra lani je ista banka že odobrila posojilo 21 milijonov dolarjev za obnovo cestnega omrežja.

DRUGA JEDRSKA ELEKTRARNA

Za jedrsko elektrarno v Krškem bodo gradili še eno jedrsko elektrarno, ki bo stala v Prevlaki, 38 kilometrov od Zagreba. Tudi to bosta skupno gradili Slovenija in Hrvaška in bo imela moč 1000 megavatov, kar je skoraj dvakrat več kot elektrarna v Krškem. Obratovati naj bi začela okrog leta 1990. Pri načrtovanju in zidavi naj bi domača industrija sodelovala s 65 do 70 odstotki.

Do leta 2000 naj bi v Jugoslaviji zgradili še več jedrskih elektrarn, ki bodo vse stale na ozemlju Hrvaške.

AVTOMOBILSKA CESTA NA PRAGU LJUBLJANE

V novembru lani so odprli nov del avtomobilske ceste od Vrhniko do Dolgega mostu v Ljubljani, ki je dolga 11 kilometrov, stala pa je 897,5 milijona dinarjev. Ta del ceste je bil iz-

redno drag zaradi zahtevne gradnje, saj poteka cesta prek Ljubljanskega barja, kjer je bilo zaradi mehkih tal zelo težko graditi. Denar za to cesto sta prispevali mednarodna banka za obnovo in razvoj ter republiška skupnost za ceste.

HIDROCENTRALA PRI KOBARIDU

V naši republiki poteka precej živahna javna razprava o zidavi hidrocentrale na Soči blizu Kobarida. Slovenska javnost in zlasti še odgovorni delegati upravnih teles so pred težko odločitvijo — ali naj bi imeli čisto, neokrnjeno Sočo ali pa več energije.

NOV »VOJAŠKI ZAKON«

Po novem zakonu fantje ne bodo smeli več odlagati služenja vojaškega roka zaradi študija, kakor je bilo mogoče doslej do 27. leta starosti. Mladi Jugoslovani naj bi oblekli vojaško suknjo takoj po končani srednji šoli, nato pa bodo lahko nadaljevali študij na višjih šolah. Srednješolci, ki bodo nameravali študirati, bodo služili vojsko 12 mesecev, če pa ne bodo v redu opravljali svojih študijskih dolžnosti,

DOSLEDNA POLITIKA MIRU

»Rezultati v povojnem razvoju Jugoslavije in naši napor za vzpostavitve pravičnejših odnosov v sodobnem svetu so zlasti vzor vsem tistim narodom, ki se še danes borijo za politično in gospodarsko samostojnost. Še poseben ugled v svetu pa je Jugoslavija pridobila s svojo dosledno politiko miru in sodelovanja med narodi, odločnim zavzemanjem za uveljavitev nove mednarodne ekonomske ureditve in pravičnejših odnosov med razvitimi in nerazvitimi na svetu.«

Tako je med drugim poudaril predsednik SR Slovenije Viktor Avbelj ob otvoritvi novega doma družbenih organizacij v Senovem, kjer bodo imeli krajani v prihodnje vse pomembnejše kulturne, športne in druge prireditve. Dom so slovesno odprli pred lanskim praznovanjem dneva republike.

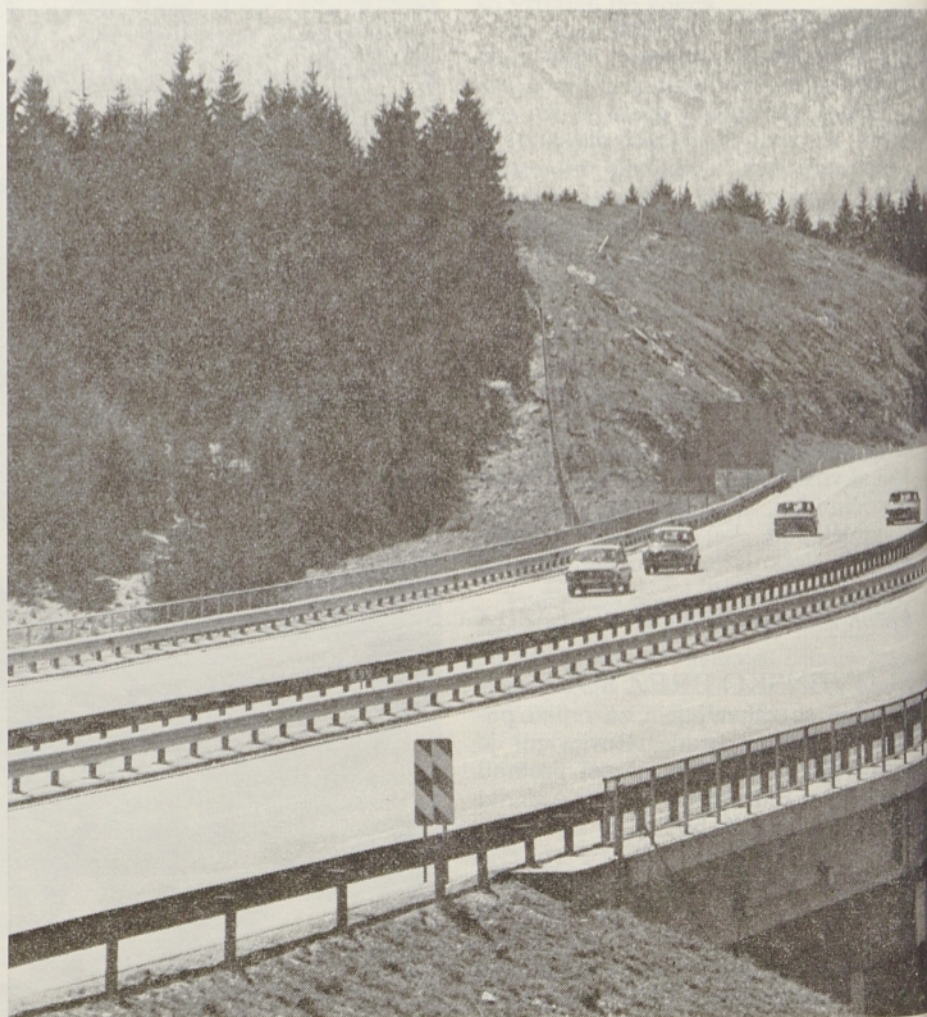
Ob dnevu republike so v vsej Sloveniji odprli vrsto novih industrijskih obratov, novih tovarniških dvoran, vrtcev, šol in drugih pomembnejših objektov. Večji sta bili proslavi v Senovem in Zrečah, kjer so odprli novo tovarniško dvorano tamkajšnjega uspešnega podjetja Unior, v Ljubljani so odprli novo tovarniško dvorano Litostroja, kjer izdelujejo viličarje, vrsta uspelih proslav pa je bila v vseh slovenskih krajih.

NAGRADE AVNOJ

Najvišja jugoslovaska priznanja za posebne dosežke na področju ustvarjalnosti in za delo splošnega pomena pri razvoju SFR Jugoslavije sta lani med drugimi nagrajenci prejela tudi dva Slovenca: geograf in zgodovinar dr. Svetozar Ilešič in utemeljitelj naše nove statistike dr. Dolfe Vogelnik.

DOLARSKA POSOJILA ZA ČRNO GORO

Odbor izvršnih direktorjev mednarodne banke iz Washingtona je odobril dve posojili v skupnem znesku 64 milijonov dolarjev, ki jih bodo namenili za obnovo pristanišča Bar in

Avtomobilska cesta Ljubljana — Razdrto (foto: Janez Zrnc)

bodo morali pozneje odslužiti še tri mesece, torej polni rok.

Po novem zakonu naj bi bile vojaške obveznice tudi ženske. Dekleta naj bi služila vojaški rok šest mesecev.

O predlogu tega novega zakona bo zvezna skupščina razpravljala v prihodnjih mesecih.

ZA POTRESOM ŠE POPLAVE

Lanske jesenske poplave v Črni gori, na Kosovu, v Makedoniji in v Bosni in Hercegovini, so povzročile veliko gmotno škodo, zahtevale pa so tudi življenje šestih ljudi v Bosni in Hercegovini ter sedmih v Črni gori. V vseh poplavljenih krajih je več dni trajalo izredno stanje, nekatera mesta pa so bila tudi po več dni odrezana od sveta.

ISKRINE CENTRALE V SOVJETSKE ZVEZI

Glavno mesto sovjetske republike Armenije Erevan bo imelo Iskrino avtomatsko medkrajevno centralo. Iskra si je zaupanje pridobila z dobavo mednarodne avtomatske centrale v Moskvi, ki poskusno že obratuje in pomeni

»zadnjo besedo tehnike«. Predstavniki Iskre poudarjajo, da tako avtomatizirane telefonske centrale ni zgradilo še nobeno podjetje na svetu. Moskovsko centralo so vključili v promet zaradi bližnje olimpiade v tem mestu.

ELAN V BENEŠKI SLOVENIJI

Tovarna smuči Elan iz Begunj na Gorenjskem, ki se v svetu čedalje bolj uveljavlja, je pred kratkim podpisala pogodbo s podjetjem Beneco iz Čedada (Italija) o skupni proizvodnji smučarskih palic. Beneco je podjetje, ki ga imajo v lasti Beneški Slovenci in v katerem je trenutno zaposlenih 70 delavcev, pozneje pa bodo pridobili še 50 delovnih mest. Letos naj bi to podjetje idelalo že 100.000 parov smučarskih palic.

To je prva tovrstna pomoč matične domovine Beneškim Slovincem, ki se v velikem številu zaposlujejo v tujini, ker ne najdejo dela doma.

IZVOZ JE KLJUČ ZA RAST GOSPODARSTVA

Podpredsednik izvršnega sveta skupščine SR Slovenije Jože Hujs je o osnutku resolucije o politiki izvajanja družbenega načrta za leto 1980 pred delegati slovenske skupščine na novembrskem zasedanju poudaril, da bodo letos ključ ekonomskega razvoja Slovenije prav ekonomski odnosi s tujino. Zunanjetrgovinski sistem naj bi dograjevali z boljšo organiziranostjo nastopa na tujem trgu.

NOV ZAKON O ZAPOSLOVANJU V TUJINI

Zvezna skupščina je pred kratkim obravnavala predlog zakona o zaščiti naših delavcev na delu v tujini, ki podrobneje poudarja varstvo pravic, položaja in interesov naših delavcev v tujini. Zakon naj bi zagotovil čimbolj popolno zavarovanje naših delavcev na začasnem delu v tujini po naših kriterijih, kadar pa za to ni možnosti, jim je to treba zagotoviti doma. Zaposlovanje v tujini naj bi bilo mogoče izključno prek skupnosti za zaposlovanje.

ISKANJE RAZVOJNIH POTI

V Ljubljani je bil v začetku septembra »seminar o možnih poteh razvoja in načinov življenja«, ki ga je organizirala ekonomska komisija Združenih narodov za Evropo. Seminarja se je udeležilo blizu sto predstavnikov in strokovnjakov večine evropskih dežel in Združenih držav Amerike ter Kanade, ki so razpravljali o možnih poteh razvoja in načinov razvoja življenja. Ob vse bolj onesnaženem okolju, vse večjem po-

manjkanju energije in surovin je namreč postalo očitno, da je vsaj v razvitem svetu treba spremeniti razvoj in z njim povezan način življenja.

UVELJAVITEV NAŠEGA KMETIJSTA

Semena visokorodne pšenice, hibridne koruze in sončnic, ki so jih vzgojili novosadski agronomi, prodirajo tudi na polja v številnih državah po svetu. To govori tudi o svojevrstnem izvozu znanja in o uveljavitvi našega kmetijstva.

Zaradi visoke rodnosti in dobre kvalitete moke in kruha so lani z našimi vrstami pšenice zasejali večje površine polj na Madžarskem, v Romuniji in Češkoslovaški, naša semena pa preskušajo tudi v Sovjetski zvezi, Franciji, Italiji, Kitajski, Albaniji, Argentini, Alžiru, Tanzaniji in v Egiptu.

OB 70-LETNICI RUSJANOVEGA POLETA

Konec novembra, ob 70-letnici prvega poleta Edvarda Rusjana, ki je poletel z letalom lastne konstrukcije, je bila v Novi Gorici zaključna slovesnost, ki jo je organiziral domači letalski klub »Edvard Rusjan«. Proslave tega jubileja so se v vsej Jugoslaviji vrstile vse leto 1979.

NAFTA V JUŽNEM JADRANU?

Kotorsko podjetje Jugopetrol in ameriška družba Auckland Bealts Gas and Oil Co. že od leta 1975 opravljata vrtanja na južnem delu Jadranskega morja. Nafta doslej niso našli, sestava morskega dna pa obeta uspehe. V novi vrtni se bodo svedri zarili tudi 4500 metrov globoko.

Ameriško družbo, ki sodeluje pri raziskovalnih delih, vodi John Boreta, rojen v Budvi, ki je prepričan, da bodo našli nafto tudi v domovini njegovega očeta. V ta dela bodo v prihodnje vložili okrog 25 milijonov dolarjev. Vse stroške za raziskave plačuje ameriška družba, če pa bodo našli nafto v komercialnih količinah, si bodo delili dobiček 51:49 v korist kotorskega podjetja.

POL MILIJONA KOLES NA LETO

Ob 30-letnici ljubljanske tovarne ROG, ki sodi med največje jugoslovanske izdelovalce dvokoles, so v industrijski coni v ljubljanskih Mostah odprli novo, najsodobneje opremljeno tovarno, ki bo letos dala domačemu in tujemu trgu več kot četrto milijona dvokoles.

V Rimu je bilo novembra zasedanje generalne konference FAO, to je posebne organizacije Združenih narodov, ki se ukvarja s prehrano in kmetijstvom. Približno ob istem času so se z raznih koncev sveta stekali podatki o letini, predvsem o pridelkih žitaric, ki so za svetovno prehrano najpomembnejši. Ti podatki niso nič kaj spodbudni, prav tako kot tudi ne podatek, ki ga je bilo slišati na zasedanju FAO in ki pravi, da ena milijarda in tristo milijonov ljudi na svetu trpi pomanjkanje in lakoto. Vsi ti živijo v deželah v razvoju, v glavnem v Južni Ameriki, Aziji in Afriki.

Lanski pridelek najpomembnejše hrane — žitaric — je občutno manjši kot predlanski. Samo pridelek pšenice je za 40 milijonov ton manjši. Najslabše se je odrezala vzhodna Evropa na čelu s Sovjetsko zvezo, kjer je pridelek pšenice kar za 32 milijonov ton manjši od predlanskega; v zahodni Evropi, oziroma natančneje v deželah Evropske gospodarske skupnosti so pridelali za tri do štiri milijone ton manj, za približno toliko manj pa tudi v Avstraliji in Kanadi. Na Kitajskem, ki je s svojo milijardo prebivalcev seveda velik potrošnik hrane, so po lastnih podatkih sicer pospravili več žitaric in krompirja kot lani, vendar bodo kljub temu morali, kot vsako leto, tudi letos uvoziti veliko pšenice.

Prav v zvezi z uvozom žitaric je stanje letos zelo resno, zlasti za dežele v razvoju. Slabša letina v Sovjetski zvezi in vzhodni Evropi pomeni, da bodo te države spet morale nakupiti v ZDA, Kanadi, Avstraliji in drugod velike količine pšenice: slabša letina tudi v največjih državah, pridelovalkah pšenice, pomeni, da je bo na svetovnem tržišču letos manj, zaradi tega bo dražja, na oboje, na pomanjkanje in podražitev pa bodo seveda močno vplivali veliki nakupi vzhodnih držav. To pomeni, da bo za tiste države, ki jih pomanjkanje in lakota najbolj ogrožata, še posebno hudo, saj bo pšenice malo pa še predraga bo zanje.

Kot zanašič je bila letina precej slaba tudi v deželah v razvoju, ki hrane celo v najugodnejših letih ne pridelajo dovolj in kjer se stanje pravzaprav iz leta v leto slabša, saj prebivalstvo narašča hitreje kot količina hrane, ki jo lahko pridelajo. Poplave, suše, epidemije in vojne so letos v deželah v razvoju uničile velik del hrane.

Nedvomno je vprašanje prehrane — oziroma lakote, če gledamo z druge plati — eno najresnejših, s katerimi se mora soočiti človeštvo. In tudi eno najtežjih. Kot mnoge druge dobrine, tudi hrana ni enakomerno porazdeljena po svetu; največ je je v visoko

Pusta zemlja (foto: Joco Žnidaršič)

razvitih industrijskih državah severne poloble, ki tudi v tem pogledu živijo v izobilju. V deželah v razvoju, kjer hrane primanjkuje, pa obenem primanjkuje tudi denarja, strokovnjakov, tehnike, kemične industrije in ostalih pogojev za hiter in učinkovit razvoj kmetijstva, povrh vsega pa se prebivalstvo zelo hitro množi.

Dežele v razvoju niso sposobne same rešiti tega vprašanja. Potrebujemo sodelovanje in pomoč razvitega sveta in ena od osrednjih nalog FAO je organizirati in nuditi tako pomoč. Ta prizadevanja so usmerjena predvsem k razvoju modernega kmetijstva v deželah v razvoju, kar je seveda dolgotrajen proces. Treba je tudi reči, da mu ena sama organizacija, kot je FAO, kljub uspehom in dosežkom, sama ni kos. Proizvodnja hrane mora zato postati ena glavnih skrbi prizadevanj za uresničitev novega mednarodnega gospodarskega reda, za katerega se tako močno zavzemajo predvsem neuvrščene države.

Morda je ob tem zanimivo reči še besedo dve o Jugoslaviji. Tudi pri nas je bila lanska letina žitaric manjša od lanske — pospravili smo jih slabih 5 milijonov ton. To je ravno dovolj za prehrano, nič pa ne bo ostalo za rezerve in seme. Jugoslavija namreč potrebuje letno kakih 6 milijonov ton žitaric; s to količino lahko prehrani vse prebivalstvo, dovolj jih ostane za seme in tekoče rezerve, povrh pa še ostane približno pol milijona ton za vsak primer. Takšno proizvodnjo predvideva tudi jugoslovanski »zeleni načrt«, se pravi načrt razvoja kmetijstva. Lanski manjši pridelek, ki je bil deloma posledica suše, deloma pa tudi slabosti pri odkupu in organizaciji proizvodnje, je sicer neprijeten, seveda pa zaradi tega Jugoslaviji še zdaleč ne grozijo take težave s hrano, kot na primer državam v razvoju, ali stroški za uvoz hrane, kot na primer vzhodnoevropskim državam.

Janez Stanič

JUGOSLOVANSKO-AVSTRIJSKA DRUŽBA

Globus Emona Commerce, ki sodi k zdravilišču Radenska, in avstrijski partner Paul Alt iz Bad Radkersburga sta podpisala sporazum o ustanovitvi mešane jugoslovansko-avstrijske družbe Globtrade.

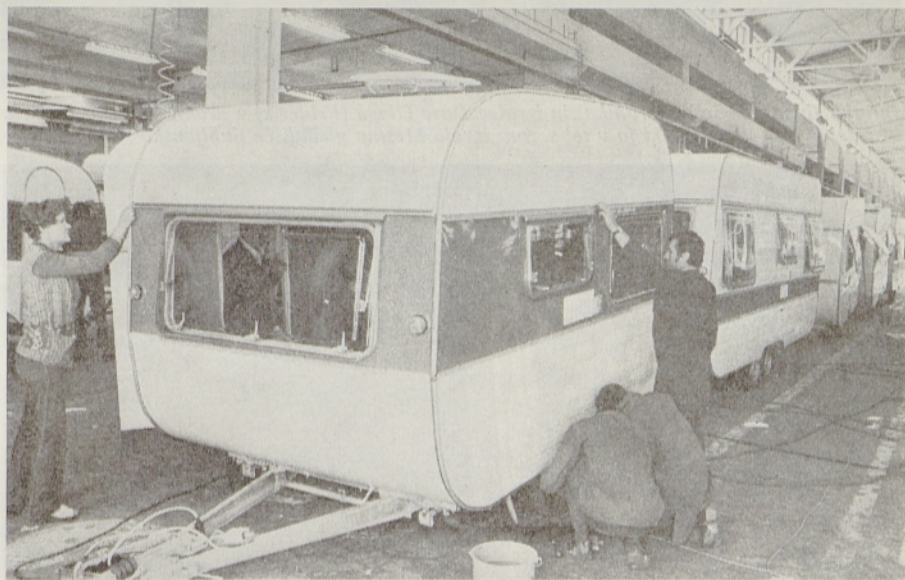
Mešano podjetje Sieldorfer Heilquelle GMBH Sieldorf (Žetinci), v katerem sta doslej sodelovala avstrijski partner in Radenska z udeležbo

74,20 odstotka, se bo z vstopom tretjega partnerja Emona Globus preimenovalo v Globtrade in se preselilo na Dunaj. Ne bodo prodajali zgolj mineralne vode »tri srca« po vseh celinah sveta, ampak tudi blago široke potrošnje in industrijske izdelke.

Emona Commerce vstopa z Globusom v družbo Globtrade z 1,3 milijona šilingov.

IZVOZ V ZDA

Skupno gospodarsko predstavništvo Jugoslavije v ZDA vključuje 51 predstavništev delovnih organizacij na

Industrija motornih vozil iz Novega mesta izvažja svoje počitniške prikolice »adria« v skoraj vse evropske države (foto: Janez Zrnc)

ozemlju ZDA, v katerih je zaposlenih okoli 150 zunanjetrgovinskih delavcev.

Skupno gospodarsko predstavništvo so v New Yorku ustanovili pred letom dni na podlagi uspešnega dela nekdanjega kluba jugoslovanskih gospodarstvenikov v New Yorku.

Na njegovi nedavni skupščini so ugotovili, da se je fizični obseg jugoslovanskega izvoza v prvih devetih mesecih minulega leta v primerjavi z letom 1978 zmanjšal za 10 odstotkov, medtem ko se je uvoz realno povečal za 75 odstotkov. Prav zavoljo tega opozorila so v razpravi posvetili največjo pozornost primankljaju v blagovni menjavi. Sklenili so, da se bodo še bolj trudili pri uveljavljanju novih vrst blaga na ameriškem tržišču, da bodo okrepili jugoslovansko turistično ponudbo v ZDA, razširili stalne Jato-ve linije in prilagodili pomorski prevoz, da bo jugoslovansko blago čim hitreje prihajalo v ZDA.

IZVOZ ZNANJA

V tovarni visokoturažnih brusov na Malti Cofex Ltd. Coradino, Malta, pri kateri je Comet iz Zreč soudeležen s 70 odstotki, bo v kratkem stekla poskusna proizvodnja.

Vsa oprema v novi tovarni umetnih brusov je jugoslovanska, večinoma tudi izdelana in prilagojena v Cometovih vzdrževalnih obratih. Še posebno pa so v Cometu ponosni na izvoz svojega znanja in tehnologije. Tovarna, kjer bo zaposlenih 30 delavcev, od katerih se jih je osem usposabljal za delo v tovarni v Zrečah, bo v začetku proizvajala milijon visokoturažnih brusov.

LITOSTROJ V IRAKU

Po pogodbi, sklenjeni pred tremi leti, je bila gradnja hidroelektrarne Hemren Dam v Iraku zaupana Hidrogradnji iz Sarajeva, ki bo opravila vsa zemeljska dela, Ingra iz Zagreba pa bo sodelovala pri poslu z dobavo opreme. Le-to bodo dobavili Metalna, Litostroj in Končar.

Litostroj bo za hidroelektrarno v Iraku izdelal dve Kaplanovi turbini, en žerjav in irigacijsko opremo z zapornicami v skupni vrednosti 15 milijonov 600 tisoč am. dolarjev. Rok za dobavo opreme, vključno s pogonom, je december 1980. Doslej so na gradbišče v Iraku poslali približno 400 ton opreme, ostalo pa bodo dobavili postopoma do konca leta. Za Litostroj je izdelava turbinske opreme za Irak doslej največje naročilo te vrste, pri čemer se seveda tudi dobro zavedajo v tovarni, da je od uspešno izpeljanega posla odvisno, ali jim bodo tudi poslej odprta vrata v ta del sveta.

KAJ SE DOGAJA NA SLOVENSКИH ODRSКИH DESKAH

Igralka Jožica Avbelj (Veronika) in igralec Dare Ulaga (Friderik) v drami Matjaža Kmecla »Friderik in Veronika«, ki jo v tej sezoni izvaja Mestno gledališče ljubljansko (foto Vlastja)

Slovensko mladinsko gledališče v Ljubljani je letos zlasti vzbudilo zanimanje z Jovanovičevo priredbo Levstikovega Martina Krpana

Če bi kdo hotel označiti »topografijo« slovenskih poklicnih dramskih gledališč sedanjega časa, bi se najbrž najprej zatekel k primerjavam, tistim in takim, ki jih pogostoma opravljamo tudi na drugih področjih družbenega življenja, namreč k primerjavam sedanjega in nekdanjega položaja. Vprašal bi se torej najprej, koliko poklicnih dramskih gledališč smo Slovenci imeli nekoč, natančneje, pred zadnjo vojno, in koliko jih imamo danes. Številčni podatki se zde sami zase dovolj zgovorni: pred štirimi desetletji smo imeli le dva poklicna teatra: Dramo Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani in ustanovo z enakim imenom v Mariboru. Poosvoboditveni čas je tudi v gledališkem življenju spodbudil velik razmah: v slovenskem kulturnem prostoru smo dobili vrsto novih gledaliških hiš in tako je današnja podoba takale: poklicna dramska gledališča imamo v Ljubljani — Drama SNG, Mestno gledališče ljubljansko in Slovensko mladinsko gledališče; v Mariboru Drama SNG; v Celju Slovensko ljudsko gledališče; v Novi Gorici Primorsko dramsko gledališče; v Trstu Stalno slovensko gledališče. Če tem sedmim institucijam pridružimo še obe operno-baletni hiši v Ljubljani in Mariboru, Lutkovno gledališče v Ljubljani ter polpoklicna dramska teatra v Ljubljani (Šentjakobsko) in Kranju (Prešernovo) — je »topografija« v primerjavi s predvojnimi položajem seveda bistveno drugačna: imamo potemtakem dvanajst gledaliških institucij, ki bodisi popolnoma poklicno ali polprofesionalno delajo kontinuirano in načrtovano. Ta številka pa je seveda, kot rečeno, že sama ob sebi dovolj zgovorna in ne potrebuje — vsaj kar zadeva količinskost — posebnega komentarja. Toda to še ne pomeni, da je s tako gledališko »topografijo« slovenski kulturni prostor že popolnoma ustrezno potešen in prekrit. Živa nuja po vsaj še dveh gledaliških hišah se kaže v Kopru (tu so nekaj let že imeli poklicno gledališče) in, ko mislimo na tako imenovani enotni slovenski kulturni prostor, kajpada v Celovcu. Ne-

SLOVENSKA GLEDALIŠKA SNOVANJA

katera dobra znamenja kažejo, da bosta zamisli kmalu uresničeni.

NARODNO IN UMETNIŠKO POSLANSTVO

Seveda pa zgolj številčni podatki kaj malo povedo o tem, kako je ta bistveno oplojena gledališka »topografija« spremenjena, ko jo opazujemo in skušamo označiti s tako imenovanih vsebinskih ali idejno-sporočilnih zreljšč. Takoj moramo pripomniti, da te predrugačene in kakovostno bistveno spremenjene vsebinske podobe v primerjavi z nekdanjo, predvojno, ni lahko preprosto označiti, kaj šele razčleniti. Zatorej smo se dolžni najprej vprašati o nekaterih temeljnih zadevah, ki so predrugačitve in spremembe takorekoč samodejno narekemale.

Prvi in nemara poglobitni temeljni odgovor na vprašanje današnje vsebinske in pomenske, idejne in sporočilne usmerjenosti slovenskih poklicnih dramskih gledališč zadeva v jedro nekaterih družbenih in kulturnopolitičnih problemov, ki jih je slovenska kultura in v nji tudi gledališče živela in jih še živi v povojnih časih. Oslobojilni boj in revolucija, ki sta v temeljih spremenila vse naše družbeno bivanje, sta kajpada odločilno vplivala tudi na položaj, poslanstvo in umetniške naloge slovenskih gledališč, če védoma močno poenostavimo naravo teh sprememb.

Rekli smo »osvobodilnih«: uporabili smo ta pojem zavestno in zato, ker se zdi, da prav s tem pojmom segamo v smiselna jedra novih položajev, ki so se v njih slovenska poklicna dramska gledališča po letu 1945 znašla. Kaj pravzaprav mislimo s temi »novimi položaji«? Dasiravno bi temeljit pogled vanje terjal nadrobne zgodovinske, politične, idejne in estetske členitve, si čisto na kratko priključimo v spomin in zavest dve temeljni premisi, ki sta odločilno določali poslanstvo in naloge predvojnega teatra: obe Drami Slovenskega narodnega gledališča — v Ljubljani in Mariboru — sta kajpada kot prvo svojo nalogo imeli: gle-

dališko produkcijo, drugače rečeno, uprizarjanje domačih in tujih dramskih besedil, artistično udejanjanj tako, kot je narekovala sočasna, pri nas bolj ali manj ažurna evropska gledališka skušnja. Prav v tem pogledu se je v zadnjem desetletju pred vojno dogodil pomenljiv premik, tisti in tak, ki ga je slovenska gledališka zgodovina že strnjeno označila kot »evropeizacijo«. Toda navzlic tej nesporno razumni težnji je slovensko poklicno dramsko gledališče predvojnih časov domala enako nujno moralo opravljati še drugo, nič manj pomembno poslanstvo: narodno prebujevalno in osveščevalno. Resda ta del poslanstva ni bil več tako pomemben kot npr. v devetnajstem stoletju, ko ga je na poseben način radikalizirala »tujčeva peta«, res pa je tudi, da tako imenovana »troedina« država nikakor ni rešila bistvenih nacionalnih vprašanj, narobe, »jugoslovenarske« težnje so nenehoma narekemale, da je gledališče moralo poleg svojih artističnih funkcij enakovredno opravljati tudi svoje narodnoprebudno poslanstvo. In pogled v zgodovino predvojnega slovenskega dramskega snovanja kaže, da ga je opravljalo dostojno, če naj to vlogo in nalogo označimo z eno samo besedo in brez nadrobnega pojasnjevanja, za katero pa bi lahko navedli takorekoč nepregledno množino podatkov in dokazov.

NOVA ISKANJA IN SPOZNANJA

Osvobodilni boj in zmagovita revolucija sta potemtakem odločilno vplivala na ustvarjalne naloge naših dramskih teatrov: razbremenila sta jih nekoč bistvenega narodnoprebudnega poslanstva in jim omogočila, da so mogla vse svoje moči posvetiti umetniškim sporočilom, po drugi strani pa je rojstvo novih gledaliških hiš zaneslo odrsko umetnost takorekoč na vsa dotlej očitno zanemarjena območja slovenskega kulturnega in narodnostnega prostora, vključno slovensko skupnost v Italiji.

V takih spremenjenih in novih razmerah pa se je iznenada zgodilo tisto,

kar se v umetniškem snovanju, ki mu je podeljen ustvarjalni mir, dogaja zmeraj in povsod: po eni strani je večje število novih gledaliških hiš omogočilo tako imenovano programsko razločevanje, po drugi pa sta ustvarjalni mir in poglobitna usmerjenost k reševanju umetniških vprašanj povzročila vsakršna normalna nihanja in celo ustvarjalne stiske, ki so se kdaj pa kdaj spremenile v prave krize. A brž pristavimo: ni samo prazna krilatica, ki pravi, da je gledališko snovanje kot najbolj neposredno in živo med vsemi umetnostmi — takorekoč nenehoma v »krizi«. Iz takih »kriz« se je umetnost — in gledališče še posebej — zmeraj poganjala k novim iskanjem in spoznanjem. Tako tudi v slovenskem povojnem gledališču. Bili so časi, ko se je zdelo, da se dramska ustvarjalnost preveč oplaja sama s sabo, da preveč blagruje zgolj preskušena izrazila — npr. psihološki realizem — ali da se v programskem pogledu zapira v akademizem in brez drznejših inovacij uprizarja pretežno klasična besedila, preplaho pa prisluškuje živi sočasnosti, stiskam in tesnobam sedanjosti. Seveda je malone samoumevno, da so taka netvegana marsikatero izmed umetniških dejanj spreminjala v okamnino, in naravno je, da so se zlasti prihajajoči povojni rodovi gledaliških ustvarjalcev takim in podobnim ustalitvam upirali. Tako je zlasti v petdesetih letih prišlo na Slovenskem do vrste novih pobud, do ustanavljanja občasnih gledaliških skupin in do eksperimentalnih teatrov, med katerimi se je najprej uveljavil Oder 57, ki sta mu pozneje sledili gledališče Pekarna in Glej; slednji deluje še danes. Te skupine so preskušale nova gledališka izrazila, uprizarjala so nova, sodobna besedila evropske dramatike, zlasti pa so skrbela za nove slovenske dramske tekste, tedaj dela, ki se z njimi vsa gledališča sveta zmeraj najbolj razvidno in trdno utemeljujejo. Iz teh pobud sta se lahko uveljavila tako izrazita avtorja, kot sta Dominik Smole in Primož Kozak, katerih deli »Antigona« in »Afera« sta postali in vse do danes ostali najznamenitejši novi gledališki besedili v povojni slovenski dramatiki.

Vsa ta in podobna iskanja so naravno prekravila ponekod že kar preveč sklerotično ožilje slovenskih gledaliških snovanj, nemara pa je še bolj zanimivo — in po svoje tudi umevno — da so ta spoznanja in snovanja kmalu prešla v stalna institucionalna gledališča. Razvoj je potemtakem šel svojo pot, čeprav se zdaj, ko se je »eksperiment« takorekoč naselil v »posvečene« gledališke hiše, marsikdo sprašuje, kaj bo z iskanji in tvegani poslej. Toda to vprašanje ne zadeva več samo slo-

venskih gledališč. Podoben proces je mogoče zaznati in spremljati v vseh evropskih in tudi svetovnih gledaliških okoljih. Če bi ta obči proces hoteli nekoliko pretirano označiti, bi lahko rekli, da dandanes ne na Slovenskem ne v Jugoslaviji in tudi v svetu ni videti kakih revolucionarnih gledaliških vrenj in tako radikalnih iskanj, kot so bila značilna za petdeseta leta. Primerilo pa se je nekaj drugega: ko so bile najbolj slikovite iskateljske in novatorske težnje takorekoč izčrpane, se je kot ena izmed poglavitnih novih upri-

tudi v Jugoslaviji — nanovo predstavil in s popolnoma neznanimi ali doslej neopaženimi poudarki uprizoril vsa poglavitna Cankarjeva dela.

SLOVENSKI ZGODOVINSKI MOTIVI NA ODRU

Najbrž je v dovolj tesni zvezi z obujanjem in novim videnjem klasičnih dramskih besedil tudi očitna težnja po oživljanju mitskih in zgodovinskih motivov slovenske literature, ki so bili doslej uprizorjeni že v številnih različicah: to so zlasti Lepa Vida, celjski

vanovič, sicer ta čas najizrazitejši slovenski dramski avtor, čigar drama »Osvoboditev Skopja« je na mah zbudila interes in tudi uprizoritve v vsem jugoslovanskem gledališkem prostoru.

To so kajpada zgolj nekatere ilustrativne poteze današnjega slovenskega gledališča, ki pa zanesljivo razkrivajo pregledno sliko trenutnih iskanj naših odrskih stvarnikov. Seveda se vse to, kar smo tu utegnili le bežno nakazati, dogaja v tistem živem prepletanju in tudi vretju, ki nam še ne omogoča dovolj premislekov s kritične

Drama Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani: prizor iz drame »Profesor Klepec« Ferda Kozaka (foto: Jendo Štoviček)

zoritvenih zamisli izoblikovala zelo značilna in zanimiva usmeritev: novo, z novo, sodobno občutljivostjo prežarjeno uprizarjanje del klasične dramatik, vse od antičnih dram mimo Shakespeara do Ibsena, Strindberga, Čehova in drugih. Ta usmeritev je dobila svoje logične in zelo produktivne odmeve tudi v slovenskih gledališčih. Tu je vsekakor nujno omeniti režiserja Mileta Koruna, ki se je zadnja leta posvetil predvsem uprizarjanju novih slovenskih dramskih besedil, kot svojo poglavitno umetniško nalogo pa je premislil novo gledanje in gledališko uprizarjanje del Ivana Cankarja. Tako je v različnih slovenskih gledališčih — zlasti v celjskem Slovenskem ljudskem gledališču, ki je bilo mimogrede povedano, zadnja leta v središču pozornosti ne samo v Sloveniji, marveč

grofje in Veronika Deseniška, ki so jih Rudi Šeligo, Matjaž Kmecl in Franček Rudolf zdaj uzrli v novi svetlobi, nič več posvečeni in pozlačeni z visokim patosom, marveč prej kritični in posmehljivi, celo ironični. V isto, z novo občutljivostjo presvetljeno motivično okrožje sodi npr. tudi dramsko snovanje Andreja Hienga, ki je svojim španskim dramskim ciklom in z »Lažno Ivano« (motiv Ivane Orleanske) segel k zgodovinskim in mitskim snovem ter z njimi spregovoril današnjemu času. Drugačne, parodično zasukan, a na Cankarja naslonjene so komedije Toneta Partljiča; slednjič sodi sem tudi značilen, čeprav uprizoritveno nedognan poskus predstavitve prve verzije Levstikovega »Martina Krpana«, ki ga je v Slovenskem mladinskem gledališču zrežiral Dušan Jo-

razdalje. A naj bo že tako ali tako: četudi pestijo poklicna slovenska dramska gledališča vsakršne takoimenovane profesionalne tegobe, ki pa ne sodijo v krog pričujočega pregleda — a so, te tegobe, pravzaprav nepogrešljivi del vsake prave in iščočje ustvarjalnosti — je podoba trenutnega odrskega snovanja na Slovenskem navzlic vsemu spodbudna. Če ji ni nič več sveto, je to zato, ker je njena živost, vsa polna tudi tveganj in zablod, znamenje tiste in take stvarilne prostosti, ki jo je oživil poosvobodilni čas. In temu času vtiskajo nenehoma svojo vznemirljivo podobo tudi številna, v primerjavi z velikimi in bolj razvitimi narodi kar presenetljivo in tudi zavirljivo številna — slovenska poklicna dramska gledališča.

Vasja Predan

SLOVENEK ZA KUCHARJA V BELI HIŠI

Srečala sva se po naključju v ozki piranski ulici, kjer si je kot ljubitelj starin ogledoval zgodovinske znamenitosti. Predstavil se je kot Anton Bastiani, rojen v Ilirski Bistrici pred skoraj šestimi desetletji. Pred vojno je šel delo iskat, ustavil se je v Trstu, kjer je dobil prvo zaposlitev v restavraciji sorodnice. Del zaslужka je pošiljal ostarelim staršem. Po vojni je poskušal srečo v Trstu kot lastnik bara, v petdesetih letih pa je bilo v Trstu v modi izseljevanje v Ameriko. Tako je tudi Bastiani sledil tistim, ki jih je privlačil Novi svet.

»Po priporočilu neke Tržačanke sem se ustavil v Washingtonu. V Ameriki si težko dobil lažje delo, tujci, ki niso znali angleško, so se večinoma zaposlili kot pomivalci posode v tretjerazredni restavraciji. Zaradi priporočila sem dobil delo v Sheraton Parku, vodilnem hotelu ameriške prestolnice, v eni izmed 350 hotelskih hiš, ki jih ima ta družba v Ameriki in po svetu. Ta hotel ima 2100 eno in dvoposteljnih sob ter več trisobnih apartmajev, restavracija pa lahko sprejme okoli 5 000 gostov. Najprej sem delal v kuhinji. V tem hotelu pripravljajo banquete za senatorje, guvernerje, ministre in ob njih seveda tudi za predsednika ZDA. Spoznal sem vse predsednike od Trumana do Carterja.

Najboljše mnenje imam o Johnu Kennedyju. Naš hotel je po potrebi pošiljal v Belo hišo tudi kuharje in natakarje. Tako sem po nekaj letih dela kot kuhar postal šef za bankete. John Kennedy, gentleman v pravem pomenu besede, mi bo ostal v spominu kot prijeten in dober človek tudi za malega človeka.

V Belo hišo ni lahko priti, potrebno je dovoljenje tajne službe. Zanimivo je bilo, ko sem prvič stregel predsedniku Kennedyju. V kuhinji so mi dali šest posod z enako jedjo, eno izmed njih sem položil na mizo pred predsednika. To je bilo potrebno, da ne bi morda dobil zastrupljene hrane.

Spoznal sem tudi Kennedyjeva brata Roberta in Teda. Robert je bil v marsičem podoben Johnu, Teda pa poznam kot veseljaka in ljubitelja dobre kapljice, zaradi kozarca je bil v nevarnosti njegov zakon. Zame je eden najboljših senatorjev demokratske stranke, njegova zasluga je, da so zdaj v ZDA dobre pokojnine.«

(Delo)

PERZEFONA V SLOVENJEM GRADCU

Slovenjgraški Gaj svobode je bogatejši za novo skulpturo: v okviru prireditve ob občinskem prazniku so namreč postavili na Štibuhu Meštrovičevo Perzefono, žensko, ki kliče k miru.

»Zelo smo zadovoljni, da stoji ta Meštrovičeva skulptura prav v Gaju svobode v Slovenj Gradcu,« je ob odkritju povedala Meira Palir, predstavnica Meštrovičeve galerije iz Splita. »Slovenj Gradec je mesto miru, leži na Koroškem, in Perzefona v tem gaju steguje roke proti meji in poziva k miru in strpnosti med narodi. Zato je bila odločitev občine Split, da naša galerija podari to skulpturo Slovenj Gradcu, več kot dobra. Meštrovič je bil umetnik, ki je vedno dovolil izdelati le tri primerke svojih stvaritev. Tako je tudi s Perzefono: ena stoji v parku naše galerije v Splitu, druga pri univerzi Notre Dame v Sirakuzi v Severni Ameriki, tretja pa tukaj v slovenjgraškem Gaju svobode.«

Meštrovič je skulpturo izdelal leta 1964 in je prva njegova večja stvaritev po drugi svetovni vojni.

(Večer)

REŠENI AMERIŠKI LETALEC V RIBNICI

Med bombardiranjem letališča pri Vidmu (Udine) v Italiji 18. novembra 1944 so Nemci zadeli ameriško letečo trdnjavo Liberator, ki je nato strmo-

glavila pri Ribnici. Posadka je vodila letalo v to smer zato, ker je vedela, da je nekje v to smer v Beli krajini partizansko letališče, do katerega pa ni prišla, ker se je letalo prej vnelo.

Iz letala je skočilo deset članov posadke, med njimi tudi navigator William Joseph Swigart, ki je pred kratkim prvič po 35 letih spet obiskal te kraje, se pogovarjal z ljudmi, ki so bili priča takratnemu dogodku, in si ogledal kraje, kjer se je spustil z letalom in kjer so ga zaprli Nemci.

Izmed 10 članov posadke so štiri dobili partizani, šest pa domobranci, ki so jih nato predali Nemcem. Partizani so rešene poslali z letalom v Italijo, Nemci pa so ostalih šest imeli zaprte nekaj dni v Ribnici, nekaj v Ljubljani, nato pa so jih poslali v neko taborišče ob Baltiku.

Rešenega ameriškega letalca, ki je prišel na obisk z družino, je sprejel tudi ribniški župan Stane Kromar, ki mu je ob slovesnosti podaril za spomin »ribniški pušljec«. Srečanju je prisostvoval tudi znani fotoreporter Edi Šelhaus, ki zbira in objavlja podatke o zavezniških letalcih, ki so med vojno zaradi poškodbe letala pristali na naših tleh.

(Dolenjski list)

NAJSTAREJŠA OBČANKA POMURJA

Leta 1879, torej pred 100 leti, se je rodila Terezija VUČKO, ki zdaj stanuje na Srednji Bistrici. Brez dvoma je to najstarejša občanka Pomurja. Njeno zdravstveno stanje daje upanje, da bo ženska še dolgo živela. V svojih dolgih letih namreč še ni bila pri zdravniku. Marsikdo bi rad čakal njeno starost. No, Terezija pa se življenja ne veseli preveč, saj pravi, da bi rada umrla.

Terezija Vučko je tisti dan, ko sem jo obiskal na dvorišču, sedela na stopnicah in uživala na toplem soncu. Domači so dejali, da se babica ponavadi zadržuje zunaj, pa ne samo doma, ampak se pretežni del dneva sprehaja po zaselku Funduši, obiskuje sosede, se z njimi pogovarja o vremenu, delu in otrocih. In če ji kdo ponudi kozarček vina ali žganice, se ne brani. Pijača je pač tista tekočina, ki je po mnenju laikov največ pripomogla k njenemu dolgemu življenju in zdravju. Seveda pa alkohola ni nikoli uživala čez mero.

Življenje pomurske stoletnice ni bilo lahko, saj je kmalu po poroki ostala sama z dvema otrokoma. Mož se je namreč v Ameriki, kamor je odšel služiti kruh v rudniku, smrtno ponesre-

čil. Terezija ni dovolila, da bi jo življenje premagalo, hodila je na sezonsko delo, da je hčerki Mariji in Terezijo spravila h kruhu. Življenje pri Vučkovih se je precej izboljšalo, ko se je Marija poročila, saj so kmalu potem postavili hišo iz ilovice, pozneje pa še zidano. Terezija zdaj stanuje pri hčerki Mariji, ki ima tudi že 74 križev.

Terezija Vučko s Srednje Bistrice ima zelo rada otroke. Ob sončnih dneh jo je videti, kako po cesti v vozičku prevaža svojega prapravnuka. Ljudje se ob nji ustavljajo in komentirajo: »Naša Treza je še prava deklina.« To pa tudi je. Ko je bila pred kratkim pri sosedovih gostija, so nanjo povabili tudi njo in verjemite ali ne — zaplesala je v kolu. Tereza pa tudi rada poje. Nekoč je pela v pevskem zboru pa so ji tako ostale v spominu nekatere ponarodele pesmi.

(Pomurski vestnik)

GORIŠKI TRENUTEK

Gorica ni doživljala v zadnjih časih hujših političnih pretresov, vsaj takšnih ne, kot so razburkali Trst. To seveda ne pomeni, da je v tem mestu vse mirno in da ni globokih problemov, ki razburjajo življenje Goričanov.

Gospodarska kriza je zajela več industrijskih obratov, spomnimo se samo na podgorsko predilnico in na druge manjše industrijske objekte. Precej hrupa in diskusij je bilo okoli novega urbanističnega načrta.

Čeprav novi načrt odpravlja več napak prejšnjega, ostaja vprašanje, kako bodo oblasti izvajale realizacijo načrta.

Slovenci smo v dosednji praksi drago plačevali urbanistične posege; naj pomislimo samo na razlašanje zemlje v Štandrežu. Vprašanj, ki bodo v bodoče središče precej vročih političnih diskusij je seveda več. Že sam izstop republikancev iz goriškega občinskega odbora dokazuje, da predvolilno obdobje ne bo mirno in da bo marsikatero važno vprašanje postalo jedro političnih razprav, tako v občinskem kot v pokrajinskem merilu.

Osimski sporazumi in njihova realizacija v Gorici niso sprožili žolčnih polemik, kar je seveda pozitivno, tudi sile, ki zahtevajo razdelitev dežele Furlanije-Juljske krajine, niso v Gorici povzročile hudih sporov. Odnos do Slovencev je bil do sedaj »miren«. Ne moremo pa živeti v prepričanju, da bo Gorica za vedno ostala oaza v razburkanem morju. Tržaška situacija se verjetno v Gorici ne bo ponovila, vendar je res, da se Slovenci ne moremo zadovoljiti z mirom v določenem kra-

ju, saj se borimo, da bi se naše vprašanje reševalo globalno, določeno zahtišje še zdaleč ne pomeni dosega pravic in ustrezne zakonske zaščite.

Tudi zaostrovanje med strankami, tako v občinskem kot v pokrajinskem merilu, lahko odkrije stališča, ki so bila do sedaj kolikor toliko prikrita. Povsem jasno je, da bodo v diskusiji med strankami prišla na dan vprašanja, ki se tičejo neposredno naše slovenske narodnostne skupnosti. Že pri razpravi o novem regulacijskem načrtu je bilo vprašanje slovenske narodnostne skupnosti v ospredju. Tudi pri realizaciji objektov v okviru osimskih sporazumov, ne bomo mogli iti preko interesov naše skupnosti. Dejstvo, da postaja Gorica vedno bolj vabljiva za jugoslovanske kupce, odpira nove odnose do goriških Slovencev. Tudi pri iskanju kulturne fiziognomije Gorice smo Slovenci vedno aktivnejši dejavnik in naša prisotnost postaja vedno bolj markantna, kar se bo še dosti bolj poznalo, ko bomo Slovenci odprli Kulturni dom. Skratka, italijanska javnost se bo vedno bolj soočala z vprašanjem in prisotnostjo Slovencev. Goriški Slovenci upamo in si prizadevamo, da bo to soočanje pozitivno, saj pomeni to interes vsega mesta in okolice. Vsekakor pa moramo biti pozorni na vse negativne tendence, ki jih beležimo v naši deželi. Konec koncev je naša usoda tesno povezana s političnimi premiki v vsej deželi in državi.

(Dan, Trst)

400 LET LJUBLJANSKEGA SLONA

Štiri stoletja v življenju nekega mesta pomenijo nešteto sprememb; spremenjajo se ljudje in navade, politično življenje, da niti ne govorimo o tem, kako se je, denimo, Ljubljana v vseh teh letih spremenila na zunaj.

Ena izmed redkih zgradb, ki vztraja vsem novostim navkljub in jo zagotovo lahko štejemo kar med ljubljanske znamenitosti, je brez dvoma hotel Slon. Ta stoji na istem mestu, v središču Ljubljane, že od leta 1552. Tako daleč namreč sega legenda, po kateri je hotel pravzaprav dobil svoje ime.

Sredi 16. stoletja je nadvojvodo Maksimilijana pot iz Španije do Dunaja vodila tudi prek Ljubljane. Nadvojvoda je na svoj dvor vodil slona, ki je bil tedaj v Ljubljani še precej neznan žival. Prostor, kjer se je afriški debelo-kožec za nekaj časa ustavil, so Ljubljančani kasneje imenovali »Pri slonu«. Tudi bližnje krčmo so poimenovali »Slon«, iz te pa je kasneje zrastel današnji hotel Slon. Stari zapisi o Slonu

pričajo, da je bila v njem leta 1861 prva slovenska čitalnica, kasneje pa še literarni zabavni klub.

Leta 1939 so gostišče obnovili in ga povišali za pet nadstropij. Tedaj je bil hotel najbolj sodoben v naši republici in tudi med najbolj razkošnimi v Jugoslaviji.

Po drugi svetovni vojni so v hotelu zabeležili mnoge ugledne goste. Mnogi so hotel pohvalili v knjigi vtisov, med njimi Eleonora Roosevelt, Randolph Churchill, Mario del Monaco pa naša Ivo Andrić in Miroslav Krleža.

Split — Peristil nekdanje Dioklecijanove palače iz 3. stoletja po našem štetju

Še posebej pa so se v hotelu vsakokrat razveselili najdražjega gosta tovariša Tita, ki se je tudi nekajkrat fotografiral z osebjem hotela Slon.

(Dnevnik)

NAŠA DEDIŠČINA — LAST VSEGA ČLOVEŠTVA

K nam je prispela vest, ki ima izreden pomen za naše kulturno in naravno bogastvo: kar 6 jugoslovanskih objektov, od skupno 53 iz vsega sveta, je vpisanih v uradni popis svetovne naravne in kulturne dediščine. To odločitev je sprejel mednarodni komite za svetovno kulturno in naravno dediščino.

Tako so se v »izbrani družbi« kulturnih spomenikov znašli stari Dubrovnik, zgodovinsko jedro Splita z Dioklecijanovo palačo, stari Ras s samostanom Sopočani, Ohrid in narodni park Plitvička jezera kot prirodni

celoti in mesto Kotor kot kulturna in naravna celota hkrati.

Če vemo, da je Egipt po številu spomenikov, vpisanih v svetovni seznam, na prvem mestu (skupaj 6 objektov — Kairo, Abu Simbel, Mena, Menfis, Karnak pri Luxorju in Assuan), potem je očitno, da se je Jugoslavija s svojimi kulturnimi spomeniki, za katere bo v bodoče skrbel tudi UNESCO, znašla v samem vrhu.

Treba je pritrrditi dejstvu, da se za odločitvijo mednarodne organizacije kulture iz vsega sveta skriva stara res-

preko druge in tretje generacije naravno »integrirala«, kar po naše prej pomeni asimilirala. Za naša razmišljanja in akcije na tem področju nastaja bistveno novo stanje.

Pojav zdomstva je neke vrste višja sila tako za dežele, iz katerih potujejo delavci, prihajajo kot za tiste, ki jih zaposlujejo. Niti ena namreč doslej ni uspela z nikakršno državno gospodarsko politiko obvladati tega veletoka. Kar so do zdaj uspeli imigracijske dežele (začenši s Švico konec 60-ih let, ki so ji ob krizi leta 1973 z zaporo

mo posebnih podatkov, iz domačih poročil o tem, kako redki se vračajo, pa vemo, da jih bo večina tudi ostala tam.

Tudi to spoznanje ne bi smelo biti novo za tistega, ki je hotel do zdaj trezno gledati dejstvom v oči. Ustavljamo pa se vnovič ob njem, ker se nam zdi, da je skrajni čas, da bi začeli naša tradicionalna vprašanja zastavljati tudi malce ali precej drugače.

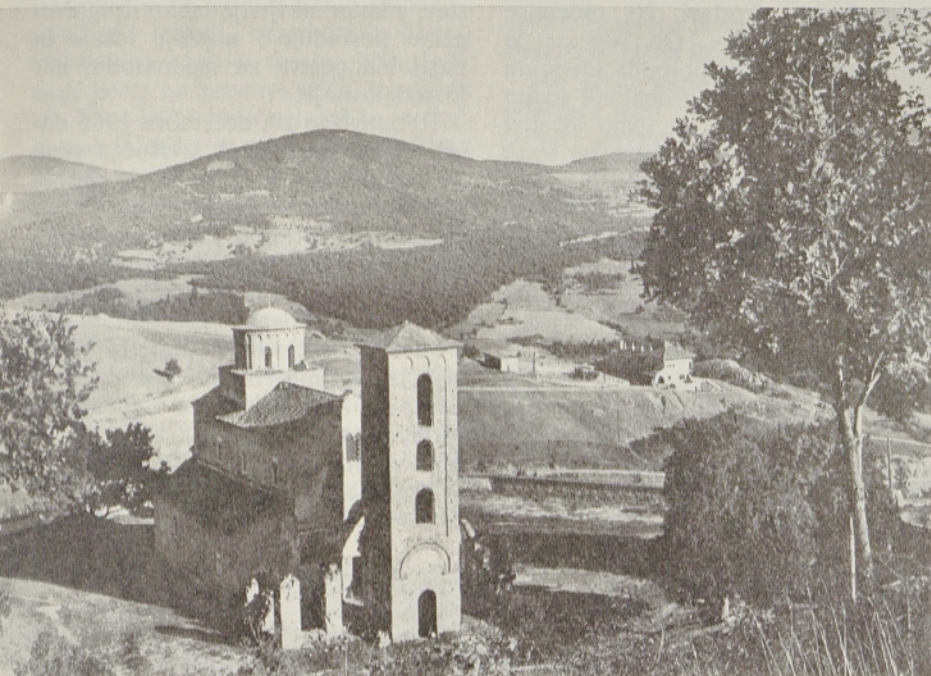
Za Slovence na tujem (vemo pa, da bodo primer ZRN kaj hitro prevzele druge imigracijske dežele, oziroma ga po tihem že zdavnaj izvajajo) to pomeni, da bodo dobivali otroci, ki so rojeni tam, tuje državljanstvo brez vsakršnih formalnosti, da bodo tudi tisti, ki so rojeni v domovini svojih staršev, morali sprejemati tuje državljanstvo, če se bodo hoteli prebiti, uspeti v življenju.

Slovenska kulturna društva bodo tako dobila novo, še zahtevnejšo vlogo nosilca nacionalne zavesti. Toda: ali bo sploh uspela zbrati drugo in tretjo generacijo naših zdomcev (postopoma vse bolj izseljencev)? Ali bomo z našo mrežo dopolnilnih šol sploh še uspeli dosežati to, kar želimo, namreč ohraniti večino teh otrok za slovenstvo?

Zavedajmo se, da dopolnilnemu in nasploh vsem oblikam ločenega šolstva za tuje otroke v ZRN bije ura. Uradni bonski krogi to že jasno napovedujejo s tezo, da si ne morejo več privoščiti »tujskega geta«, misleč sicer prvenstveno na armado turških otrok na ulicah, merijo pa ravno tako in še huje na otroke tistih majhnih nacij, ki so zaradi izoliranosti od rojakov še mnogo bolj izpostavljeni asimilaciji. Bonn krčevito napada tako imenovani »bavarski model«, ki omogoča tujim otrokom pretežni del šolanja v materinščini in ki temelji na (konservativni) politični strategiji, po kateri je treba držati tujsko delavstvo vedno na pragu. Z njihovimi lepimi besedami povedano: tujcem je treba držati odprta vrata za vrnitev v domovino.

V tujini rojenim otrokom, ki jih naše dopolnilno šolstvo tako ne bo moglo nikoli zajeti niti do polovice, ne bi nobena slovenska popoldanska šola mogla »vcepiti« tistega, kar pa je odločilno za njihov bodoči odnos do domovine svojih staršev: ljubezni. Morda bi tu in tam starši še lahko priučili otroka toliko besednjaka, da bi se vsaj nekaj časa ali zasilno doma sporazumevali po slovensko. Pa tudi to so in bodo vse bolj izjemni primeri. Slovenci smo po naravi že mnogo bolj prilagodljivi in otroci naših staršev se bodo hitreje asimilirali kot otroci drugih jugoslovanskih narodov.

(Delo)

Samostan Sopočani iz 13. stoletja po našem štetju

nica: spomeniki in naravne vrednote so last vsega človeštva, ne samo držav ali narodov, ki jih imajo. Če so s svojim trajanjem in s svojo prisotnostjo vez sedanosti s preteklostjo, če so svojevrstni kažipotni rasti in moči ljudi, morajo zanje zares skrbeti vsi narodi sveta.

Zato je treba na odločitve mednarodnega komiteja za zaščito kulturnih spomenikov in naravnih vrednot gledati kot na odločitve z daljnosežnimi (pozitivnimi) posledicami.

(Dnevnik)

VRATA SE ZDAJ ZAPIRAJO Z DRUGE STRANI

Med tem, ko se proti koncu vsakega leta pri nas doma vedno znova in na enak način vprašujemo, kaliko zdomcev se je vrnilo in zakaj se jih ni več, je skoraj neopazno spremenila vodilna imigracijska dežela Zvezna republika Nemčija svojo dosedanjo politiko nasproti »gastarbeiterjem«, tako da jih bo

meja sledile ZR Nemčija, Francija, Avstrija in druge), je bolj policijsko administrativne narave in jim tudi ni v ničemer bistvenem rešilo ali spremenilo temeljnega problema: Kako vključiti tuje delavce in njihove družine v domačo družbo?

Bonn je letos napravil preobrat v dosedanji politiki, kajti od stalnega zatrtjevanja, da ZRN ni dežela za priseljivanje (kot kakšna Avstralija, Kanada ali poprej ZDA) marveč le dežela začasnega bivanja in dela za tujce, je novi pooblaščenec bonske vlade za »integracijo tujih delojemalcev in njihovih družinskih članov« Heinz Kühn (poprej je bil dolga leta ministrski predsednik največje zvezne dežele Severno Porenje Vestfalija) prišel do spoznanja, da so »gostujoči delavci priseljenci«.

Spoznanje v bistvu izhaja že vsa zadnja leta iz mnogih anket in podatkov, ki kažejo, da vsako leto postaja vse več »gastarbeiterjev« stalnih in da jih vsako leto vse več želi stalno tudi ostati v ZRN. Za Slovence sicer nima-

SLOVENJ GRADEC — MES

Ni velikih in malih, kadar gre za skupno stvar.
In kadar gre za veliko stvar, so veliki vsi, ki zanjo delajo.

Desetine tisočev je po svetu takih mestec, kot je Slovenj Gradec: nekaj tisoč prebivalcev imajo, nekaj industrije, trgovine, šole . . . Slovenj Gradec ima še prelepo okolico, Peca kralja Matjaža in Uršlja gora silita k nebu pred njegovimi očmi, ima športno letališče, bolnišnico z zdravniki, h katerim hodijo po nasvete in na zdravljenje iz vse Slovenije.

Ima pa Slovenj Gradec še nekaj več kot njemu podobna mesteca: veliko likovno galerijo in ker so v njej že več kot deset let mednarodne likovne razstave, se je vključil v register najslavnejših razstavišč po svetu. Najslavnejših zato, ker se s tematiko svojega razstavnega gradiva vključuje v borbo za mir, humanost in prijateljstvo med narodi

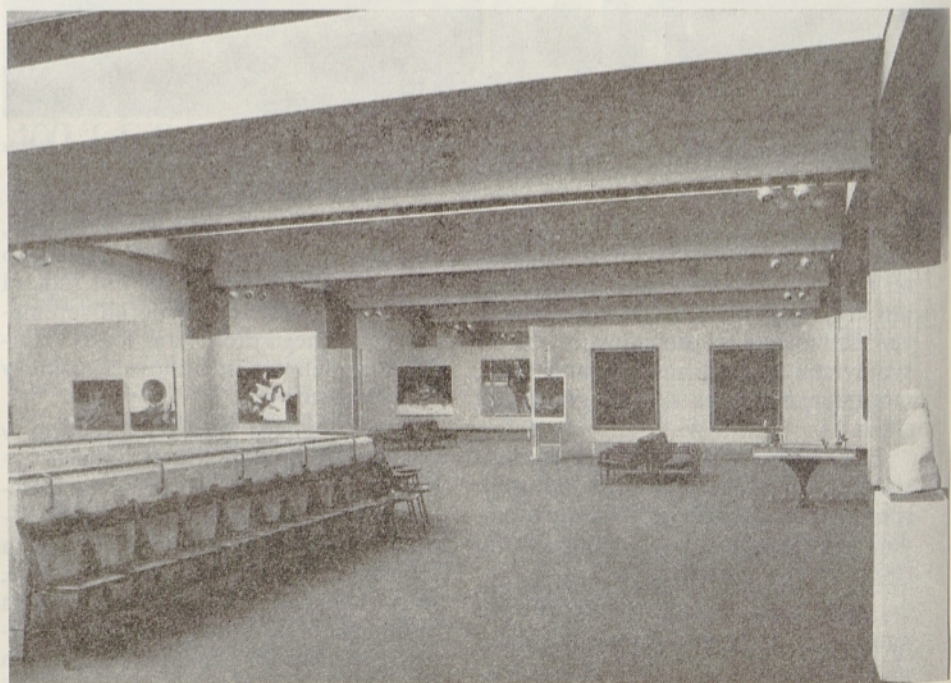
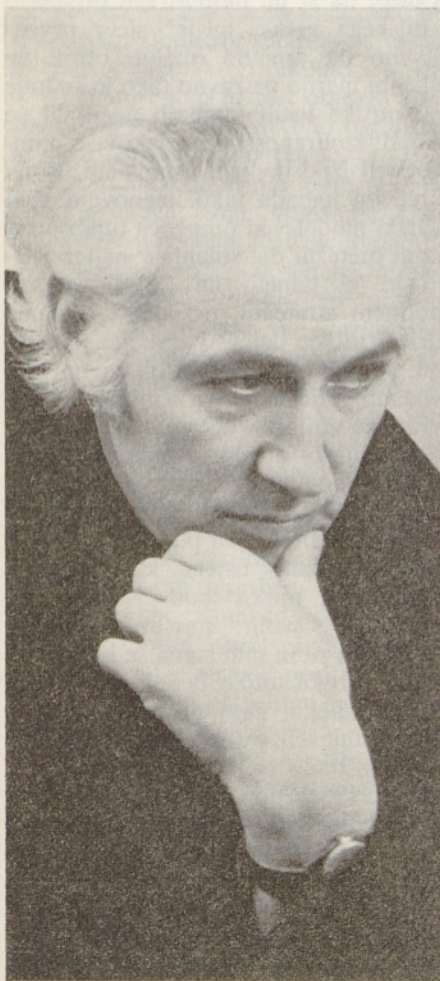
Začelo se je leta 1965 z likovno razstavo ob proslavi 20. obletnice Združenih narodov. Ob njej se je Slovenjegradčanom porodila ideja, da bi v svojem mestecu ustanovili stalno umetnostno galerijo na temo idealov Združenih narodov, se pravi na temo miru, humanosti in prijateljstva med narodi. Idejo — njen levji delež lahko pripišemo akademskemu slikarju Karlu Pečku — so uresničili že naslednje leto. Maja 1966 je takratni generalni sekretar OZN U Tant poslal organizatorjem prve mednarodne umetnostne razstave v Slovenj Gradcu pismo, v katerem je zapisal tudi tele svoje misli:

»Vedno sem bil mnenja, da je umetnost tista, ki zmaguje med ljudmi vse tiste ovire, ki temelje na političnih, rasnih in drugih razlikah, in da je

umetnost eno najbolj učinkovitih sredstev, s katerimi ljudje lahko drug drugemu posredujejo najvišje ideale in najgloblja čustva za mednarodni mir in sodelovanje.«

Razstavo je 10. decembra 1966 odprl tedanji predsednik izvršnega sveta SRS Janko Smole in v otvoritveni besedi tudi dejal, da prireditve ne sodi le v sam vrh kulturnih dogodkov tistega leta v slovenski domovini, »marveč je obenem prepričljiva manifestacija aktivnih družbenih prizadevanj za tvorno uresničevanje načel, ki jih je Generalna skupščina Združenih narodov pred 18 leti zapisala v spomin in opomin vsemu človeštvu, načel o človekovih pravicah.«

Tega leta se je v Slovenj Gradcu zbralo 200 umetnikov iz 40 dežel. S

Notranjost slovenjegraške likovne galerije, v kateri se že leta vrstijo najimenitnejše jugoslovanske in mednarodne razstave

Grk Jannis Psychopedis je na razstavi Za boljši svet razstavil tole svoje Tihoožiti

Akad. slikar Karel Pečko je idejni oče slovenjegraških mednarodnih likovnih razstav

Z najnovejše razstave v Slovenj Gradcu: skulptura velikega angleškega kiparja Henryja Mooreja

svojimi razstavljenimi deli so zagovarjali geslo miru, humanosti in prijateljstva med narodi, hkrati pa počastili 800-letnico obstoja mesta. Najuglednejši pečat na razstavi je dal predsednik Tito, ko si jo je ogledal in izrekel o njej in njenem poslanstvu laskavo mnenje.

Tako je Slovenj Gradec postal mesto miru.

30-letnico OZN je Slovenj Gradec proslavil leta 1975 z veliko mednarodno razstavo angažirane figuralike. Svoja dela so tudi tokrat razstavili likovniki iz 40 držav, pokroviteljstvo nad razstavo pa je sprejel Unesco. Tisto leto je bilo v tem mestecu, ki je že postajalo znano svetovni javnosti, več kulturnih prireditev pod skupnim imenom Mir 75 — 30 OZN in Unescov

generalni direktor Amadou-Mahtar M'Bow je takrat dejal, da je vse slovenjegraške prireditve z likovno razstavo vred »postavljajo kulturo v službo mednarodnega razumevanja in miru«. Pozdravno pismo je slovenjegraškim organizatorjem prireditev v počastitev dneva Združenih narodov in visoke obletnice OZN poslal tudi sedanjí generalni sekretar OZN Kurt Waldheim. »Še posebej bi vam rad čestital ob odlični mednarodni umetniški razstavi,« je zapisal. »Prav s tako vrsto popularnih pobud lahko najbolj koristimo idealom in ciljem Združenih narodov in pridobimo še bolj neposredno podporo javnega mnenja v nacionalnih mejah širom po svetu...«

Na temo miru, humanosti in prijateljstva med narodi so v Slovenjem Gradcu priredili septembra 1979 veliko mednarodno razstavo otroške likovne ustvarjalnosti z naslovom Otroci za boljši svet. Razstava je bila hkrati posvečena mednarodnemu letu otroka. Prav v njem so organizatorji razstave hoteli dati otrokom možnost, da s svinčnikom ali barvicami spregovore o sebi, svojem razmišljanju, željah, da skozi risbo spregovore o svetu, kakršnega si zamišljajo, da bi bil najpravičnejši.

Odziv je bil enkratén, številčno in izpovedno. Otroci iz Anglije, Argentine, Avstrije, Brazilije, Burme, Japonske, Tunisa, z Nizozemske, Švedske... in iz Jugoslavije s svinčnikom v roki glasujejo za boljši svet. Potrdili so vero vanj.

Takoj za razstavo mednarodnega otroškega likovnega ustvarjanja so v Slovenjem Gradcu pripravili novo razstavo, odraslih likovnikov, a z enako tematiko. Za boljši svet...

S to razstavo so organizatorji želeli nadaljevati plemenite ideje miru, humanosti in prijateljstva med narodi. Razstava je kar najbolj nazorno in objektivno obveščala tisočere obiskovalce o aktualni, skupni problematiki in dogajanju o likovnem svetu po letu 1975.

Tvorilo jo je šest oddelkov. Psihoblikovanje je ponazarjal prvi, se pravi primere sodobnega oblikovanja človeških bivališč, v katerih je poudarjena psihološka ali duhovna funkcionalnost. Preprosteje povedano: živeli naj bi prijetneje, v okolju, ki naj nas spodbuja k plemenitejšim medsebojnim odnosom, človečnejšim...

Eden izmed razstavnih oddelkov je razstavljal slike na temo socializacije umetnosti, drugi spet sodobno arhitekturo pa narativne slike in angažiran plakat; celotna razstava pa je bila učinkovit opomin človeštvu, da bi živelo boljše kot doslej.

Drugi razstavní oddelek je bil še posebej dragocen. V njem so bila raz-

stavljena dela slovitega angleškega kiparja Henryja Moora.

Henry Moore je bil v Jugoslaviji leta 1954, ko so njegova dela vabila k ogledu v številnih jugoslovanskih mestih. Umetnik je spremljal svojo razstavo, obiskal je tudi ateljeje tistih naših umetnikov, ki so ga želeli sprejeti, še posebej pa je rad vstopil v delovne prostore mladih, prebujajočih se kiparskih moči. Ob zadnji razstavi v Slovenjem Gradcu se je — v pogovorih z organizatorji — spomnil svojega prvega obiska pri nas. Ni pozabil na naše naravne znamenitosti, recimo na nastajanje postojnskega kapnika, iz stalagmita in stalaktita. In dejal je, da »v kamnu lahko izrazimo vse, kar vemo o ljudski obliki, hkrati pa lahko v njem upodobimo humanizem na najvišji stopnji«.

Obe zadnji razstavi na temo boljšega sveta sta v Slovenj Gradec privabili izredno mnogo obiskovalcev; že razstavo otroškega likovnega ustvarjanja si je ogledalo več kot 10.000 ljudi, število obiskovalcev razstave za njo pa se je povzpelo na 15.000.

»V iskanju podobe boljšega sveta, ki si ga želimo oblikovati zase in za naše znaname, je veliko sporočilo te razstave svetu,« je v uvodnih besedah od otvoritvi dejal predsednik izvršnega sveta skupščine SR Slovenije dr. Anton Vratusa. »V tem je tudi njena moč in prepričljivost in poslanstvo. Za to globoko človeško sporočilo in veliko poslanstvo naj velja razstavljalcem in prirediteljem — iskreno priznanje in zahvala!«

V Slovenj Gradcu pa so imeli v zadnjih letih še druge pomembne razstave. Že leta 1969 so v prostorih likovne galerije počastili 50-letnico revolucionarnega delavskega gibanja z razstavo angažirane umetnosti v Jugoslaviji. Odziv je bil izreden.

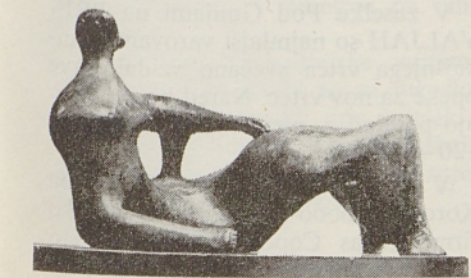
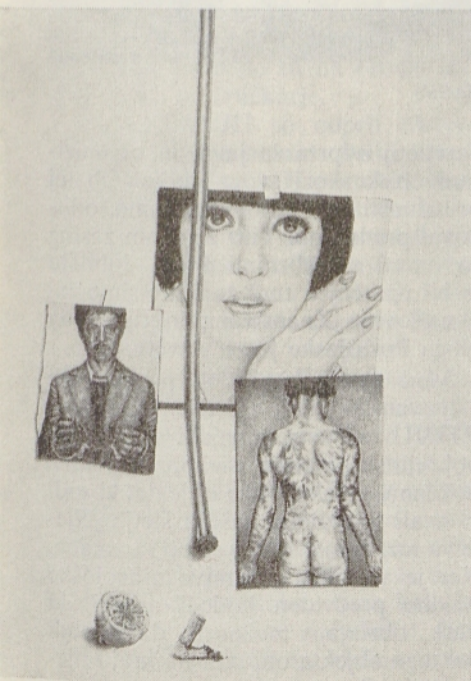
V Slovenjem Gradcu je postala že tradicija razstava slovenskih likovnih umetnic ob vsakoletnem mednarodnem dnevu žena.

In še po nečem je znano to koroško mestece — po razstavah domače in umetne obrti. Doslej sta bili že dve, prirejajo pa jih zato, da bi domačo in umetno obrt povezali s kulturnim izročilom slovenskega naroda, da bi z obliko in namembnostjo predmetov gojili izvirnost ljudske ustvarjalnosti.

Da umetnost zbližuje ljudi, vedo v Slovenjem Gradcu. Da prijateljski stiki odpirajo meje in ustvarjajo najlepše možnosti za sodelovanje na vseh področjih človekovih dejavnosti.

Zato je to slovensko mestece izjemno v svojih prizadevanjih in uspehih. Majhno je, vendar veliko, ker se bori za največjo stvar na tem svetu — za mir.

Jagoda Vigele

televizijskim hišam v odnosu 50 : 50. Licenca za predvajanje tega filma velja za vse države sveta.

Zgodovinski arhiv Ljubljane v LJUBLJANI je proslavil 80-letnico svojega obstoja. Za posebne zasluge pri zbiranju, varstvu in strokovni obdelavi arhivskega gradiva ter za prispevek k razvoju arhivske službe in k proučevanju lokalne zgodovine ga je predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod z zlato zvezdo.

Zlato plaketo jugoslovanske zveze za nove tehnološke rešitve (za sedem predlogov o boljšem izkoriščanju od-

je združenje, ki bo odslej skrbelo za stalno izmenjavo mnenj in znanja o zelišč in njihovih koristnih učinkih. Ustanovni občni zbor združenja zeliščarjev Slovenije je bil v PORTOROŽU, njegov prvi predsednik pa je postal znani slovenski zeliščar Jože Tomažinčič. Pobudnica in pokrovitelj ustanovnega občnega zbora zeliščarjev Slovenije je bilo uredništvo novega mesečnika z naslovom Zdravje.

POSTOJNSKA JAMA je proslavila 160-letnico svojega udejstvovanja v turizmu; jama je namreč že 16

V CELJU so proslavili srebrni jubilej tamkajšnje radijske postaje. V ta namen so radijski delavci pripravili javno radijsko oddajo, ki je k poslušanju in gledanju vrste celjskih in slovenskih glasbenih in govornih umetnikov pritegnila domala tri tisoč poslušalcev in gledalcev.

V CERKNICI SO ob 25-letnici loške Kovinoplastike odprli novo galvano in novo tovarno izdelkov iz nerjavečega stekla. Ob jubileju je ta 1200-članski kolektiv odlikoval predsednik Tito z redom dela z zlatim vencom.

V DEČNEM SELU so za ta kraj in sosednji Glogov Brod ustanovili zbiralnico mleka, ki jo vodi Anica Lepšina. Dnevno zberejo po 800 litrov mleka, na leto kar 300 tisoč, kakšnih petnajstih velikih kmetov pa pripelje dnevno semkaj po 80 litrov.

Planinsko društvo v GORNJI RADGONI šteje že več kot 370 članov, a največ je med njimi najmlajših, ki pridno obiskujejo sebi primerne vršace. Radgonski planinci so se množično podali tudi po poti Pohorskega bataljona, sodelovali so na proslavi 200-letnice prvega vzpona na Triglav, bili pa so tudi na Stolu, Osankarici, Okrešlju in v Logarski dolini.

Največja posavska tovarna — tovarna celuloze in papirja — Djuro Salaj v KRŠKEM je obhajala 40-letnico obratovanja. V zadnjih petih letih je tovarna podvojila svojo proizvodnjo, streže 80 odstotkom jugoslovanskih potreb po časopisnem papirju in se je že uvrstila med tovrstne srednjeevropske velikane.

Gasilsko društvo v LESIČNEM — PILŠTANJU je praznovalo zlati jubilej. Proslavili so ga izredno svečano, tudi z gasilsko vajo in prikazom gašenja s topom na peno, ob tej priložnosti pa so prejeli tudi republiško odlikovanje III. stopnje.

Licenco za predvajanje najnovejšega slovenskega filma z naslovom Iskanja, ki so ga naredili v Viba-filmu v LJUBLJANI, je odkupil Joachim Marti (Motion Pictures of America) in sicer za 150.000 dolarjev ter za dodatno delitev dohodkov od prodaje

Zimska grafika s Kozjanskega (foto: Joco Žnidaršič)

padkov) je dobil inštitut Jožef Štefan iz LJUBLJANE, o katerem smo podrobneje pisali v 12. številki Rodne grude iz leta 1979.

Učiteljski pevski zbor Slovenije z imenom Emil Adamič in s sedežem v LJUBLJANI je praznoval 55-letnico svojega obstoja. Ob tej priložnosti so izdali že svojo drugo gramofonsko ploščo, natisnili pa so tudi jubilejni almanah. V njem so opisali svojo razvojno pot, opozorili pa so tudi na to, da je bil leta 1930 vse leto aktiven pevec v zboru takrat 20-letni Edvard Kardelj. 70-članski mešani pevski zbor tvorijo učitelji in učiteljice osnovnih, glasbenih in drugih šol z vseh slovenskih področij, njegov zborovodja pa je Branko Rajšter.

Dravske elektrarne MARIBOR so se odločile za avtomatizacijo dveh agregatov na elektrarni Mariborski otok. Študija avtomatizacije je že izdelana, nastala je v Iskri, njeno uredništev pa načrtujejo do konca leta 1982. Obnovljeni sta doslej in tudi avtomatizirani HE Dravograd in HE Vuzenica, avtomatizacijo pa načrtujejo še za HE Vuhred in Ožbalt.

Slovenski zeliščarji so ustanovili svo-

desetletij odprta za javni in organizirani obisk skozi svoje lepote. Ob tej priložnosti je Postojnsko jamo odlikoval predsednik Tito z redom zaslug za narod s srebrnimi žarki. Jubileju je bil namenjen tudi zanimiv simpozij z naslovom Znanstvena in turistična vloga Postojnske jame v svetu.

Med zemeljskimi deli pri zasebni stanovanjski hiši ob Studenčnici 10 v PTUJU so strokovnjaki ptujskega pokrajinskega muzeja izkopal ostanke nekdanjega sakralnega objekta, ki sodi v 4. ali 5. stoletje našega štetja. Njegova razsežnost še ni v celoti raziskana. Ker je v bližini zanimive arheološke najdbe predviden bodoči arheološki park, obstajajo možnosti, dabi tudi del tega objekta ohranili na kraju njegove najdbe.

V zaselku Pod Gonjami na PREVALJAH so najmlajši varovanci tamkajšnjega vrta svečano vzdali prve opeke za nov vrtec. Nared bo že letošnjo pomlad, v njem pa bo prostor za 120 malčkov.

V novi tovarni na RAVNAH na Koroškem bodo po pogodbi s švedsko firmo Atlas Copco izdelali na leto 12.000 razbijalnih kladiv, 70 vrtalnih

kompletov in 60 ton orodja. Pogodba, ki so jo podpisali predstavniki slovenskih železarn z omenjeno švedsko firmo in beograjskim Univerzalom je rezultat večletnih prizadevanj ravenskih železarjev, da bi dosedanjo lastno proizvodnjo pnevmatičnih strojev razvijali ob sodelovanju kakšnega večjega v svetu že znanega proizvajalca.

V kulturnem domu v REŦEĀAH pri Škofji Loki je zadnje mesece prav živahno. Pridno vadi in nastopa tamburaški orkester Bisernica, ki je s folklorno skupino Sava obiskal tudi Dansko in Poljsko, zelo delaven in številčno okrepljen pa je moški pevski zbor, ki ga vodi Lovro Korenčan.

Na STARI GORI pri Vidmu ob Ščavnici so odkrili doprsni kip ljudskega pisatelja Ivana Vuka — Starogorskega. Iz hrastovine je izklesala kip na letošnji kiparski koloniji v Vidmu ob Ščavnici kiparka Simoničeva. Starogorski gasilci, ki so organizirali proslavo, pa so položili temeljni kamen za dom vaščanov in gasilcev, ki bo poimenovan po Ivanu Vuku — Starogorskemu.

V SLOVENSКИH KONJICAH so odprli nov kmetijski poslovni center. V njem bo imela svoje prostore konjiška kmetijska zadruga s sodobno urejeno trgovino za kmetijsko prekrbo. Ta kmetijski poslovni center bo oskrboval celotno konjiško področje z vsem, kar danes potrebuje kmet: od bele tehnike do kmetijskih strojev, prav tako pa bodo tu na prodaj tudi mali stroji za vrtničkarje.

V ŠOŠTANJU so odprli likovno galerijo, ki so jo poimenovali po umrlemu kiparju Ivanu Napotniku, doma iz bližnjih Zavodenj. Napotnikova dela, ki sodijo med najpomembnejše kiparske umetnine na Slovenskem, bodo stalno razstavljena v galeriji, tukaj pa bodo tudi občasne razstave drugih slovenskih likovnih umetnikov.

V ŠPITALIĀU v Tuhinjski dolini še stoji mlin, ki ga poganja voda. Do pred kratkim, ko ga je sedanji lastnik Rženove kmetije obnovil, je sicer miroval, danes pa ga Ivan Piskar požene in mlinska os se spet vrti, a ne za mletje žita. Voda tukaj poganja električni generator, ki daje dovolj elektrike za hišne potrebe. Stara kmečka hiša, ki jo je Piskar podedoval, je s svojo črno kuhinjo in »hišo« polna starih lesenih predmetov, je nekakšen muzej v malem, v katerem pa diha življenje.

V tovarni gospodinjske opreme Gorenje v VELENJU so za jugoslovansko tržišče naredili nov izdelek s področja elektronike. To je glasbeni center, ki ima tri dele — radijski sprejemnik, gramofon in kasetofon.

osebnosti

Slovenska gledališča so izgubila veliko dramsko umetnico SAVO SEVERJEVO. Rojeni na Trojanah se je Savi Severjevi pričela gledališka pot v Ljubljani, na naprednem delavskem odru Svobode. Izpolnjevala se je v Berlinu, potem pa je nastopala v Skopju, Osijeku, Mariboru, v Jugoslovanskem narodnem gledališču v Beogradu, od tam pa jo je pot leta 1952 dokončno ponesla v Ljubljano. Leta 1972 je dobila najvišje slovensko priznanje — Prešernovo nagrado, kasneje najvišje jugoslovansko igralsko priznanje — nagrado Sterijinega pozorja v Novem Sadu, red zaslug za narod z zlato zvezdo, posmrtno pa so ji ob zadnjem gledališkem Boršnikovem srečanju v Mariboru podelili zlat Boršnikov prstan.

FRANCE ŠTIGLIC, priznani slovenski filmski ustvarjalec, pedagoški delavec ter nosilec številnih priznanj za svoje ustvarjalno delo na področju slovenskega filma, je proslavil svojo življenjsko 60-letnico. Med najboljše

Sava Severjeva

filme, ki jih je režiral France Štiglic, sodijo Dolina miru, Balada o trobenti in oblaku po noveli Cirila Kosmača in Praznovanje pomladi z motivom starodavnega kurentovanja na Ptujskem polju.

BRANKO SUHY, akademski slikar iz Novega mesta, je že večkrat opozoril nase na samostojnih in skupinskih likovnih razstavah. Svoja najnovejša dela je pred kratkim razstavjal v organizaciji Yugoslav Press and Cultural Centra v New Yorku. Njegove grafike so tamkaj vzbudile veliko zanimanja.

STANKO ARNOLD, trobentar iz Ljubljane, je skupaj s Slovenskim kvintetom trobil sodeloval na velikem mednarodnem tekmovanju v Parizu. Arnold je dosegel drugo mesto, kvintet pa tretje. Arnold je v Parizu ob izredno laskavih kritikah za svojo virtuoznost prejel še posebno nagrado za najboljšo izvedbo koncerta umrlega francoskega skladatelja Andréja Joliveta, ki jo je prispevala skladateljeva vdova. O tej nagradi je kritik pariškega dnevnika Le Monde zapisal, da ni nič manjše priznanje kot drugo mesto na pariškem tekmovanju in nedavna prva nagrada v Toulonu.

šport

KONJENIŠKA PRIREDITEV V KOMENDI

V Komendi pri Kamniku je bila konec minulega leta zadnja konjeniška prireditev za sezono 1979. Tvorila sta jo kasaški in jahalni program, osrednja točka kasaškega programa pa je bil kasaški maraton za 4- do 12-letne kasače na progi dolgi 4000 metrov.

V militariju, ki je trajal tri dni, je bila druga amazonka Maja Čerček na konju Tristan, članica konjeniškega kluba Komenda. Tudi ekipa konjeniškega kluba Komenda je bila druga, v preskakovanju zaprek za pokal časnika Dnevnik pa je bil prvi Matjaž Čik.

Zadnjo konjeniško prireditev v letu 1979 si je v Komendi ogledalo lepo število gledalcev, kar pomeni, da bo postala Komenda v bližnji prihodnosti eden izmed vodilnih centrov v Sloveniji in morda tudi v Jugoslaviji.

J. Mejač

reportaža na željo bralcev

TONE KUSOV O ONEM

Reportaža je napisana na željo naročnika Stanka Valenčiča iz Valencie v Venezueli.

*Kam drži ta bela cesta,
ta stezica, kam pelja?
Ne želim si v daljna mesta,
šla bi le do Javorja!*
(Tone Kusov)

Če lahko kdo kar se le da pristno in doživeto priča o mali brkinski vasici Javorje, je to prav gotovo samo Tone Kusov, preprost kmečki človek, domačin in hkrati pisec neštetihih prispevkov, verzov, pisem — avtentična opora vsem zapisovalcem življenja v Brkinih. Ko se pogovarjaš z njim, se ti zazdi, da iz njega vre neizčrpen vrec legend, skrivnostnih dognanj, nedorečenih razmišljanj in seveda tudi najrazličnejših podatkov o sedanjosti in preteklosti. Pri tem je imela pomembno vlogo njegova babica, saj mu je, kot sam pravi, pripovedovala marsikaj razburljivega iz časov daljne brkinske preteklosti, medtem ko skuša Tone Kusov ta izročila doreči, razvozlati, pojasniti — če se jih le da.

Njegove miselne tipalke se niti približno ne morejo zadovoljiti s problemi sedanjosti (ki jih sicer vse vidi in jim hoče priti do dna), temveč se raztezajo v kar najoddaljenejša obdobja človekovega bivanja in potem tam prepletajo legende z resnico, toda prej resnico samo, zakaj velikokrat se

je že izkazalo, da je Tone opozoril na kakšen pojav v tem južnem delu Brkinov in nakazal pojasnilo, ki so ga potem učeni možje z osuplostjo samo potrdili kot resnico. Tako je bilo z votlino, v kateri naj bi bivali ljudje iz železne dobe, z gradiščem, ki naj bi ga bili naseljevali stari Rimljani, s studencem, kjer naj bi dobivali vodo stari Kelti in pozneje Slovani. In teh Kusovih pravih pravcatih odkritij je še veliko. Tako dobro pozna južne Brkine, da o njegovih trditvah ni mogoče dvomiti, njegova skrivnostna vprašanja pa kaže raziskati, ker mož ne govori ničesar tjavdan. Le včasih ga nekoliko zanese romantika in njegova izrazita pesniška žilica. Toda prav to lahko samo oplaja znanstveno raziskujočo polovico njegovega jaza in jo ožarja z dramatičnostjo ter čudovito vznesenostjo.

Če hočemo torej govoriti o Javorju v Brkinih, bi zagrešili samo neodpušten greh in veliko neodgovorno dejanje, če bi pri tem skušali obiti Toneta Kusova. Zatorej smo ta zapis začeli z njim in bomo v glavnem tudi ostali pri njem.

Javorje leži na južnem položnem pobočju Brkinov ob cesti, ki povezuje spodaj ležeči Obrov s Pregarjem. Naselje sestavljajo deli, ki jim domačini pravijo Zgorance, Zdolance, Pri lipci. K vasi pa pripadajo še zaselki Malnarji, Pitanec, Pagaran, Torek in Metljak. Vas šteje 54 hišnih števil in

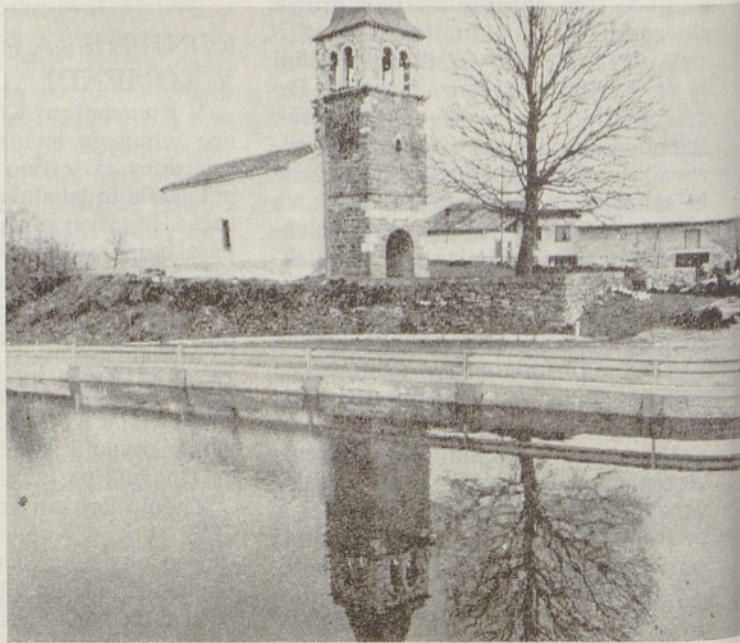
danes živi v njej približno 270 prebivalcev, toda število se hitro spreminja, ker se ljudje še vedno izseljujejo v druge večje kraje, kjer je življenje manj trdo in kjer je boljši zaslužek.

Včasih so v teh krajih gojili vinsko trto, danes je ne gojijo več. A kdo ve zakaj ne, saj je lega primerna. Kmečko prebivalstvo — če ga sploh še lahko tako imenujemo, saj čistih kmetov ni več in iz vsake hiše hodi vsaj eden v službo v kakšno tovarno v bližnjih krajih ali mestih — pridelujejo predvsem krompir, nekaj malega žita, poskusili so tudi s koruzo, ki je na vsem tem južnem pobočju Brkinov nenedoma začela dozorevati, medtem ko je včasih uspevala samo na zavetrnih legah. »Zakaj koruza zdaj povsod zazori, ne vem. Morda se je spremenilo podnebje, je postalo toplejše,« pravi Tone Kusov in nadaljuje: »Toda koruze kljub temu ne sejemo, ker je prišla v naše kraje druga nadloga — divje svinje, ki sproti uničijo ves pridelek.«

Včasih so se mnogi Javorci ukvarjali tudi s sadjarstvom. Jablane so jim včasih obrodile čudovite plodove, slive pa so bile tako sladke in okusne, kot menda nikjer drugje na svetu. Seveda to niso bili plantažni nasadi in tudi danes jih tu še ni. Zato pa drevja ne škropijo, kar je po svoje dobro, po svoje pa ne. Sadje je manj zastrupljeno s pesticidi, toda zato bolj črvido ali pa ga kakšno leto sploh ni. Od tega pa se ne da živeti, tembolj ker brkinsko

Tone Kusov: Kje je legenda, kje je resnica?

Javorski ribnik — menda edini ribnik v Sloveniji, ki je na vrhu hriba

ELIH JAVORJAH

sadje, zdaj nima nobene cene, kakor dandanes nima nobene cene niti sadje iz drugih slovenskih področij — če ni plantažno.

In vendar se je treba pri javorskem sadju le nekoliko ustavititi. Tone Kusov je o ne tako daljni preteklosti javorskega sadjarstva zapisal takole: Južni del Brkinov je bil včasih najbolj reven. Češpelj pa je bilo zelo dosti. Nekaj se jih je posušilo v »pečnicah« na lesah. Še danes se poznajo na vrtovih sledovih teh »pečnic«. To so do dva metra dolge in prav toliko široke dolinice, ki so rabile kot sušilnice več kot sto let. Večje količine sliv pa so vozili ločanski furmani v Goriška Brda, kjer so slive radi odkupili. Cesar Javorci niso mogli prodati, so skuhalo slivovec, ki je šel zelo dobro v denar, ker je brkinska slivovka posebnost. Posebnost pa je zaradi odlične kakovosti sliv in nenavadno oblikovanih kotlov, v katerih žganje kuhajo samo enkrat, v majhnih količinah. Taki kotli so v rabi samo tu in v Kastavščini.

Tako je bilo pred prvo svetovno vojno. Za časa italijanske okupacije pa se je vse spremenilo. Italijani so za en dan žganjekuho naložili takso 700 lir (toliko pa je približno stala tudi ena lepa krava). Vse kotle so priklenili na verigo in jih zapečatili. Žganjekuha se ni več splačala, ker so »kontrabandarji« prodajali liter slivovke že po deset lir, če pa si slivovko kahal sam, je več ko 70 litrov nisi mogel skuhati

na dan. Pa tudi v Goriška Brda so ločkim furmanom ni več splačalo voziti brkinskih sliv, ker so jim tam začele nenadoma delati konkurenco ameriške slive vrste brisbank.

In tako je po brkinskih slivovih nasadih zabrnela žaga in zapela sekira. Češpljeva drevesa so bila dobra samo še za oglje.

Na žalost se dogaja danes nekaj podobnega, s to razliko da češpelj še za oglje ne moreš več prodati, ker je začelo tudi oglarjev primanjkovati. Slivovca pa kolikor hočeš! In kako sladkega!

Prišli so novi časi, nove navade, nove potrebe, Javorci se vozijo rajši v službo v druge kraje, doma pa, kdor more, redi krave zaradi mleka, ki se ga da še nekako prodati.

Nekaj malega bi lahko zaslužili tudi s prodajo lesa. Zakaj tisti časi, ko so Javorci na debelo sekali svoje gozdove, tam okrog leta 1929, so že zdavnaj minili in narava sama je krepko pogozdila javorske gmajne, tako da še pašnikov ni več, ker so jih zarastli jelševina, krhlika, robida, brin, hrastovi gozdovi pa so se bujno in globoko zajedli v gole krpe zemlje. Toda, kdo bo sekal les, ko pa so ljudje zaposleni v tovarnah? Kdor nima delavcev, motorne žage in tovarnjaka, nima pravzaprav kaj početi z lesom!

Bolj Javorce boli, da svoje ilovice tam spodaj pod vasjo na Jezerini ne morejo vnovčiti. Boli pa jih zato, ker

tam že stoji zapuščena opekarna, ki ima na voljo tako ilovico, da bi iz nje lahko izdelovali obloge, fasadne barve, klinker in celó keramiko. »Ko je to bilo prišlo v roke strokovnjakom, niso mogli verjeti svojim očem,« pravi Tone Kusov. »Iz take ilovice bi bil smrtni greh izdelovati opeko,« so rekli. »S tako visoko kakovostjo ilovice se lahko ponaša samo še en kraj v Jugoslaviji.«

A pri tem je ostalo. Opekarna je danes samo še nemo, turobno skladišče.

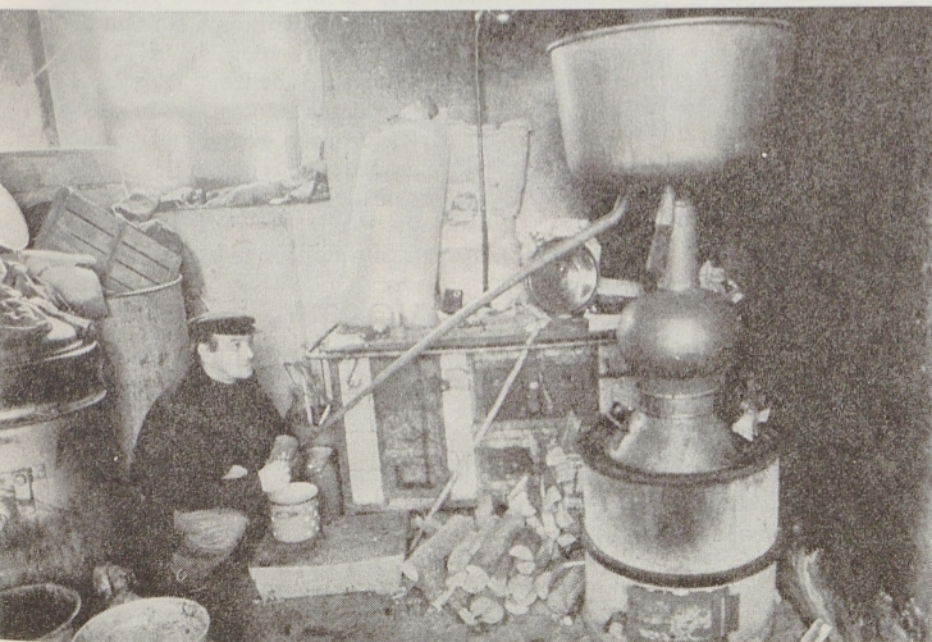
To Javorce sicer boli, vendar pa hkrati vedo, da se jim še nikoli ni godilo tako dobro, kakor se jim godi danes. Vse hiše so obnovljene, posodobljene, opremljene so s sanitarijami in gospodinjskimi stroji; kmečka dvořišča, ki so jih včasih »krasila« gnojlišča in vozovi gnoja, so danes počrnela z asfaltom, na katerem stoji nov avto, pa traktor in drugi stroji. Skozi vas se vije nedavno asfaltirana cesta, pod katero so že speljane cevi bodočega vodovoda, ki bo odpravil nezdravo kapnico in naredil napajališče prav vrhu vasi nasproti cerkvice samo še za nenavadno romantično lužo, nemara edini vaški ribnik v Sloveniji, ki je ravno na vrhu hriba, namesto kje spodaj.

Kdor se danes vrača v Javorje, potem ko je bil leta in leta v tujini, bo to prijazno brkinsko vasico komajda še spoznal. Tako kot iz drugih brkinskih vasi so namreč tudi z Javorja rajžali v svet. Trije so šli v Ameriko okrog leta 1900, potem pa jih je odšlo tja še nekaj v letih 1907/1908, vendar so se že po nekaj letih vrnili. »Kdor pa se vrača šele sedaj — pravi Tone Kusov — se vedno začudi, zakaj ob večerih na Javorju ni več slišati fantovskega petja. Petja ni slišati niti ob sobotah zvečer, ko imajo ljudje čas, ko jim ničesar ne manjka, ko imajo vse, česar jim srce poželi — razen deklet, ki nočejo več živeti na kmetih. In tako fantje ostajajo sami. Bogati in sami. Včasih pa so bili revni in niso imeli nobenega zaslužka razen ob košnji in mlačvi, in vendar so vsak večer prepevali, ob sobotah vse tja do polnoči. Mi Javorci smo navadno prepevali pri cerkvi ali pa na Pickovem vrtu. Tam smo poslušali, katero pesem pojo fantje na Pregarjih, katero na Pijavčah, katero so urezali na Kovčicah ali na Brezovem brdu. Kako pojejo Obrovci in kako fantje iz Hrušice, ki so peli najlepše.

Danes tega ni več, le še starejši dedci včasih zapojemo kakšno narodno,« pravi Tone Kusov in žalostno dodaja:

»Toda danes tudi ptic ni več slišati v naših krajih.«

Juš Turk

Pri žganjekuhi (vse slike: Lovro Stanič)

Pogled na Raduho (foto: Joco Žnidaršič)

PANORAMSKA KARTA BOHINJA

Turistično društvo Bohinj — Jezero je izdalo panoramsko karto Bohinja v velikosti 60 krat 42 cm.

Na eni strani pole je barvna karta Bohinjskega jezera z okolico do Bohinjske Bistrice in z gorami od Razorja in Vogla do Mangrta, Triglava in Stola.

Na drugi strani je besedilo, ki predstavlja Bohinj z vsemi njegovimi naravnimi lepotami, kulturnozgodovinskimi pomniki in prireditvami v času turistične sezone (Vasovanje, Kmečka ohcet, Kresna noč, Kravji bal), omenjene pa so tudi možnosti za smučanje na Voglu in Kobli pa za lov in ribolov.

Na naslovni strani je slika spomenika štirim pogumnim možem, prvim osvajalcem Triglava. Pod njo so natisnjeni naslovi in telefoni bohinjskih hotelov in skica, s katere je razviden položaj karte v Sloveniji.

Karto je izdal Geodetski zavod Slovenije v Ljubljani. Vsa besedila se v štirih jezikih: v slovenščini, angleščini, nemščini in italijanščini. Karta je

izšla v 300.000 izvodih, naročite jo lahko pri Turistbiroju v Bohinju (tel. 064/76—370).

TURISTIČNI KOLEDARČEK — INFORMATOR 1980

Celjska turistična zveza je za celjsko turistično področje izdala Turistični koledarček — informator 1980, ki ga je uredil glavni tajnik celjske turistične zveze prof. Zoran Vudler.

Koledarček meri 10,5 krat 14,5 cm, ima 92 strani besedila in ilustracij, na naslovnici pa je barvna fotografija celjskega gradu.

Koledarski del obsega imenski koledar, vremenske pregovore, na vsaki lihi strani kulinarični recept, na vsaki sodi pa opis ene od številnih izletniških točk na celjskem območju. Objavljeni so tudi državni, republiški in cerkveni prazniki v Jugoslaviji, Avstriji, Italiji in na Madžarskem ter podatki o začetku astronomskih letnih časov v letu 1980.

V koledarčku je tudi orientacijski zemljevid širšega celjskega turističnega

območja s turističnimi kraji in najvažnejšimi cestami. Sledijo splošni podatki o celjskem turističnem področju, etnoloških zanimivostih in podatki o številnih kulturnih spomenikih.

Informativni del vsebuje podatke o lovu in ribolovu, indikacijah naravnih zdravilišč, kopalnih bazenih, turističnih prireditvah, žičnicah, tu pa so tudi datumi najpomembnejših sejmov, ki bodo v letu 1980 v celjski dvorani Golovec, potem pa tudi naslovi turističnih društev.

Celjski turistični koledarček — informator velja 15,00 dinarjev, naročite pa ga lahko pri Celjski turistični zvezi, 63000 Celje, Tomšičev trg 7 (tel. 063 / 22-388).

POD RADUHO

Na Loki pod Raduho je zrasla nova koča, ki jo upravlja Planinsko društvo Luče pri Savinji. Je na nadmorski višini 1520 metrov, ima 100 ležišč (v sedmih sobah in na skupnem ležišču), v jedilnici pa je prostor za sto gostov.

Dostop do koče, od koder je prelep razgled, je z avtomobilom od glavne ceste Ljubljana—Celje, v Šentrupertu je odcep za smer Mozirje do Struge, dalje pelje gozdna cesta do planine Vodol, potem pa je še približno 50 minut zložne hoje.

Koča na Loki je odprta od 1. junija do 30. septembra redno vsak dan, maja in oktobra pa le ob sobotah in nedeljah.

NAJSTAREJŠE DREVO V SLOVENIJI

Stara tisa pod Nanosom je zaščiten naravni spomenik. Košati se pri cerkvi v Stranjah. Pravzaprav pa sta tam dve tisi: mlajša ima obseg debla 115 cm in je visoka 13 metrov, starejša, ki ima obseg debla 356 cm, pa je visoka 11 m. Zavarovana kot pomembni objekt naravne dediščine je le starejša tisa. Pripisujejo ji namreč starost pol tisočletja. Velja za eno najstarejših dreves v Sloveniji, če ni kar najstarejše.

NOVOST V ČATEŠKIH TOPLICAH

Pred kratkim so v Čateških toplicah odprli nov hotel B kategorije, ki ga je zgradilo slovensko hotelsko združenje Emona.

Hotel ima 23 enoposteljnih in 124 dvoposteljnih sob, 3 apartmaje, restavracijo s 300 sedeži, grill restavracijo s 100 sedeži, veliko teraso za 200 gostov, mlečni bar, v katerem morejo

hkrati postreči 80 gostom, aperitiv bar, bazen s termalno vodo, savno, trim dvorano in seveda vrsto specialnih zdravstvenih prostorov za hidroterapijo, elektroterapijo in drugo.

Ob hotelu je tudi šest teniških igrišč, imajo tudi igrišče za odbojko, roko-met, mali nogomet in košarko, v bližini pa je tudi trim steza.

Če se odločite za obisk hotela v Čateških toplicah, ki se imenuje Terme, je dobro, da veste za njegove telefone: 068 / 72-010, 72-011, 72-811 in 72-812.

LEPA HOSTA NA POGLEDU

Če se peljemo po stari cesti iz Postojne proti Razdrtemu, lahko zavijemo v središče Hraš, katerim se cesta izogne po zravnani obvoznici. Na desno od vasi se pri Hrenovicah razrašča osamel bukov in jelov gozd (12 hektarov) ob bregu davnega jezera. Hosta pokriva nizko vzpetino Pogled. To je ostanek prvotnega dinarskega gozda, ki je verjetno prerašal vso kotlino.

*O Vrba, srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta;
da b' uka žeja me iz tvoj'ga světe
speljala ne bilá, golj'fiva kača!*

*Ne vedel bi, kako se v strup prebrača
vse, kar srcé si sladkega obeta;
mi ne bilá bi vera v sebe vzeta,
ne bil viharjev nótranjih b' igrača!*

*Zvestó srcé in delavno ročico
za doto, ki je nima milijonarka,
bi bil dobil z izvóljeno devico;*

*mi mirno plavala bi moja barka;
pred ognjem dom, pred točo mi pšenico
bi bližnji sosed vároval — svet' Marko.*

France Prešeren: Vrba

Turistično — kulturna znamenitost: cerkva sv. Marka v Vrbi, rojstni vasi dr. Franceta Prešerna (foto: Janez Klemenčič)

SAMOSTAN — SVOJST

75 LET KARTUZIJE PLETERJE

V mirni, odmaknjeni dolini pod Gorjanci, nedaleč od Šentjerneja, je največja samostanska zgradba v Jugoslaviji, kartuzija Pleterje. Proti njegovi želji je ta samostan tudi ena izmed slovenskih turističnih posebnosti, ki jo radi obiskujejo tako številni domači in tuji turisti. V novembru lani je minilo 75 let, odkar je bil v Pleterjah ponovno vzpostavljen kartuzijanski red. Ob tej priložnosti je dobila Kartuzija Pleterje visoko odlikovanje predsednika republike od zaslug za narod z zlato zvezdo. Samostanskemu priorju patru Janezu Drolcu je odlikovanje izročil ob prisotnosti vrste uglednih slovenskih družbenopolitičnih delavcev predsednik predsedstva SR Slovenije Viktor Avbelj.

Ustanovitelj kartuzijanskega reda je bil sv. Bruno, rojen leta 1035 v Kölnu, ime pa so dobili kartuzijanci po kraju Chartreuse v Franciji, kjer se je ustanovitelj reda naselil v samotnih, kamnitih pečinah in kjer je pozneje

nastal samostan. Kmalu po ustanovitvi reda so rasle kartuzije skoraj po vsej Evropi. Že leta 1160 je bila prva ustanovljena tudi na slovenskih tleh, v Žičah, pozneje pa še v Pleterjah, Jurkloštru in Bistri. Od vseh teh se je do danes ohranila le še pleterska kartuzija in še ta ni tod delovala ves čas. Pleterski samostan je dal sezidati Herman II. Celjski, končan je bil leta 1406. Najmogočnejši celjski grof je bil v Pleterjah tudi pokopan, vendar pa so ga po 200 letih prenesli v Celje, kjer počivajo tudi kosti drugih celjskih grofov.

V dobi protestantizma so samostan prevzeli jezuiti, ker je konec 16. stoletja zamrlo redovno življenje. Jezuiti so bili tod skoraj 200 let. Pozneje je prešla posest v državne roke in končno celo v zasebne. Leta 1899 so pletersko posest odkupili francoski kartuzijanci in tu zgradili popolnoma nov samostan, ki je bil ponovno odprt leta 1904. Zdajšnji samostan se ponaša z vrsto

dragocenosti, ki so jih deloma prinesli iz dveh opuščenih francoskih samostanov, deloma pa so bile izdelane posebej za ta samostan. Znamenite so lesene rezbarije v cerkvi, zbirka slik apostolov izpod rok holandskega mojstra, nekateri menijo, da je bil to sam Van Dyck, s številnimi dragocenostmi pa se ponaša tudi knjižnica, ki ima na svojih policah tudi več inkunabul, rokopisnih knjig.

Prvi menihi v obnovljenem samostanu so bili skoraj sami Francozi, že v času I. svetovne vojne pa so začeli vstopati vanj tudi Slovenci. Bolj je samostan zaživel z okoljem, v katerem je deloval, odkar je bil imenovan za priorja leta 1933 dr. Jožef Edgar Leopold-Lavov.

Pletersko kartuzijo je pomenljivo vzbudila druga svetovna vojna in narodnoosvobodilni boj naših narodov, pri čemer je imel odločilni vpliv prav pater prior. V svoji knjigi o teh dogodkih, ki je doslej izšla že v dveh

Del samostanskega vrta — zadaj hišice menihov

Častno dvorišče in notranja samostanska cerkev — spredaj znamenita sončna ura, ki kaže čas na vseh straneh sveta

izdajah, je v začetku napisal:

»Bilo je zgodaj spomladi 1942. Bil sem v Novem mestu in sem videl, kako ženejo Italijani osem naših ljudi, Slovencev, zvezanih z verigami po dva in dva med seboj počez in podolgem,

VENO GIBALO DOLINE

da jih odpremijo v Ljubljano in potem kdove kam, v internacijo, za talce, v smrt. Srce se mi je stiskalo, pest se mi je krčila zaradi takšnega ravnanja tujega okupatorja. Takrat sem se svečano zaobljubil: »Dokler bom živ, kartuzija Pleterje ne bo šla nikdar z okupatorjem, marveč bo proti njemu vedno podpirala tiste in sodelovala s tistimi, ki se bodo borili proti njemu!«

On sam in še nekaj zanesljivih redovnikov so navezali stike s partizani. Le-ti so pogosto prihajali v samostan po hrano, zdravila, na voljo so jim bile samostanske delavnice. Ob prihodu Nemcev po italijanski kapitulaciji so Nemci zasedli samostan, aretirali priorja in ga odpeljali v Rajhenburg, ga obsodili na smrt, nato pa pomilostili in ga odgnali v konfinacijo v Kartuzijo Vedano v Italiji. Po osvoboditvi se je pater prior vrnil v Pleterje.

»Pleterska kartuzija je v vseh 75 letih svojega delovanja vtisnila močan pečat vsej dolini,« pripoveduje seda-

nji pater prior Janez Drolc. »Že ob sami zidavi, ki je trajala štiri leta, je našlo delo ogromno domačinov, tako pa je bilo tudi v prvih štirih desetletjih, ko je zaposloval veliko delovne sile, ki ni imela veliko možnosti za drugo zaposlitev. Tudi po drugi svetovni vojni je bil samostan nenehno povezan z ljudmi svoje doline. Sodeloval je pri vzpostavljanju ljudske oblasti, v samostanu je bil nekaj časa krajevni ljudski odbor in tudi ves čas za tem smo povezani z domačini, čeprav večina menihov nima neposrednega stika z ljudmi.«

Vsakdo, ki je kdaj obiskal Pleterje, ve povedati o gostoljubnosti in prijaznosti belih pleterskih menihov. Kaj meni pater prior o teh naključnih obiskovalcih?

»Pleterje imajo danes veliko obiskovalcev. Večina prihaja na turistični ogled, kar nam menihom ni povsem po volji. To nam kali mir. Naša glavna zaposlitev je molitev. Mi smo molitven,

kontemplativen red. Kljub temu pa glede na naš razpoložljivi prosti čas vsakogar radi sprejmemo. Tudi številni slovenski izseljenci nas radi obišejo.

Poglejte, ni naključje, da so vse kartuzije postavljene stran od ljudi, daleč od prometa — menihi rabijo za svoj življenjski ideal mir in tišino.«

Kartuzijanci so vsi učeni ljudje. Ukvarjajo se z znanostjo, zlasti seveda s teologijo in filozofijo, vsak mlad menih pa se izučil tudi ene obrti, ročnega dela. Eden je mizar, drugi keramik, tretji umetni kovač. Štiri ure imajo na dan predvidene tudi za fizično delo. Bratje, ki niso duhovniki, imajo več poudarka na delu, delajo sedem ur. Radi bi opravili sami vsa dela na posestvu, vendar žal tega še ne zmorejo, ker jih je premalo. Danes je v Pleterjah 22 menihov, devet patrov in trinajst fratrov. Med patri je najmlajši 35 letni Slovenec, ki je bil v duhovnika posvečen predlani, prej pa je že nekaj let služboval kot gozdarski inženir.

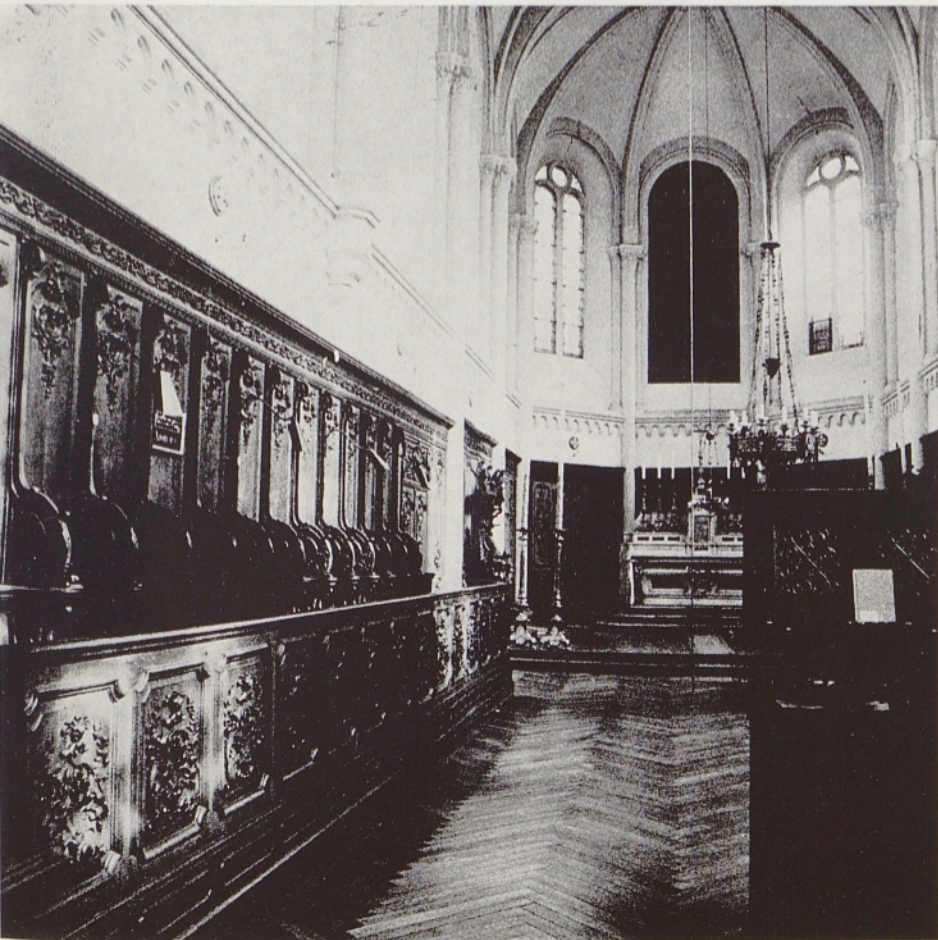
Med menihi je danes tudi pet inozemcev, Američan, Švicar, Holanec, Nemeč, Avstrijec, pred nekaj leti pa je v samostanu umrl tudi menih, ki je bil pred posvetitvijo izseljenec v Združenih državah Amerike, p. Hugo Rožnik.

Življenje kartuzijanov je preprosto. Molitev in delo. Nočna služba božja v mračni cerkvi, premišljevanja. Vsak kartuzijan ima svojo hišico z vrtičkom, ki ga poleti sam obdeluje. Preprosta je tudi njihova hrana. Nikoli ne jedo na masti pripravljenih jedi in tudi mesa ne. Uživajo pa jajca, ribe, testenine, sir, zelenjavo, sadje. Oblečeni so v obleke iz bele volne, opasani z belim jermenom, na katerega je pritrjen velik rožni venec z belimi jagodami.

Današnji pleterski samostan se preživlja sam. Njihov glavni dohodek jim daje sadje, žganje s hruško v steklenici in drugo žganje — sadjevec, slivovka in brinjevec, ki ga je moč kupiti v vseh naših trgovinah. »Nismo bogati,« pravi pater prior, »preživljamo pa se sami.«

Samostan je posebej ponosen na to, da ga je pred nekaj leti obiskal tudi predsednik republike Josip Broz Tito, pogosto pa ga obišejo tudi druge ugledne osebnosti. Ves čas zvesto opravlja svoje duhovno poslanstvo, obenem pa je zvest domovini in naši skupnosti.

V bližnji kostanjeviški galeriji je danes razstavljenih štirideset dragocnih pleterskih slik, da bi bil tako olajšan ogled še večjemu krogu naših ljudi; tudi ženskam, ki drugače v samostan ne smejo vstopiti.

Pogled v cerkev, molilnico, ki je dostopna samo menihom

slovenija v *mojem* objektivu

Foto: Marjan Garbajs

Log pod Mangartom

Čezsoča

Kostanjeviški grad

Cerkno — šola spomenik NOB

Velenje — knjižnica

PANJSKE KONČNICE

Popotnik lahko tu in tam še danes zagleda v tej prelepi slovenski krajini živopisne čebelnjake, ki so bili svojčas številnejši, pa tudi lepše okrašeni. Čebelarstvo je bilo namreč nekdam prav v Sloveniji močno razvito. Poln čebelnjak je pomenil lepo premoženje, čebele pa so simbolizirale pridnost. Zanimiv je napis, ki so ga odkrili na nekem čebelnjaku: »Tle se špegajte lenuhi — pri tej mali marni muhi!«

Čebelarji danes ne slikajo več panjskih končnic (seveda se še vedno najde kje kdo, ki jih skuša naslikati, prodati in dobro zaslužiti z njimi) ali skončnic ali čelnic ali dovža, kakor že kje poimenujejo prednjo deščico nad žrelom lesenega slovenskega panja — kranjiča.

Najstarejša danes znana panjska končnica nosi letnico 1758. Razcvet pa so doživele te slikane deščice, ki so bile sprva nemara le preplepljene s papirnatimi podobami, v 19. stoletju.

Panjske končnice in njih motiv so raziskovalcem še precejšnja uganka. Nekateri menijo, da so jih čebelarji poslikavali zato, da bi čebele lažje prepoznale svoj dom. Tej razlagi pritrjuje tudi stari čebelar Matej Furlan, ki je svojčas pisal tudi čebelarke nasvete. Drugi mislijo, da je šlo za nekakšno varovanje čebel pred uroki in nesrečami, ki pa se je verjetno sprevrglo v krašenje zaradi krašenja samega, kar tudi v nekaterih drugih zvrsteh umetnosti ni bil redek pojav.

Nekaj več znanega je o tistih, ki so poslikavali panjske končnice. Veliko imen se je izgubilo, nekaj pa jih le poznamo. Tako je med slikarji omenjan Leopold Layer, ko je zašel v finančne težave in mu je tudi tako prislužen denar prišel prav, pa Matevž Pernhart, ki ga poznamo predvsem kot dobrega krajinarja, in Matevž Langus, v čigar zapuščini so našli predloge za panjske končnice. Znano je tudi, da je podobarska delavnica družine Šubic v Poljanah preskrbovala vso širšo okolico s končnicami in da sta jih slikala tudi Hinko Smrekar in Maksim Gaspari.

Poleg omenjenih mojstrov so prišli za čopič tudi manj znani slikarji. Čebelarji so končnice naročali pri slikarjih doma, lahko pa so jih izbrali tudi na sejnih ali pri trgovcih z medom in voskom. Nekateri slikarji so hodili v »šteto«, kot se je reklo, pomenilo pa je, da so gostovali za hrano in manjše plačilo pri čebelarjih. Ti so jim seve kaj radi natresli svoje želje o tem, kaj naj bi bilo naslikano na panjskih končnicah.

OD ADAMA DO KMEČKE EVE

Manj težav pa so imeli strokovnjaki z razbiranjem motivov na panjskih končnicah, saj so ti sami po sebi dovolj zgovorni. Zabavna, jedka, satirično ubrana vsebina nas zlahka nasmeje, opomni, pa tudi ošvigne. Šege, navade, slabosti in strasti so bile kot nalašč za upodabljanje.

Vseskozi, še posebej pri starejših panjskih končnicah pa je v ospredju pobožna tematika, ki »favorizira« posamezne svetnike, apostole in evangeliste. Kmetje so verjeli, da ti pomagajo preprečiti to in ono nesrečo. Na številnih čebelnjakih je bila zato slika svetega Florijana, Marije, Joba... Slednji sedi na eni izmed poslikanih končnic na kupu gnoja pred čebelnjakom, čigar varuh je. Sveti Florijan naj bi varoval pred požarom, Marija pa pred najrazličnejšimi nesrečami, med tem, ko naj bi Job pomagal pri uspešnejšem čebelarjenju...

Od svetopisemskih prilik je pogosta zgodba o izgubljenem sinu, ki pa so jo slikarji panjskih končnic kaj radi prikrojili po svoje. Med bibličnimi scenami starega zakona najdemo Adama in Evo v rajju ob drevesu spoznanja, pa Kajna in Abla, vesoljni potop, Salamonovo sodbo, Davida in Golijata... Često je na končnici narisana tudi čebelarjev patron. Če je bilo denimo ime čebelarju Janez, mu je slikar narisal še svetega Janeza, če je bil Peter se je na končnici znašel še sveti Peter...

O avtorjevih sočnih, zgodovinsko podkrepjenih, a često tudi prirejanih, aktualno obarvanih ter fantazijsko začinjanih domislicah je veliko dokazov. O njih pričajo tako naslikani roparski uboj v Lučah 1844. leta, ki je eden redkih lokalno obarvanih motivov. Ali pa motiv Lutra in nune Katrice na peklenskem vozu, ki se večkrat ponovi v različicah. Napoleon tudi dobi svoje mesto na panjskih končnicah, nemara še večkrat upodabljeni pa so spomini na Turke in boje z njimi, na vojno v Bosni, pa prizori s Francem Jožefom in cesarico Elizabeto, kongres treh vladarjev svete alianse...

ČLOVEŠKE SLABOSTI IN NAPAKE

Okrog Škofje Loke pa so se slikarji »lotili« tudi Indijancev, ki so »za šli« v te kraje in na panjske končnice po predlogah. Zanimivo je, da so nekateri slikarji slikali končnice po predlogah, drugi pa spet kako drugače. Nekega splošnega pravila za poslikavo panjskih končnic ni bilo. Najprimernejši se je zdel avtorjem smrekov les, pa tudi lipov in borov je prišel prav. Slikar je končnico, ki je najčešče merila 14 centimetrov v višino in 30 centimetrov v širino, najprej prevlekel s temeljno barvo in nanjo izrisal, kar je pač izbral. Lahko si je pomagal tudi s papirnato šablono. Na tej so bili obrisi figur prelučkani. Skozi te luknjice je vtrel z drobljenim ogljem ali z barvo v prahu obrise figure in jih nato na končnici izrisal.

Kljub ljubezni do zemlje, dogodkom iz vsakodnevnega življenja na polju, ti prizori niso tako pogosti na panjskih končnicah kot denimo drugi — bolj hudomušni, nagajivi, ki razkrivajo človekove napake in slabosti. Pravdarsko strast na eni izmed končnic imenitno upodablja krava, za katero se pulita dva kmeta, molze pa jo advokat. Veliko jih je letelo tudi na račun lovcev. Ti pri avtorjih panjskih končnic vsekakor niso bili priljubljeni. Nasprotno, kot na primer na končnicah, ki kažejo kako zveri pokopavajo lovca, kako živali brijejo nedeljskega lovca ali kako nerodnež strelja gamse in jelene pa zgreši. Tarča so bili tudi obrtniki, posebno še mesarji, krojači, kovači, oglarji, perice, peki, terice, zidarji, furmani, celo gasilci...

O, te ženske, so si mislili mnogi ob pogledu na panjske končnice. Slikarji so se radi ponorčevali iz ženske nečimrnosti, ljubezni, jezikavosti... To kažejo končnice: ženska užene vraga, hudič brusi ženski jezik, boj za moške hlače, babji mlin, pretep za žensko, žena vleče moža iz gostilne, hudič lika žensko perilo...

Bolj poredko so prikazani na končnicah čebelarji pri svojem opravilu,

pa tudi krajine niso pogosto motiv. Če pa že vzremo katero, je ta verjetno posneta po kaki razglednici. Tu in tam se pojavijo razni živalski motivi, ne navadna pa je denimo panjska končnica z naslikanim kolesarjem, ki bi jo lahko postavili v vrsto tistih, ki že kažejo nove pridobitve tehnike. Tudi ta ni obšla zanimanja kmeta in mu kot drugim napovedovala številne spremembe.

UMETNOST ZA LJUDSTVO

Za panjske končnice velja, da so slovenska posebnost. Prvotno so jih izdelovali in uporabljali predvsem na Gorenjskem in Koroškem. Znano je, da je bilo na Gorenjskem doma napredno čebelarstvo, v Kranju pa so sloveli čebelarji sejmi. Nato so se slikane deščice nad žrelom pri panju razširile še na sosednje pokrajine, tja do Notranjskega, Primorske, Štajerske, Dolenjske... Na vzhodnem Dolenjskem in v Beli Krajini panjskih končnic niso poznali, saj tod tudi kranjiči, kakor se reče panju, zbitem iz desk (ime je dobil v začetku druge polovice 19. stoletja) niso izpodrinili starejših slamnatih panjev. Za tiste panjske končnice, ki so jih našli za slovenskimi mejami, na Hrvaškem, v Avstriji, Švici in drugod, pa pravijo poznavalci le-teh, da so tjakaj zašli s prodajo kranjskih čebel ali pa gre za posnemanje slovenskih panjskih končnic.

Ponekod zasledimo ob oznaki panjska končnica še oznako: ljudska umetnost. Je mar to ljudska umetnost? Vzemimo si odgovor kar iz kataloga Čebelarškega muzeja v Radovljici, ki ga omenjamo namenoma, saj je prav ta muzej edini te vrste v Jugoslaviji. V njem si lahko ogledamo poleg številnih panjskih končnic tudi čebelnjake, čebelarške orodje in druge predmete in dokumente iz zgodovine čebelarstva pri nas.

Je mar to ljudska umetnost? Vsekakor gre za množično umetnost, ki nima izrazitih estetskih kategorij, marveč predvsem praktičen pomen. Kljub vsemu pa ji ne moremo odreči tudi lepote, skoraj intimno doživljajskega značaja.

Poslikane panjske končnice so v zgodovini slovenskega čebelarstva in kulture nepogrešljiva sestavina. Lahko pa bi rekli še drugače, da gre za celo v zgodovini naše ljudske duhovne umetnosti za ljudstvo, ki se je razmahnilo sredi dela čebelarjev, povezalo v sebi ničkoliko ljudskih, nabožnih, zgodovinsko obarvanih ter tu in tam presenetljivo posodobljenih motivov in tako kot je zaživela, neznanu kje in kdaj (v 17. stoletju panjske končnice še niso bile znane) tudi na pragu tega stoletja zamrla.

Dve panjski končnici iz Čebelarškega muzeja v Radovljici — »Poroka«
in »Kvartopirci in ženi«

D. Kladnik

Panjske končnice v »muzejskem« čebelnjaku v Drežnici pod Stalom

SLOVENSKA PESEM IZ PORABJA

Sekcija za glasbeno narodopisje Inštituta za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani je s tovarno gramofonskih plošč Helidon založbe Obzorja v Mariboru izdala ploščo z naslovom PORABJE.

Gre za devetnajst izvirnih slovenskih ljudskih pesmi iz Porabja, pokrajine v malem trikotniku med Avstrijo, Madžarsko in Jugoslavijo, kjer že stoletja žive naši rojaki — Slovenci. Ni jih veliko, od 40000 do 45000 prebivalcev, ki govorijo slovensko in bivajo v devetih vaseh, v Gornjem Seniku, Dolnjem Seniku, Števanovcih, Verici, Ritkarovcih, Otkovcih, Sakalovcih, Andovcih in Slovenski vesi, slovenska beseda pa ni nobena redkost tudi v Monoštru, gospodarskem in kulturnem središču Porabja. Večina prebi-

valcev slovenskih vasi se preživlja z delom v monoštrskih tovarnah, doma pa tudi še obdelujejo polja in redijo živino. Se do nedavnega izrazito pasivni kraji zelo hitro spreminjajo svojo podobo, saj nove hiše rastejo kot gobe po dežju, ceste in poti so iz leta v leto boljše, sodelovanje z matično domovino pa se tudi vedno uspešneje razvija, zlasti na kulturnem področju. Vse več je tudi študentov iz Porabja, ki študirajo na nekaterih ljubljanskih fakultetah.

»Če slovim Slovenci kot dobri pevci, velja to še posebej za naše rojake v Porabju,« pravi Julijan Strajnar, muzikolog, ki je posnel dokumentarno gradivo (2112 enot je porabskih, kar je izredno mnogo), ga uredil, izbral za ploščo in napisal tudi študijo k plošči. Slednja je

tiskana razen v slovensčini tudi v angleščini in madžarščini.

»Ljudska pesem oziroma ljudska glasba sploh je poleg jezika najbolj izrazito sredstvo za ohranjanje narodnostne identitete, za zbujanje, utrjevanje in dviganje narodne zavesti, kar še posebej velja za vse Slovence v zamejstvu,« pravi Strajnar. »Zato tudi tako pestra in bogata ljudska glasbena dediščina v Porabju niti ni tako presenetljiva in nepričakovana.

Porabske Slovence spremlja pesem pri lupljenju bučnih semen, česanju perja... Česanje perja je skupno delo, ki ga opravljajo žene in dekleta. Pri tem enoličnem in dokaj zamudnem delu se pogovarjajo in da bi čas hitreje minil, najraje zapojejo. Pojejo pripovedne pesmi, ljubezenske, vojaške, slovenska pesem pa se v Porabju oglašata tudi ob raznih praznikih, na krajevnih veselicah, na izletih, družinskih praznovanjih...

Julijan Strajnar je svojo študijo, ki je dodana plošči, obogatil s transkribirano melodijo (vsi napevi s ploščo so notirani). Pri tem sta mu pomagala porabska domačina Marija in Francek Mukič.

Plošča s slovenskimi ljudskimi pesmimi iz Porabja, ki pomeni novost v jugoslovanskem kulturnem prostoru in sodi tudi med redkosti v mednarodnih programih izdajanja gramofonskih plošč, pa je šele prvi kamenček v mozaiku serije plošč s skupnim imenom Slovenska glasba. V tej načrtovani seriji večjega števila plošč bodo najprej predstavljene pesmi in instrumentalna glasba Slovencev, ki žive zunaj slovenskih meja; izbor teh pesmi in glasbe bo poudaril neločljive vezi slovenskih manjšin z matičnim narodom, skupno kulturno dediščino in narodnostno identiteto, pokazal in dokazal pa bo tudi nenavadno živost in bogastvo slovenskega ljudskega izročila. Po porabskih slovenskih pesmih bodo na vrsti slovenske pesmi iz Rezije, Beneške Slovenije, s Tržaškega in Koroškega; Slovincem, ki živimo v matični domovini, bodo približale nekatere manj znane prvine pevskega in instrumentalnega udejstvovanja preprostih ljudi, pa tudi njim samim potrdile vrednost ohranjanja glasbene tradicije in jih spodbujale k nadaljnjemu razvoju in oživiljanju ljudske kulture. Sledile bodo ploščice s pesmimi iz posameznih pokrajin v domovini, z Goriškega, Gorenjske, Štajerske, Prekmurja, Bele krajine, Dolenjske, Primorske in Notranjske, na koncu pa še pregledni izbor nekaterih značilnejših zvočnih primerov z vsega slovenskega etničnega prostora. Tako bomo Slovenci dobili dober pregled in vpogled v ljudsko glasbeno ustvarjalnost in se hkrati tudi predstavili ostalemu svetu.

Letno bosta izšli po dve plošči v nakladi — tako kot Porabje — 2000 izvodov, serija Slovenska glasba pa bo po predvidevanjih izdajateljev sklenjena v prihodnjih petih letih. Gradivo je namreč večinoma že zbrano: sekcija za glasbeno narodopisje hrani že nad 40.000 zvočnih zapisov ljudske glasbene ustvarjalnosti.

A-8. Edna ftica prileteja.

Gornji Senik, 4. 3. 1970

M 31.334

$\text{♩} = 116 - 132$

1. Ed-na fti-ca pri-le-tej-la,
na ka-sar-ne si je fsej-la.

Fti-čka poj-de žvergo-li paj mla-de fan-te gor bi-di

Ena izmed devetnajstih porabskih pesmi, ki so posnete na plošči z naslovom: Edna ftica prileteja, ki jo pojejo v vasi Gornji Senik. Sodi med vojaške pesmi, ki so med porabskimi Slovenci zelo priljubljene

Pojejo: Julija Bajzek (r. Braunstein), 1918; Veronika Ropoš (r. Braunstein), 1922; Terezija Mižer (r. Braunstein), 1934; Ilonka Györvari (r. Bajzek), 1938.

1. Edna ftica prileteja, na kasarne si je fsejla. /: Ftička pojde žvergoli, paj mlade fante gor bidi. :/	/: Ftička pojde žvergoli, pa pismo f_ključeki ta nase. :/
2. Mladi fanti gor stanujte, dravne pisme napišujte. /: Do oče do matere, do svoje lubice zalublene. :/	4. Oča so na pragi stali, drovne pisme so zbirali. /: Oča pisme zbirajo, al mat' se nemilo joučejo. :/
3. Edno pismo sam napiso, ftički f_ključec sam pritisno.	5. Micka je na pragi stala, svetle zvezde je gledala. /: Zvezde jideo gor v nebo, al' stani fantič pa poj domou. :/

si je fsejla = se je vsedla
dravne = drobne
jideo = gredo
poj = pojdi

KJE JE MOJ MILI DOM

Glasba, ta čudoviti in posebni način človekovega izražanja, nas v vseh svojih pojavnih oblikah spremlja od rojstva do smrti. Na svojstven način pa na nas vpliva ljudska glasba, posebno še če živimo kje na tujem, zunaj matične domovine. Ljudska glasba je poleg jezika verjetno najtrdnjša vez (včasih celo edina), ki je v človeku globoko zasidrana in nas spominja ter opominja na naše poreklo, na naše globoke korenine, iz katerih smo zrasli. Doma, v matični domovini se tega dejstva posebno v novejšem času morda niti ne zavedamo dovolj. Vse drugače in bolj pa se občuti pri Slovencih v zamejstvu (v Italiji, na Korškem in Madžarskem) ter pri Slovencih — izseljencih v raznih deželah po svetu. Konec junija 1979. leta sem obiskal nekatere kraje v severni Franciji (Aumetz in Sallaumines), kjer žive naši rojaki-izseljenci. Moj obisk je imel dvojen namen: raziskati in ugotoviti, ali se je ljudsko glasbeno izročilo kaj ohranilo pri najstarejšem rodu izseljencev, kakšno je in ali se je spremenilo, koliko tega pozna drugi rod in koliko najmlajši. Iz posnetega gradiva naj bi pripravil nekaj oddaj za redni cikel »Slovenska zemlja v pesmi in besedi«. Denarno je to raziskovanje in terensko snemanje omogočila naša ljubljanska radijska hiša.

Tudi med slovenskimi izseljenci v Franciji se je pokazalo, da je en sam obisk premalo. Kar tako, iz rokava, je vsakemu človeku težko ugoditi radovednosti raziskovalca. V tujem okolju še toliko bolj, saj se je bilo treba pogovoriti tudi o mnogih drugih stvareh, ki zanimajo naše rojake. Vendar pa je že prvi obisk potrdil vsa pričakovanja. Marsikaj je bilo včasih že nekoliko prekrito z drugimi spomini in potisnjeno globoko v zavest, toda je že tako... kri ni voda... V nekaj dneh sem posnel 313 enot: pesmi, pripovedovanje o petju in godcih, opise navad in šeg ipd. Zelo zanimiva je tudi jezikovna plat pripovedovanja, saj so skoraj vsi lepo govorili slovensko, vsak v svojem narečju in to v klenem, sočnem jeziku in ne v papirnatem, večkrat nerazumljivem jeziku, kot ga poslušamo in beremo v matični domovini. Tako kot je starejši rod prenesel na drugega in tretjega slikovito in pojoče narečje, tako so prenesli ter ohranili pesemski repertoar, ki sega v leta okoli prve svetovne vojne. Kaj vse so peli, niti ni mogoče na kratko zapisati, pomembneje pa je, da so pri petju ohranili več prvinskega npr. v ritmu, v načinu petja, v tempu, marsikatero besedilo je tudi popolnejše od tistih, ki so se ohranila doma.

Zanimivo je tudi, da skoraj vsi zelo natanko ločijo ljudsko pesem od drugih, npr. zborovskih in umetnih ter narodnozabavnih viž, ki so se tudi med izseljenci razširile (kasete, plošče, obiski narodnozabavnih ansamblov). Čeprav so to lepe in dobrodošle novotarije, pa le niso **čisto naše**, kot mi je marsikdo zagotavljal.

Skupina aumeških pevcev ob lanskem obisku v Ljubljani

Radi bi še kdaj zapeli... po starem, po naše, radi bi večkrat tudi kaj poslušali, toda priložnosti je vedno manj. Starejši rod se vedno bolj redči, mlajši nimajo več toliko časa, najmlajši pa ne znajo več slovensko, vse več je mešanih zakonov, ni učiteljev, ki bi učili slovensko, ni pravih učbenikov... še bi lahko naštevali!

Kaj pa pomeni izseljencu slovenska pesem, morda najlepše pove pesem, ki je bila sicer napisana v francoščini (neznani in neodkriti slovenski avtor iz Aumetza je očitno lažje svojo izpoved napisal v jeziku, v katerem se je šolal).

Takole je zapisal (v slov. prostem prevodu): Moja slovenska pesem. Ti si najlepša, tebe imam najraje. Povsod in vedno si v meni, ti moja iskrena prijateljica vsakega trenutka, skupaj si deliva življenje. Tvoj vpliv je velik, presenetljiv. Često mi zaradi tvoje miline pridejo solze v oči, telo mi vztrepeta, kri mi

oledeni, tresejo se mi ustnice. Znaš tudi izražati moja čustva: kadar sem srečen, na ves glas poješ moje veselje; kadar sem žalosten, otožno šepetaš, da mi olajša gorje. Ti, ki si bila priča moje velike ljubezni in si ji bila posredovalka mojih čustev, znova te najdem v domovini, odkrivam vso tvojo lepoto, tvojo opojno melodijo. Slovenska pesem, pesem moje domovine, rotim te, ostani vedno tako lepa. Ti, ki zbližuješ ljudi, ki se imajo radi, ostani taka kot si, dragocena veriga, združuj ljudstva, bodi plodna, večna.

Julijan Strajnar

Opomba uredništva: Julijan Strajnar, višji strokovni sodelavec sekcije za glasbeno narodopisje pri Slovenski akademiji za znanost in umetnost, je sin slovenskega izseljenca, povratnika v domovino leta 1946. Rojen je bil v francoskem departmentu Nord. Članek je bil objavljen v reviji glasbene mladine Slovenije.

MA CHANSON SLOVENE

Tu es la plus belle, c'est toi que j'aime le plus.

Partout et toujours, tu demeures en moi,

Tu es ma compagne intime de chaque instant,

Nuos partageons tous deux le souffle de ma vie.

Ton pouvoir sur moi est immense, surprenant.

Tu sais pénétrer au plus profond de mon coeur,

Tu ranimes en moi une sensibilité étonnante.

Bien souvent, ta douceur me fait perler les larmes dans les yeux,

Fait tressaillir tout mon corps, glacer mon sang, frissonner mes lèvres.

Mais aussi, tu sais exprimer mes sentiments;

Quand je suis heureux, tu chantes tout haut toute ma joie,

Quand je suis triste, tu murmures, mélancolique, pour soulager ma peine.

Toi qui as été le témoin intime de mon grand amour,

Et qu'auprès de celle que j'aime tu es l'interprète de mon coeur,

Je te retrouve dans mon pays,

J'y redécouvre toute ta splendeur, ta mélodie envoiissante.

Chanson slovène, chanson de ma patrie,

Sois toujours aussi belle, je t'en supplie.

O toi qui rapproches les êtres qui s'aiment,

Reste comme tu es, la précieuse chaîne,

Unis les peuples, soit féconde, immortelle.

Laško, Idrija, Kamnik mai 79

»POZDRAVITE DOMOVINO!«

PRAZNIK REPUBLIKE PRI ROJAKIH V EVROPI

Do pred štirih let je bilo že kar v navadi, da je Slovenska izseljenska matiča pred jugoslovanskim državnim praznikom 29. novembrom med izseljenci v zahodni Evropi organizirala vrsto proslav, na katerih je sodelovala ustrežna kulturna skupina iz domovine. NeprostoVOLjnega odmora štirih let — vzrok je bil pomanjkanje denarja, saj taka turneja ni ravno poceni — rojaki seveda niso bili veseli in so pogosto spraševali, kdaj bo spet prišel ta ali oni priljubljeni ansambel oziroma kulturna skupina, da bi skupaj praznovali rojstni dan nove Jugoslavije. Sicer tudi ta štiri leta naši ljudje na tujem niso pozabili na zgodovinsko zasedanje v bosenskem Jajcu, vendar je bilo praznovanje prej še prijetnejše, ko so na njem sodelovali tudi gostje iz domovine.

Letos se je rojakom njihova vztrajna želja uresničila. Slovenski izseljenski matiči je ob pomoči Kulturne skupnosti Slovenije uspelo pripraviti gostovanje med slovenskimi izseljenci v Belgiji, na Nizozemskem in v Franciji. Organizatorji v teh deželah pa so bili: Vesela mladina in društvo Slomšek v Genku, društva sv. Barbara v Eisdnu, France Prešeren v Bruslju in Jadran v Charleroi, društvo sv. Barbara in pevski zbor Zvon v Heerlerheide, v Franciji pa Združenje Jugoslovancev v Sallauminesu, Slovensko delavsko društvo v Aumetzu in Jadran v Freymingu — Merlebachu.

Kdo je potoval iz domovine? Dvanajstčlansko ekspedicijo (s šoferjem vred), ki je s Kompasovim avtobusom prepotovala nekaj tisoč kilometrov, je vodil tajnik Slovenske izseljenske matice Marko

Pogačnik, za domače viže na prireditvah so poskrbeli Planšarji Janeza Jeršinovca, ki z Andrejo Zupančič tudi prepeva, za besedno povezovanje pa je bil »zadolen« Jože Logar.

Turneja je trajala 20 dni (od 8. do 26. novembra) in je bila dokaj naporna. Na mnogih, oziroma menda kar na vseh prireditvah, ko smo se razhajali, nismo rekli »lahko noč«, ampak že »dobro jutro«, saj se je vselej spričo razigranega razpoloženja, ko se mnogim ni dalo iti domov, veselo rajanje potegnulo tja v zgodnje jutro. Kljub naporom, tudi uživanje vseh mogočih kuharskih mojstrov in rojakinj je lahko utrudljivo — pa so vtisi vseh, ki smo bili pri naših rojakih, izredni. Ponovno se je izkazalo, da je naš človek na tujem vesel obiskov iz domovine in da je zanj tudi praznovanje rojstva socialistične Jugoslavije skupaj z rojaki iz domačega kraja še prijetnejše.

V PROGRAMU TUDI KULTURNE SKUPINE ROJAKOV

Da bi bile proslave kar se da pisane in raznolike, so v programu sodelovale tudi društvene kulturne skupine rojakov. Znano je, da so zelo delavni predvsem njihovi pevski zbori in folklorne skupine, zadnja leta pa so na prireditvah vse pogostejši tudi nastopi najmlajših — učencev slovenskih dopolnilnih šol. In tako so Planšarjem na proslavah pomagali: mešani pevski zbor Slomšek in folklorna skupina Vesela mladina v Genku, učenci slovenskega dopolnilnega pouka pod vodstvom učiteljice Lucije Užmahove v Eisdnu, Bruslju in Charleroi, folklorna skupina v Heerlerheide, moški pevski zbor Slovenskega delavskega društva v Aumetzu, mešani pevski zbor Jadran v Freymingu-Merlebachu ter učenci slovenske dopolnilne šole v Aumetzu in Merlebachu pod vodstvom učiteljice Olge Rebulove. Tako so bile proslave dneva republike sad skupnega dela odraslih in najmlajših. V Nancyju, kjer je bila prireditev v okviru vsefrancoske akcije »Tedna dialoga«, namenjene medsebojnemu spoznavanju v Franciji živečih tujcev in domačinov, pa sta družno s planšarji nastopila mešani pevski zbor St. Michel iz kraja istega imena in plesna skupina francoskih študentov. Ti so, oblečeni v srbske narodne noše, zaplesali nekaj plesov iz naših republik.

Po uradnem programu je slovenska pesem še posebno prišla do veljave v Heerlerheide na Nizozemskem in v Aumetzu v Franciji. V Heerlerheide je prvi zapel in raztegnil meh svoje zveste spremeljvalke harmonike Slavko Sterman in skupaj s člani Zvona ter drugimi rojaki »vižal« naše ljudske pesmi. Človek bi skoraj ne verjel, koliko narodnih znajo celo tisti naši rojaki, ki so že bili rojeni v tujini in jim naša vsakdanja domača govornica dela preglavice, pesmi pa znajo! V Aumetzu smo doživeli pravcati polnočni koncert. Tam je bila proslava v petek, na delavnik, pa so bili mnogi pevci moškega zbora zvečer še na šihu. Prišli so šele po enajsti uri zvečer in bila je že skoraj polnoč, ko je zadonela od-

Slovesen trenutek v Eisdnu, Belgija: podelitev jugoslovanskih državnih odlikovanj društvu Sv. Barbara in rojakom Tončki in Francu Trkajevima ter Ivanu Smrketu (foto: Lojze Rak ml.)

Proslava dneva republike v Sallauminesu, Francija: z desne proti levi: župan Sallauminesa Jules Tell, generalni konzul SFRJ v Parizu Radomir Nesić, predsednik združenja Jugoslovancev Anton Cigan, v sredini tajnik SIM Marko Pogačnik, na skrajni levi častni predsednik Združenja Justin Čebulj

ločno zapeta naša pesem — naprej Svobodna Slovenija, za njo nekaj umetnih in narodnih, nazadnje pa še ruska o dvanajstih razbojnikih. Bil je zares lep večer! Fantje pojejo z dušo!

V Aumetzu je tudi v navadi, da ob slovesu v skromni hišici, v kateri ima Slovensko delavsko društvo svoje prostore, zadoni naša pesem. Franc Jakič jo je začel, vsi smo po njem povzeli in v mrzlo novembrsko dopoldne je sredi Francije odmevalo »Dekle, delaj pušelj«!

SLAVJE V EISDNU

Med najbolj pristrčne dogodke na celotni 20 dnevni poti vsekakor sodi proslava v Eisdnu v Belgiji. Tam je odpravnik poslov jugoslovanskega veleposlaništva v Bruslju Ranko Bajič izročil društvu sv. Barbare in njegovim trem članom visoka odlikovanja, s katerimi jih je odlikoval predsednik republike Josip Broz Tito. Društvo sv. Barbare je dobilo red zaslug za narod s srebrnimi žarki za 50-letno delovanje v korist naših izseljencev v Belgiji. Za dolgoletno zvesto delo v društvu in za domoljubno vzgojo najmlajših rojakov pa so bili odlikovani: Ivan Smrke z redom jugoslovanske zastave z zlato zvezdo, France Trkaj prav tako z redom jugoslovanske zastave z zlato zvezdo in Tončka Trkaj z redom jugoslovanske zastave s srebrno zvezdo.

Odpravnik poslov tovariš Ranko Bajič je ob tej priložnosti med drugim izjavil:

»Naši ljudje, ki so pred tolikimi leti prišli v belgijski Limburg, so s seboj prinesli le pridne roke in poštenost. Radi so jih sprejeli, saj so s svojim delom pomagali pri razvoju dežele, obenem pa so tu našli svojo drugo domovino. Vendar nikoli niso pozabili rojstne dežele in so zato že kmalu po naselitvi, pred 50 leti, ustanovili društvo, katerega naloga je bila pomagati svojim ljudem, ko so se znašli v stiski. Društvena naloga je bila tudi negovati kulturne tradicije stare domovine in sv. Barbara je to od začetka do danes uresničevala z velikim uspehom. Rad bi še poudaril, da je to društvo zaradi svojega delovanja znano v vsej Belgiji, v novejšem času pa se je njegova dejavnost razširila še na dopolnilno šolanje otrok naših izseljencev. Zaradi vsega tega je razumljivo, zakaj je dobilo to visoko odlikovanje, s katerim ga je odlikoval predsednik Tito.«

Ivan Smrke že nad 50 let živi v Belgiji, tajnik društva je bil polnih 17 let in si kljub letom še ne da miru — je urednik društvenega glasila.

»Ob tem slovesnem trenutku se spominjam fantov, ki so pred prvo svetovno vojno odšli iz Trbovelj v Leoben za boljšim kosom kruha. Niso ga dobili, zato so šli naprej, v Nemčijo, v rusko deželo, od tam pa med veliko krizo po vojni odhajali iz Rechlinghausna, iz Bochuma in iz drugih mest spet naprej ter prišli v Belgijo. Ti možje, ki so se že takrat društveno udejstvovali, ti so zaslužili to odlikovanje. Pomagali so mladim fantom, ki so prihajali v te

kraje na delo iz domovine, niso znali govorice, niso poznali ljudi. Zato so ustanovili društvo za samopomoč in z njim udarili temelje, na katerih smo potem lahko mi zidali naprej. V spomin nanje bomo ponosno nosili ta visoka odlikovanja, ki smo jih dobili.«

Tončka Trkaj in njen mož France sta tudi že več kot pol stoletja v Belgiji, ves čas pa predana društvena delavca in Tončka vzgojiteljica otrok naših izseljencev, saj jih je kdo ve koliko prav po njeni zaslugi ohranilo znanje materinščine. V svojem in v Francetovem imenu je rekla:

»Vesela sva dragocenega in nepričakovanega odlikovanja. Kar sva storila za mladino in za društvo sv. Barbare, sva storila rada in prostovoljno. To je bilo najino veselje. Nikoli pa nisva storila karkoli zato, da bi bila hvaljena ali dobila plačilo. Zdi se nama, da sva morda storila celo premalo. Toda zdaj je prepozno, najine moči nama pešajo. Na srca pa polagava vsem staršem: dajte mladini zanjo največji in za vas najcenejši zaklad, naučite jo našo prekrasno materino govoricu ter spoštovanje in ljubezen do naše lepe domovine.«

PRI PREŠERNU V »MALEM PARIZU«

Belgijskemu glavnemu mestu Bruslju pravijo tudi »mali Pariz«. Lepo mesto z mnogimi znamenitostmi! Toda nam, ki smo prišli iz domovine, je še posebej ostal v spominu tisti del, pravzaprav čisto vsakdanja ulica, kjer pa so nas bruseljski Slovenci v svojih društvenih prostorih pristrčno sprejeli. Ni jih veliko, menda le pet ali sedem družin, imajo pa svoje društvo France Prešeren in prijete društvene prostore, v katerih smo bili kot doma. Kar je posebej vredno je, da so to pridobitev uredili s prostovoljnimi delom in žrtvovali sto in sto delovnih ur. Zdaj imajo lepo urejene prostore s kuhinjo, disko klubom za mlade, tu vadijo pevci Prešerna, tu imajo pouk slovenski otroci v dopolnilni šoli, tu je skratka skromen, a topel dom naših rojakov iz Bruslja. In vedno več jih je, ki zahajajo semkaj. Ne samo Slovenci, tudi drugi Jugoslovani, Bosanec Hasan, sicer »slovenski zet«, je strokovnjak za peko na žaru, simpatična Biserka z veleposlaništva je reden obiskovalec in tako naprej.

Predsedniku Francu Koscu se kar samo smeje, ko gleda te vesele obiskovalce v društvenih prostorih. Lahko je zares zadovoljen, saj je v teh prostorih, v lepih lesenih opažih njegovo delo in tudi sicer je opravil največ prostovoljnih delovnih ur. Vesel pa je tudi prvega praznovanja dneva republike v navzočnosti in s pomočjo gostov iz domovine. »Doma si niti predstavljati ne morete, kaj nam to pomeni« — pravi.

Kaj je to pomenilo rojakom je morda dokaz tudi tale: V Charleroi je na proslavo pripeljal rojake iz Eisdna posebni avtobus, iz Bruslja so prišli z lastnimi vozili. In vendar so v teh dveh krajih rojaki že imeli svoji proslavi, pa so kljub temu spet prišli na prireditev čez 150

kilometrov daleč. Morda si doma res ne moremo predstavljati, kaj tako gostovanje pomeni našemu rojaku v tujini?

PRI SLOVENCIH V FRANCIJI

Sallaumines v Pas-de-Calaisu ter Aumetz in Freyming — Merlebach v Moselle, to so bile naše postaje med obiskom pri izseljencih v Franciji. Povsod tu so naši ljudje kopali dragoceno rudo: v Sallauminesu in Merlebachu premog, v Aumetzu železo. Zdaj je rudarjev veliko manj kot pred desetletji, ko so semkaj prihajali naši prvi rojaki — mehanizacija je huda konkurenca. Tudi tu so si mladi Slovenci, potomci prvotnih izseljencev, drugače uredili življenje, velika večina jih nič več ne rije pod zemljo, drugačne poklice imajo. Toda vsi so spoštovani, v Aumetzu jih je nekaj celo v občinskem svetu, da lahko odločajo tudi oni. Znana Rue longue — dolga ulica v Merlebachu je samo še domovanje dveh ali treh slovenskih družin, druge so se odselile v lastne hiše ali sodobna stanovanja. Ponekod tam, kjer so v Freymingu še pred leti stale tipične kolonije za rudarje, so zdaj veliki stanovanjski bloki in v njih živijo tudi naši ljudje. Čas se tu ni ustavil!

V vseh treh mestih so bili na proslavah dneva republike tudi župani. Jules Tell iz Sallauminesa je v pozdravnem nagovoru podčrtal predvsem veliko zaslugo predsednika Tita za uspeh konference neuvrčenih v Havani in sploh njegov dosledni boj za pravice nerazvitih in za mir v svetu.

Da so naši ljudje v Franciji tako upoštevani in spoštovani, gredo zasluge prav vsem, ki so tu živeli in delali ali še živijo in delajo. Tudi tistim, ki jih ni več in jih pokriva francoska zemlja. Tem smo se oddolžili s kratko komemorativno slovesnostjo pred spomenikom sredi Freyminga. Recitacija iz Župančičeve Dume, šopek cvetja z našo trobojnico in posvetilom matic in njenega predsednika Staneta Kolmana ter minuta molka ob spuščenih društveni zastavi Jadrana — to je bil naš dolg rojakom, ki so z delom svojih rok, s poštenjem in z vero v lepše čase pripomogli do slovesa naše domovine in njenih sinov in hčera, ki so si tu ustvarili dom.

PO ŠTIRIH LETIH — NOV USPEH

Za gostovanje, za nastope v počastitev dneva republike, za srečanja z našimi ljudmi, za domoljubje, ki se je ponovno manifestiralo ob tej priložnosti, skratka za vse lahko rečemo, da pomeni turneja velik uspeh. Prijetno je daleč v tujini videti okrašene odre z našimi zastavami, slikami predsednika Tita in domoljubnimi napisi, prijetno je poslušati rojake, ki ob slovesu poleg želje za srečno pot iskreno pravijo »pozdravite domovino«, lepo je vse to in ne bo šlo kmalu v pozabo. Še več: na pot so nas pospremile želje večine rojakov: prihodnje leto ob tem času spet nasvidenje!

Ernest Petrin

raznimi akcijami. Tajnica Danica Bedene je prebrala tajniško poročilo, finančno poročilo pa je podal blagajnik Alojz Končina.

Tradicionalno proslavo dneva republike Jugoslavije je Jadran organiziral 24. novembra, ko so se pri nas mudili gostje iz domovine z ansambлом Planšarji Janeza Jeršinovca (o tem podrobneje na drugem mestu), v decembru smo se udeležili proslave francoskega rudarskega praznika, najmlajše smo razveselili na miklavževanju, 12. januarja pa smo imeli tradicio-

21. oktobra lani priredila banket, katerega čisti prihodek so namenili za obnovo prizadetega področja v Črni gori. Banketu je prisostvovalo okrog 300 gostov, članov vrste izseljenskih organizacij iz Detroita in tudi iz sosednega kanadskega mesta Windsor. Pri pripravi te človekoljubne manifestacije so sodelovali predstavniki društev Lovčen, Besa, jugoslovanskega-ameriškega kluba, Šumadija, MPC, televizijskih in radijskih programov ter predstavniki HBZ in SNPJ.

Banket so začeli s petjem ameriške

ŠVICA

PROSLAVA DNEVA REPUBLIKE V WINTERTHURU

Nad štiristo ljudi z vseh strani Švice je v soboto 10. novembra do zadnjega kotička napolnilo dvorano v Pfungenu pri Winterthuru, da bi prisostvovalo proslavi obletnice ustanovitve nove Jugoslavije. Prireditev sta skrbno organizirali obe slovenski društvi v Švici, SPD Triglav in SD Planika, finančno pa so jim priskočila na pomoč skupščina občine Ljubljana-center, občinska konferenca SZDL in kulturna skupnost, ki so omogočila gostovanje znanih umetnikov iz domovine — opernih pevcev Sonje Hočevar in Ladka Korošca, dramske igralka Milene Grum-Hudeček in solista na elektronski harmoniki Silvestra Mihelčiča. V naši sredi je bila ob tej priložnosti tudi jugoslovanski konzul v Zürichu Sonja Ledinek.

V dveurnem sporedu, ki ga je povezoval Ladko Korošec, je sodeloval tudi pevski zbor Soča iz Schaffhausna, pevec Mladen Rodella, umetniki iz domovine pa so nas popeljali med domače hribe in doline. O pomenu našega velikega praznika je na kratko spregovorila slovenska učiteljica Barbara Smrekar.

Večer, posvečen našemu prazniku, je bil nepozaben za vse udeležence, saj so vsi zatrjevali, da tako kvalitetne prireditve še ni bilo doslej med našimi rojaki, ki za stalno ali začasno živijo v Švici.

Breda Stepič-Cechich

FRANCIJA

TRADICIONALEN PROGRAM »JADRANA«

Slovensko rudarsko in pevsko društvo Jadran iz Freyming-Merlebacha je pred letošnjo sezono prireditev sklicalo razširjeni sestanek odbora, na katerem so sprejeli delovni program za to sezono. Pod predsedstvom Jožeta Zdraviča so razpravljali o vseh pomembnejših vprašanjih v zvezi z

S poslovnega večera v čast slovenske učiteljice Milene Skrt. Hkrati smo sprejeli novo učitel

nalni družinski večer, ki je že po tradiciji ena izmed največjih družabnih prireditev našega društva in s katero člani počaste Novo leto.

Društvo Jadran je 20. septembra pripravilo tudi poslovnili večer slovenski učiteljici Mileni Skrtovi, ki se je vrnila v domovino. Prav težko smo se poslovili ob njenem slovesu, saj se zavedamo, da je tudi po njeni zaslugi slovenski pouk tako dobro stekel, ker je znala privabiti dovolj otrok. Ob tej priložnosti smo sprejeli tudi novo učiteljico Olgo Rebula, kateri želimo veliko uspeha pri njenem delu.

Karolina in Anton Škruba, Merlebach

ZDA

DETROIT ZA ČRNO GORO

Jugoslovanska izseljenska društva, ki delujejo v Detroitu, Mich., so

in jugoslovanske himne, za tem pa so počastili spomin na žrtve potresa. Prisotne so pozdravili predstavniki guvernerja države Michigan ter lokalne in okrajne uprave. Po uradnem delu sporeda so prikazali tudi dokumentarni film o potresu, ki je globoko prizadel vse prisotne.

PROSLAVA 75-LETNICE NAJSTAREJŠEGA DRUŠTVA

V okviru proslav 75-letnice Slovenske narodne podporne jednote je bila v soboto 27. oktobra v Waukeganu, Ill. tudi proslava 75-letnice lokalnega društva SNPJ v tem kraju. Društvo šteje danes okrog 600 članov. Slovesnemu banketu je prisostvoval skoraj celoten glavni odbor SNPJ na čelu s predsednikom Petrom Elishem, ki je v svojem govoru poudaril tudi tesno po-

vezanost SNPJ s SR Slovenijo oziroma s staro domovino nasploh. Proslavi so prisostvovali tudi predstavniki jugoslovanskega generalnega konzulata v Chicagu.

UMRLA JE MARIE PRISLAND

V Sheboygnu v Združenih državah Amerike je 13. septembra 1979 umrla ustanoviteljica in častna predsednica Slovenske ženske zveze Marie Prisland v starosti 89 let. To je nedvomno velika izguba za to slovensko žensko

go Rebula

organizacijo, prvo organizacijo te vrste med našimi amerišskimi rojaki, ki je bila tudi po zaslugi njene predsednice ves čas na braniku za žensko enakopravnost.

Marie Prisland je bila rojena leta 1890 v Rečici ob Savinji; oče je bil čevljar, vendar pa se je preselil v Trst, kjer je našel delo pri pristaniški upravi. Oče in mama sta se kmalu za tem preselila v Brazilijo, Marija pa je ostala pri stari mami v Rečici. Ko je malo odrasla, se je preselila v Ameriko, v Sheboygan, kjer so že nekaj let živeli njeni sosede iz Rečice. Nekaj let je služila pri njih in si nabirala izkušnje ameriškega načina življenja. Že leta 1915 je postala članica ženskega društva, ki je delovalo v okviru KSKJ. Motilo jo je, da je bilo v pravih te organizacije zapisano, da smejo na

konvenciji društva zastopati le moški člani. Sprožila je postopek za spremembo pravil, vendar pri tem ni imela veliko uspeha. Šele na drugi konvenciji je njen predlog prodril z nekaj glasovi večine. Na konvenciji leta 1923 so smele ženske prvokrat zastopati svoja društva. Takrat je bila Marie Prisland izvoljena tudi za prvo podpredsednico KSKJ.

Ta uspeh jo je opogumil, da je začela še bolj razmišljati o delu žensk v raznih organizacijah. V Amerikanskem Slovcu je objavila članek, s katerim je pozvala ameriške rojakinje, naj ustanove svojo organizacijo, prek katere bodo pokazale svetu, da so na svetu tudi Slovenke. Članek je požel veliko odobravanje in še istega leta, 1926, je bila v Chicagu ustanovljena Slovenska ženska zveza, prva specializirana organizacija slovenskih izseljenk. Med drugim moramo iz zgodovine te organizacije omeniti, da je odigrala pomembno vlogo v vsem času svojega delovanja; med drugo svetovno vojno si je organizacija požrtvovalno prizadevala tudi za pomoč v vojni prizadeti domovini. Marie Prisland je bila tudi prva podpredsednica SANS, kjer je prispevala pomemben delež.

Marie Prisland je na pobudo v Ameriki rojenih generacij izdala tudi izredno zanimivo knjigo »From Slovenia to America«, ki je mlajšim rodovom povedala marsikaj zanimivega o njihovem poreklu. Knjiga je doslej izšla že v dveh izdajah, celoten dobiček pa je avtorica namenila skladu za štipendiranje mladih članic Zveze.

Do zadnjega trenutka je pomagala vsem pridnim organizatoricam, ki so skrbele za dobrobit in napredek organizacije, ki jo je ustanovila. Njeno dolgoletno društveno delo bo velika spodbuda za vse, ki se ukvarjajo z organizacijskim in društvenim delom.

Za Marie Prisland žalujejo Hermina, Margareth in Theodor Prisland in njihovi potomci.

SLOVENSKA KOROŠKA V »PROSVETI«

Slovenski tednik Prosveta v Čikagu je oktobra lani začel objavljati stalno rubriko »SLOVENC V AVSTRIJI«, ki naj seznanja bralce na ameriškem kontinentu z najnovejšimi dogodki iz boja koroških Slovencev za njihove pravice. Poročila piše iz tedna v teden kanadski Slovenec Ivan Dolenc, v svojih vrsticah pa upošteva gradivo iz obeh tednikov osrednjih slovenskih koroških organizacij — »Slovenskega vestnika« in »Našega tednika«, vesti iz ljubljanskega »Dela« in tudi vse druge domače in tuje publikacije, ki pišejo o naših rojaki v Avstriji. Avtor

je v svoji prvi objavi povabil urednike slovenskih izseljenskih listov v svetu, naj sledijo zgledu »Prosvete« in odprejo podobne stolpce z vestmi o položaju koroških Slovencev. Pravi, da bodo slovenski Koroški posebej dobrodošli sestavki v angleščini in drugih svetovnih jezikih, potem pa še vabi bralce v Ameriki in Kanadi, da naj pišejo uredništvu svojega najbolj priljubljenega angleškega časnika in ga opozorijo na nepravilno postopanje s slovensko manjšino. Nova tedenska rubrika v »Prosveti« posega občasno tudi v zgodovino in leposlovje. Glavni predsednik Slovenske narodne podporne jednote Peter Elish je piscu omogočil tudi redne objave komentarjev o dogodkih v Celovcu v obliki angleške kolone na drugih straneh »Prosvete«.

V DOMOVINI PO 72 LETIH

Minulo jesen se je oglasil na našem uredništvu tudi Matevž Golob iz mesta Milwaukee, Ill., v Združenih državah Amerike. V domovino je v starosti 91 let prišel na obisk prvokrat po 72 letih!

Matevž Golob je bil doma iz vasi Bučka pri Šmarjeti na Dolenjskem. V Ameriko se je z nekaj domačimi fanti odpravil malo iz želje, da bi spoznal svet, malo pa zato, ker je imel tam že starejšega brata. Fantje so takrat z vlakom odpotovali do Bremna v Nemčiji, tam pa so se vkrcali na ladjo Kaiser Wilhelm. Za tiste čase so prišli prek oceana zelo hitro — v šestih dneh in še od teh so bili trije tako viharji, da večina ni videla belega dne. V New Yorku si je s skromnim znanjem nemščine pomagal, da je dokaj lahko presedel na vlak, ki ga je odpeljal k bratu v Milwaukee. Prvi teden je preživel pri bratu, potem pa si je našel delo v usnjarni in že naslednji teden se je preselil v »rooming house«, kjer je za majhen denar dobil posteljo v sobi, v kateri se je drenjalo še več drugih priseljencev. V usnjarni ni vzdržal dolgo. Zapustil je mesto in se naselil na deželi, kjer je delal v gozdu, nato pa si je v času gospodarske krize našel delo v rudniku. Toda delo v gozdu ga je najbolj veselilo, tam je delal polnih 32 let. Družino si je ustvaril v Milwaukee.

Stikov z domovino, oziroma s starši, ni imel. Edini brat Frank, ki je bil nekaj časa prav tako v Ameriki, se je pozneje vrnil v stari kraj in po tistem Matevž ni več slišal zanj.

Že leta 1916 se je včlanil v društvo Lily št. 16 SNPJ in tam je včlanjen še danes. Nekaj časa je opravljal tudi predsedniške dolžnosti. In zdaj, po polnih 72 letih se je Matevž le vrnil. Ali je zdaj našel še koga od svojih?

UMRL JE VINKO MATHIAS

Iz »ameriške Vrhlike«, kot so rojaki poimenovali del North Chicaga, smo prejeli žalostno novico, da se je pri delu ponesrečil in za vedno odšel od nas Vinko Mathias. Tih, skromen in delaven je bil član mnogih slovenskih organizacij, dolgoletni naročnik in sodelavec revije »Rodna gruda« in strasten ljubitelj svoje rodne domovine Slovenije. Premnogi znanci in prijatelji slovenskega in ameriškega rodu so ga poznali kot velikega ljubitelja filmske kamere, v katero je, ob vsakem obisku v stari domovini, ujel lepoto in utrip svoje tako ljubljene dežele, in jo prikazoval tako v svojem domu kot v Slovenskem domu v North Chicagu. Vsi, ki smo ga poznali, bi težko z nekaj besedami povedali srž njegovega življenja tako, kot je to storila njegova zvesta družica Frances v sporočilu o njegovi smrti. Takole nas je obvestila: »Dolgih 58 let je delal in živel v Ameriki, a njegova duša je bila vedno v njegovi ljubljeni Sloveniji.«

P. S.

Pred dvema letoma se je drugič podal na Triglav, ki je bil tudi zanj simbol slovenstva. Ob slovesu s sorodniki, znanci in prijatelji na Brniku, mu je prišla iz srca pesmica, ki jo objavljamo na strani 41.

KANADA

DVAJSET LET SKUPINE NAGELJ

Slovenska folklorna skupina »Nagelj« iz Toronta je lani praznovala 20-letnico svojega aktivnega in uspešnega delovanja. Čeprav so plesalci ta visoki jubilej proslavili z gostovanjem po Sloveniji, kjer so odlično zastopali našo kanadsko-slovensko mladino in njeno kulturno delovanje, ta pomembna obletnica tudi v Torontu ni ostala neopazna. Jubilejno leto so zaključili z jesenskim banketom, na katerem so se kot velika družina zbrali Slovenci, da bi se skupaj s člani skupine poveselili njihovih uspehov in jim dali priznanje za njihov trud pri ohranjanju slovenske kulturne dediščine.

Med gosti je bilo tudi nekaj prvih plesalcev skupine »Nagelj«, ki so pred dvajsetimi leti zorali ledino slovenski folklori v Kanadi. V dveh desetletjih se je v skupini zvrstilo najmanj petsto plesalcev. Vsem je sodelovanje pri skupini ostalo v lepem spominu. Še zlasti je nanje napravilo velik vtis nedavno gostovanje po Sloveniji.

Ciril Soršak, ustanovitelj in vodja skupine, je v svojem govoru poudaril pomen skupine v slovenski etnični skupnosti. Ne samo, da goji in ohranja izvirne slovenske ljudske plesne ter z

njimi zastopa Slovence v multikulturalni kanadski družbi, ohranja in goji tudi prijateljstvo in družabne stike med kanadsko-slovensko mladino. Tudi to je zelo pomemben dejavnik, saj večina Slovencev namerava ostati tukaj za stalno.

V nadaljevanju programa so plesalci podali vrsto slovenskih ljudskih plesov. Ker so svoj obširni program strnili v en sam nastop, so bili nekateri plesalci oblečeni v gorenjske, drugi v belokranjske in prekmurske noše. Tako kot te pisane noše predstavljajo Slovence iz različnih pokrajin, naj bi se tudi slovenska društva, oziroma Slovenski rojaki zavedali, da smo vsi Slovenci, in da le v sodelovanju lahko pričakujemo naš obstoj v tujini,« je za konec programa dejal Ciril Soršak.

Nedvomno je ta ideja prevevala skupino »Nagelj« v vseh dvajsetih letih delovanja. Združevala je slovenske otroke, raztresene po raznih predelih Toronta, v eno samo plesno družino, ki je s svojimi nastopi poživiljala družabne in kulturne prireditve številnih slovenskih društev.

Ko so člani letos s ponosom praznovali visoko obletnico skupine »Nagelj«, so se spomnili tudi svojega zaslužnega voditelja Cirila Soršaka. Podarili so mu priznanje za njegov dvajsetletni trud, za njegovo nesebično delo na področju slovenske folklorne v Torontu.

C. Kocjančič

MISS SLOVENIJA — HAMILTON

Jesenska modna revija, ki jo je organiziralo društvo Bled iz Hamiltona drugo soboto v oktobru, je bila izredno doživetje za naše rojake, ki so do zadnjega kotička napolnili dvorano v Beamsvillu. Prireditve, ki je bila povezana z izbiro Miss Slovenije-Hamilton, je pritegnila pozornost tudi drugih zunaj kroga slovenske etnične skupine.

Za naslov slovenske lepote, ki v letu 1980 zastopa društvo Bled iz Hamiltona, se je potegovalo devet deklet, in sicer: Rosemary Doma, Cynthia Coller, Brenda Mihelic, Elizabeth Peternel, Elka Pučko, Lidia Uduč, Angie Virant, Linda Volf in Mayda Vukan. Naslov lepote je prijetna, pa tudi odgovorna dolžnost, saj mora dekle poznati svoje društvo, kulturno pokrelo narodnostne skupine, ki jo zastopa, ter mora biti primerno razgledana, da se lahko znajde v različnih situacijah. Svoje znanje na tem področju so kandidatke pokazale tako, da je vsaka odgovorila na eno izmed devetih vprašanj.

Dekleta, ki so se najprej predstavila v enakih oblačilih, ki jih je za to

priložnost sešila Marija Marič, so ponzneje prikazala kolekcijo modnih oblačil, od kostimov, športnih in večernih oblek, plaščev in jutranjih halj, pa do elegantnih krznenih plaščev.

Pređen je žirija, ki so jo sestavljali Jay Jordan, Marija Ahačič-Polak, Louise Hebb, Tony Krašovec in Jože Avsec, razglasila rezultate, so se na odru še enkrat pojavila dekleta, ki so zapela in zaplesala ob melodiji »I have a dream«, za tem pa je lanskoletna lepota kraljica povedala nekaj o svojih vtisih in o svojem delu v preteklem letu. Tako se je približal trenutek, ki je pomenil konec nestrpnega pričakovanja. Žirija je za Miss Slovenija-Hamilton izbrala Lindo Volf. Njena prva spremljevalka je Elka Pučko, druga spremljevalka pa Elizabeth Peternel. Gledalci so izbrali za najbolj priljubljeno Maydo Vukan. Sicer pa so se vsa dekleta odlično izkazala in so svojo nalogo izredno dobro opravila.

Prireditve vsekakor zasluži veliko pohvalo. Celoten program, ki je potekal tekoče in usklajeno, je pripravila in vodila Kathy Kolmanic, v slovenščini pa je napovedoval Edi Kodarin. S tem, da je organizacijskemu odboru, ki ga je vodil Franc Marič, uspelo združiti dve prireditvi, ki vsaka zase terjata precej dela in priprav, v en sam program, je bil večer res izredno pester in zanimiv.

C. Kocjančič

SREČA SE SMEHLJA NA LEDU MALI ELIZABETH

Drsanje na ledu je tukaj v Kanadi izredno priljubljen šport. Za rekreacijo drsa staro in mlado — celo številni pisarniški delavci preživijo svoj popoldanski odmor na ledeni ploskvi pred znamenito torontsko mestno hišo. Dečki skušajo svoje večine na ledu združiti z igranjem hokeja, medtem ko deklice bolj privlačni umetniško drsanje. Poskušajo mnogi, a le redki uspejo. Ena izmed teh je dvanajstletno slovensko dekletce Elizabeth Lukša.

Elizabeth je začela drsati čisto po naključju. Ko ji je bilo sedem let, jo je očka vzel s seboj na drsališče. Bilo ji je všeč in želela si je večkrat na led, kot jo je očka lahko peljal, zato so jo vpisali v drsalni klub. Že od vsega začetka je kazala velik talent za umetniško drsanje. Napredovala je veliko hitreje od svojih vrstnic. V štirih mesecih je opravila vse osnovne izpite, za kar je navadno treba eno do dve leti. Sledilo je prvo tekmovanje, na katerem je presenetljivo osvojila prvo mesto, kar ji je dalo še večje veselje do tega športa. Po nasvetu učiteljev je nadaljevala z drsanjem tudi v poletni šoli. To je bil začetek njene kariere,

kajti od takrat že pet let vztrajno drsa skozi vse leto. Za njo je že najmanj trideset uspešnih tekmovanj v Kanadi in ZDA, na katerih si je nabrala več kot dvajset zlatih, nekaj srebrnih in nekaj bronastih medalj. Med njenimi uspehi je treba omeniti prvo mesto na sekcijskem in podsekcijskem prvenstvu za leto 1979, ter prvo mesto na ontarijskem prvenstvu za leto 1979, za kar ji je čestital sam župan mesta Burlington, kjer je Elizabeth doma. Za svoje izredne uspehe je dobila tudi posebno priznanje province Ontario.

Odkar se je Elizabeth resno začela ukvarjati z drsanjem, je spoznala, da uspeh ne zavisi samo od talenta in volje, pač pa je zanj potrebno veliko vztrajnosti, trdega dela in samopremagovanja. Že v rani mladosti se je morala odpovedati otroštvu. Ni časa za televizijo, ne za igranje s prijatelji. Če ima kakšno prosto uro, jo porabi za učenje, da nadoknadi, kar zamudi zaradi tekmovanj. Tudi njeni starši se morajo marsičemu odpovedati v prid njeni karieri, saj je drsanje na ledu izredno drag šport. Vsako leto je treba odšteti najmanj tisoč dolarjev za drsalke, dva tisoč dolarjev za šolo, posebej je treba plačati trenerje, stroške za tekmovanja, obleke itd. Zaradi prevelikih finančnih stroškov bi Elizabeth skoraj morala lansko leto opustiti drsanje, če ji ne bi priskočil na pomoč slovenski podjetnik Viktor Ferko. Letošnje poletje so njegovemu zgledu sledila še štiri slovenska podjetja. Vsem je izredno hvaležna za njihovo pomoč. Ne samo, da so ji finančno omogočili drsanje, dali so ji tudi novo iniciativo — tisto vztrajnost, da se jim za njihovo dobroto mora nekako oddolžiti, vsaj z osvojenimi medaljami na tekmovanjih. Na tihem pa seveda upa, da jim bo njihovo zaupanje vanjo nekoč poplačala s tem, da bo kot prva Slovenka zastopala Kanado v tej lepi športni disciplini.

C. Kocjančič

VLADIMIR URBANC, 50-LETNIK

Minulo jesen, 1. septembra je v krogu svoje družine in prijateljev praznoval lep življenjski jubilej 50-letnico, Vladimir Urbanc, ki že 25 let živi v Montrealu, kjer vodi slovensko potovalno agencijo in kjer je znan tudi kot organizator društvenega življenja med tamkajšnjimi Slovenci.

Kot dober športnik je Vladimir Urbanc organiziral slovenski športni klub Triglav, katerega namen je organizacija nogometnega moštva, ki tekmuje v amaterski ligi v Montrealu. Ena od nalog tega društva je tudi vsestransko povezovanje tamkaj živečih

Učenci slovenske šole Slovenskega društva Sydney so na nastopu etničnih skupin v N. S. W. vzbujali občudovanje vseh udeležencev

slovenskih rojakov. Slovencem v Montrealu je Vladimir Urbanc organiziral obisk prvega slovenskega ansambla Lojzeta Slaka, organiziral predvajanje slovenskih filmov Cvetje v jeseni in Povest o dobrih ljudeh in sploh napravil marsikaj v korist slovenskih rojakov, ki živijo v tem delu Kanade.

Ob življenjskem jubileju mu čestitamo in voščimo vse najboljše tudi prek Rodne grude.

Vanja Paskulin, Montreal, Kanada

20 LET SLOVENSKEGA DRUŠTVA V LONDONU

V novembru lani je proslavljalo dvajsetletnico ustanovitve slovensko društvo v Londonu, Ont., ki se je iz skromnih začetkov razvilo v dokaj dobro organizirano družabno središče tamkajšnjih Slovencev. Malo dvorano v mestu je društvo prodalo, ker ni mogla več služiti svojemu namenu, na 20 akrov velikem zemljišču zunaj mesta pa že stoji nova dvorana, ki sicer še ni popolnoma dograjena, vendar že služi svojemu namenu. Stavbo

pomaga veliko članov nenehno dopolnjevati, dozidavati in olepševati. Razumljivo je, da je na našem zemljišču najbolj živahno poleti, ko vsi rojaki z veseljem prihajajo na prijetna srečanja v naravi.

Po skoraj štirih letih službovanja v ZDA in zahodni Kanadi sem se pred nedavnim vrnil nazaj v London, zato se bom lahko oglasil tudi kdaj v prihodnje. Prek Rodne grude bi rad pozdravil tudi rojake in prijatelje v Vancouveru, Seattlu in drugod.

Frank Jemec, London, Ont. Kanada

AVSTRALIJA

USPEL SLOVENSKI NASTOP

Federacija etničnih šol v vsem Novem južnem Walesu je 27. oktobra 1979 priredila parado in nastop etničnih skupin pred mestno dvorano v Sydneyu. V paradi je sodelovalo okrog 200 šol, med njimi tudi šola slovenskega društva kot edina slovenska šola. Med 37 nastopajočimi skupinami je bila tudi folklorna skupina Planika, ki deluje v okviru naše šole, in ki jo vodi Marija Košorok. Sodelovalo je 24 parov naših učencev, ki so poželi največji aplavz in so bili prava atrakcija za televizijske snemalce. Šola Slovenskega društva Sydney je bila edina skupina, ki je bila oblečena v lepe narodne noše. Vsi otroci so bili izredno veseli in so sydneyškemu občinstvu s ponosom prikazali naše ljudske plesne in noše. To je bil resnično nepozaben dan za vse udeležence.

Ivanka Bulovec, Sydney

LOUIS ADAMIČ:

Z DRUGIM IMENOM MISTER NICHOLS

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

POVEST
IZ KNJIGE

WHAT'S
YOUR NAME?«

KAKO TI JE IME?

PREVEDEL: IVAN DOLENC

Selili smo se trikrat ali štirikrat in vedno smo pristali v večji zmešnjavi. Obkrožali so nas pretepi, nenadni izbruhi nevednosti in revščine. Žene, ki so gospodinjele stanovalcem, so bile preveč zaposlene s svojimi lastnimi otroki in z odraslimi moškimi, da bi se ukvarjale še z nami. Dale so nam jesti, potem pa so nas dobesedno zaprle in se nas tako otresle.

Ponoči smo spali ali pa bedé mirno ležali, kjerkoli smo pač našli prostor, da smo se lahko zavili v klobčič: v zabojih pod kuhinjskim umivalnikom, na vrhu košare, polne umazanega perila, ali pa v kotu na tleh. V zadnjem 'boardinghousu' smo imeli nekaj zasebnosti. Oče, Mike in jaz smo spali skupaj na široki postelji, Annie na raztrgani žimnici, ki je bila razgrnjena po tleh, in Joe, dojenček, poleg nje v rjastem starem umivalniku. Bil je mnogokrat bolan in je skoraj ves čas jokal.

Sčasoma se je očetu posvetilo, da tudi to ne bo za vedno. Mislim, da bi se kljub svojemu manj privlačnemu značaju zlahka ponovno oženil. Bil je odličen delavec in ukrajinske ter ruske vdove v mestu, katerih možje so se smrtno ponesrečili v rudnikih, so brez dvoma preračunljivo iskale njegovo družbo. On pa se je odločil proti temu — kdo ve, po katerem svojem nagonu ali miselnem obratu. Morda pa je res še vedno ljubil našo mater.

Na neki način, mogoče s pomočjo prevajalca, je sporočil bistvo in resnost svojega položaja rudniškim gospodarjem, ki so mu potem izkazali razumevanje. Premestili so ga v nočno izmeno, in ko se je bil naučil rokovanja s črpalko, so mu naložili odgovornost za odstranjevanje vode iz jame. Za očeta je imela ta dolžnost še to dodatno prednost, da je predstavljala stalno delo. Delal je, pa če je rudnik obratoval ali ne — vode je bilo treba črpati — in pri tem delu je še danes. Zdaj je v šestdesetih letih . . .

Končno smo se spet preselili v hišo, ki smo jo imeli sami zase. Bila je to vegasta in neopleskana hiša, iz katere je bilo blizu v rudnik in v šolo. Oče je plačal sedem dolarjev najemnine na mesec. Morda tega denarja bajta ni bila vredna, bila pa je neznansko boljša od stanovanjskih hiš.

Oče je zapustil dom vsak večer ob tričetrt na šest, tudi ob nedeljah, svoje delo je končal ob petih naslednje jutro. Navadno je bil tako utrujen, da se je komaj privlekel domov. Mi smo bili še vedno v postelji, ko se je vračal, in preden smo vstali, nam je zakuril ogenj in pripravil zajtrk.

Včasi, ko sem prišel dol ob šestih ali pol sedmih, ker nisem mogel spati zaradi njegovega ropotanja in tudi zato ne, ker se mi je smilil, sem videl, da je na toplem ognjišču že vse pripravljeno za nas, moj oče pa je zleknjen na podestu na stopnišču že trdno spal. Potem je prišla za menoj dol Annie in privlekla za seboj še Mika; in prav večkrat smo morali očeta vščipniti v roko ali ga potegniti za brke, da smo ga prebudili. Moral je pojesti svoj zajtrk in iti v posteljo.

Spal je do enih ali dveh popoldne, potem je šel nakupovat. Okrog pol štirih je začel kuhati večerjo. Preden je spet zapustil hišo, in naj je bilo to poleti ali pozimi, nas je poslal v posteljo. V tem ni trpel ugovora. Tudi drugače ne. Bil je neizprosni tiran. Živeli smo v stanju nenehne pripravljenosti; glede očeta ni bilo nobenega dvoma o tem, da je tako prav. Annie mu je morala odgovarjati za Joeja, jaz pa za Mika.

Elektrike nismo imeli in oče nam je prepovedal prižigati svečo ali leščerbo. Če pomislim nazaj, se mi zdi, da nekaj let nismo imeli v hiši ne enega ne drugega. Vžigalice je skrnil pred nami. Pa se je še vseeno bal za nas, ko je delal s svojo vodno črpalko. Dvajset let pozneje mi je priznal — v obliki šale — da je v času nočne južine o polnoči večkrat pritekel domov, samo da se je prepričal, če je vse v redu z nami. Potiho je odklenil vrata, vstopil, prisluhnil, potem pa odhitel nazaj na delo. Annie in jaz ga nisva nikoli slišala.

Doživeli smo nekaj velikih sprememb, o katerih vam bom še pripovedoval, sicer pa smo tako živeli polnih sedem let. Oče nikoli ni bil prijazen z nami, največkrat je bil surov na svoj utrujeni, zmučeni in razburjavni način. Mimo ukazov, svaril in pretenj pred odhodom iz hiše nam je redkokdaj poklonil kakšno drugačno besedo. Nikoli nam ni prinesel nobenih daril, samo to, kar smo nujno potrebovali. Hranil nas je obilno, vendar samo z najcenejšim. Njegovi celotni izdatki za najemnino, obleko in špecerijo verjetno niso presegali tridesetih dolarjev na mesec. Preostanek je shranil . . . in mislim si, da je do časa, ko sem dopolnil šestnajsto leto, imel prihranjenih tri tisoč dolarjev, če ne več. Ta denar je dal na stran za bodočnost, za primer, če bi se iznenada ponesrečil v rudniku ali kaj takega.

Danes je moj oče zame junak; kot deček sem nejasno občutil njegovo zahtevno vlogo v tem 'črnem času'. Ko pa sem bil sedem ali osem let star, sem ga na pol sovražil, ker je bil moj oče in jaz njegov sin, in ker sem moral živeti v tistih stanovanjskih hišah in pozneje v tisti bajti, in ker sem bil 'tuj otrok', 'hunky' z imenom Johnny Sobuhanowski, ki ni znal angleščine; vse to pa je moje šolanje spremenilo v pekel.

Miss Watkins je bila morda dobra za 'ameriške' otroke — kolikor se je sploh zanimala za poučevanje. Ta služba ji je bila menda samo nekaj začasnega. Ni bila slaba ženska, samo več ali manj nasprotnica 'tujcem' — to so bili zanj Slovani, Italijani, Grki in Litvanci iz našega mesta. V glavi je imela druge skrbi, zato ji je bilo lažje biti proti 'tujcem', kot pa da bi poskusila razumeti te nove ljudi in storila nekaj zanje, da bi se počutili manj tujce. Zagotovo je pa resnica, da nam 'tujim otrokom' ni prav nič pomagala.

Ravnatelj, ki je bil iz na pol škotske in na pol irske rodbine, ki je že štiri ali pet pokolenj živela v Ameriki, zame ni bil nič boljši od miss Watkins. Ko nekateri

izmed nas nismo izdelali prvega razreda, je prišel v razred in nas klical po imenu. Zatakalo se mu je in pačil se je ob vsakem imenu posebej in nas zmerjal. Zvečine nismo prav razumeli, kaj nam želi povedati. Pa so se zato nekateri 'ameriški' otroci tembolj krohotali. Ravnatelj je imel velike težave z mojim imenom in mi je rekel, da ga moram dvakrat ali trikrat izgovoriti: SOBUHANOWSKI, SOBUHANOWSKI. Moj glas mi je odmeval v ušesih kakor grom. Usta in grlo sem imel čisto suha. Želel sem si, da bi lahko zbežal.

Še vedno smo živeli v naši zadnji hiši, in ko sem tisti večer zagledal svojega očeta, mu nisem mogel pogledati v oči. Najraje bi bil nekaj vrgel vanj. Večerje nisem maral, šel sem ven in se skrtil za plotom prazne stare hiše in jokal. Dopovedoval sem si, da sem bedast, ker sem 'tujec', ker je tisti suhljasti smešni možakar Nick Sobuhanowski moj oče . . .

Naslednje leto je začela hoditi v šolo Annie. Takrat smo se že bili privadili na majhno hišo. Oče je spal, ko sva odšla od doma. Oba manjša otroka sva zaklenila v prazno sobo poleg njegove, kjer se nista mogla poškodovati, on pa bi jih slišal, če bi kričala. Mike je bil star pet let in se je razvijal v tihega in zanesljivega fanta.

Annie in jaz sva bila oba v prvem razredu, ker sem sam padel v prvem. Nekaj časa je bila še bolj občutljiva v svoji vlogi 'tujke', kot pa sem bil jaz. Tisto leto je bila večina razreda 'tujca' in miss Watkins je bila vsa iz sebe. Prvi šolski dan naju je poslala oba domov, ker sva bila ali umazana ali pa sva imela raztrgano obleko; ne vem več, kaj je bilo. Nekateri otroci so se nama posmihali in Annie je bila tako ponižana, da je hlipala vso pot do doma.

Prebudila sva očeta. Bil je zelo jezen. Naslonil se je na komolce in buljil v naju. Koliko je ura? Kaj delava doma? Annie mu je povedala, jaz pa sem medtem opazil, kako zelo umazana je njegova srajca. Hudil se je na naju in na najino učiteljico. Ti zmešani Amerikanci! Kaj zato, če se nekaj malce umaže ali pa strga! Ni si mogel misliti, da bi obleka imela kakšen drug namen, kot da pokrije goloto in nas obvaruje pred mrazom.

Ne spominjam se, kako se je ta reč tisto jutro končala. Sčasoma sva midva z Annie razvila večji občutek za osebno čistočo in bolj skrbela za obleko in to proti očetovi volji.

Sramovala sva se tudi prevelikih sendvičev, ki nama jih je oče pripravil za šolo. Bili so tako veliki kot tisti, ki jih je pripravil sam zase; četrť inč debel kos boloneya med dvema velikima rezinama kruha. Sendviče za naju pa je položil vsakega posebej — še v papirnato vrečo. Z Annie sva jih skrivala pred drugimi. Opoldne sva se izmuznila za šolo, kjer naju nihče ni mogel videti, in sva jih tam pojedla kar se da naglo.

Sendviči, ki so jih jedli 'ameriški' otroci, so bili drobni in skrbno pripravljeni, in vsak otrok je imel dva ali tri posebej zavite v papir. V njih so bili šunka, sir, jajca in govedina, ne samo klobasa. Včasih je bila skorja okrog kruha obrezana, kruh pa je bil povrhu še namazan z maslom pa prekrit z 'zeleno-rumeno snovjo', kot sva Annie in jaz rekla gorčici, preden sva izvedela, kaj to je.

'Ameriški' otroci so imeli s seboj pogačo, kekse, jabolka, banane in oranže. Oče ni verjel v tako razkošno hrano, samo da si je imel dovolj. Zatorej je bilo po njegovem najbolj pametno jesti stvari, ki si jih dobil največ za svoj denar. Le količina je nekaj štela. Klobasa pa je veljala samo nekaj centov za funt.

Mi skoraj nikoli nismo imeli sadja, čeprav je moralo biti v poletnih mesecih zelo poceni. Nekoč mi je neko dekle po imenu Esther Thomas, hči rudniškega nadzornika, ponudilo jabolko. Strašno sem si ga želel (in Esther sem potem dolgo časa oboževal zaradi tega), bil sem pa preveč sramežljiv in sem odklonil.

Z Annie sva skušala dopovedati očetu, kako je z najinimi sendviči. Toda vse je bilo zaman; bil je kakor mulla, če je šlo za napredek te vrste. V takšnih trenutkih je bilo najino spoštovanje do njega bolj podobno skoraj morilskemu sovraštvu. Premlada sva bila, da bi mogla biti nepristranska. Nisva mogla vedeti, da s svojo kmečko pametjo iz starega kraja in v svoji odtrganosti od ostalega sveta nikakor ni mogel sprevideti, kakšna je najina šola.

Annie pa je kmalu ugotovila, kako se lahko izogneva tem nevšečnostim. Rekla mu je, da bo pripravila najino malico sama, in čez čas ji je on to dovolil. Ponudila se je tudi, da bi zjutraj zgodaj vstala in pripravila zajtrk pred njegovo vrnitvijo domov, vendar ji tega ni dovolil; v tem primeru bi namreč moral izdati dolar za budilko. Izgovarjal se je tudi s tem, da otroci potrebujemo dosti spanja. To navodilo je verjetno prinesel s seboj iz stare domovine — bila je del njegovega majhnega zaklada modrosti.

Oče naju nikoli ni odpravil v šolo; ko sva odhajala, je že smrčal. Zatorej sva si vsako jutro umila obraz, vrat in ušesa in se skrbno oblekla. Ko pa sva potem prišla popoldne domov, sva se malo skuštrala in skočila v staro obleko, ki sva jo podnevi skrivala pred očetom. V svoji glavi ni mogel obdržati vseh kosov najine male garderobe.

Z drugimi besedami — Annie in jaz sva bila dejansko upornika. Le tako sva lahko obšla očetovo tiranijo in zaostalost.

Pa še nekaj o sendvičih za šolo. Annie jih je pripravila, ko je oče po zajtrku odšel v nadstropje, in sicer po zgledu tistih, ki sva jih videla pri dobro stoječih 'ameriških' vrstnikih. Pri nas nismo imeli sira ali šunke, zato je pražila jajca in jih polagala na tanke rezine kruha. Ali pa je naredila sendviče iz ostankov svinine, ki je nismo pojedli za večerjo. In odrezala je tudi krušno skorjo. Zavrgla pa je, seveda, ni; pojedla sva jo na poti v šolo.

Tako se je začela najina amerikanizacija.

,MIIZ MIIF'

Potem pa se je zgodilo nekaj razveseljivega. Tisto jesen je naš ravnatelj zapustil šolo in pozimi je odpovedala službo miss Watkins. Nikoli več nisem slišal o njej. Na veliko sem si oddahnil, ko je odšla.

Dva dni nismo imeli učiteljice.

Nato je prišla miss Mifflin. To bila drobna, majhna ženska srednjih let; imela je prijazne oči in lep smehljaj. Odkritosrčnost je kar sijala iz nje; imela je odprto srce in nas je vse prevzela. Kar nas je bilo 'tujih' otrok, smo takoj spoznali, da se nam je ni bati. Prvi dan, ko smo jo imeli, sva z Annie na poti domov kar kipela od radosti.

Zame je bila miss Mifflin že tedaj najboljši primerek stare Amerike. Bila je imenitna učiteljica in kot človek sama dobrota. Ne vem, od kod je prišla in zakaj se je ustavila v Dexterju, lahko pa rečem, da je obrnila šolo v pravo smer. Zdelo se mi je, da dobro pozna novega ravnatelja; in slišali smo, da se je spravila še na druge učitelje, ki so bili nepotrpežljivi z 'ukrajinskimi, poljskimi, slovaškimi in italijanskimi' otroki. Zavzemala se je za to, da bi naj učitelj poučeval iste učence kar najbolj dolgo, in ravnatelj ji je potem dovolil, da nas je vodila vse tja do šestega razreda.

Ko je miss Mifflin prišla k nam domov, je bil naš oče ves iz sebe. Hišo je bil pospravil, kakor je najbolje znal, zdaj pa se je še vedno oziral naokrog — razburjeno in kradoma, da bi videl, ali ne bi mogel še boljše urediti pritličja, ki je bila predsoba, kuhinja, jedilnica in dnevna soba, vse v enem. Na mizi je bil krožnik; in na krožniku — kdo naj to verjame? — več jabolk in ena oranža.

Z Annie sva pogledala najprej na sadje, nato pa še drug drugega. Nazadnje sva se ozrla k miss Mifflin. Ona je takoj pogruntala, da je oče kupil sadje za okras sobe; rekla je nekaj o njegovi barvi. (Nadaljevanje prihodnjic)

TAM, KJER TEČE BISTRA DRAVA

Februarja bo minilo trideset let od smrti velikega slovenskega pisatelja Lovra Kuharja — PREŽIHOVEGA VORANCA. Avtor romanov *Požganica*, *Jamnica*, *Doberdob*, *slovitih Samorastnikov* in še mnogih drugih novel in povesti je zapisan v polpretekli slovenski književnosti z najsvetlejšimi črkami.

O njem, njegovem pisateljskem in revolucionarnem življenju in delu, smo obširneje pisali v prejšnji številki *Rodne grude*; tokrat v počastitev njegovega spomina objavljamo črtico z naslovom *Tam, kjer teče bistra Drava*.

Drava, ali nisi ena najlepših alpskih voda?

Včasih si izviralala tam, kjer sta se stikali slovenska in nemška meja, na vzhodnem Tirolskem. Zakaj že v 8. stoletju je bil pri tvojem izviru ustanovljen samostan Innichen zato, da bi razširjal pravo vero med slovenskim sosedom na vzhodu. Zgodovinski razvoj je potisnil slovensko mejo od Innichena daleč na vzhod do Beljaka. Danes teče reka Drava do Beljaka po germaniziranih tleh, mimo mest in vasi, ki se jim pravi: Goritzen, Gummern, Pusarnitz, Feistriz in tako dalje. Šele pod Beljakom stopi Drava zopet na slovenska tla.

Pristopimo k njej in poslušajmo, kako utriplje njen večni tok po naši koroški zemlji.

Pod Peravo, tem beljaškim predmestjem, kjer je župnik Jurij Trunk še pred desetletji pridigal slovenski, se izliva v Dravo reka Zilja. Trunk je bil leta 1919 s slovenskim izdajalcem dr. Ehrlichom na mirovni konferenci v Parizu kot strokovnjak za Koroško. Ko sta zvedela, da bo na Koroškem odločal plebiscit, je izdajalec Ehrlich pokleknil in začel moliti k bogu, a Jurij Trunk je na ves glas preklinjal mirovno konferenco: »Hudič naj vzame vso to bando!«

Zilja je glavni pritok Drave na njenem desnem bregu. Njene bistrice vode še danes nenehoma pripovedujejo o koroški, slovenski preteklosti. Če dobro prisluhneš, boš slišal, kako njeni valovi pripovedujejo:

»Tam ob moji Ziljici, ki jo nosim v svojih nedrih, so koroški deželni stanovi

pred več ko 600 leti pozdravili cesarskega odposlanca s slovenskimi besedami: ‚Buh te primi‘.«

In bistra Zilja še naprej šepeta:

»Jaz tečem skozi najlepšo planinsko dolino Slovenije. Na bregovih, ki jih večno oplakujejo moje vode, se je rodil veliki slovenski rodoljub in pesnik Urban Jarnik. Ob mojih bregovih so se rodili Ferčniki, Grafenauerji, Warmuthi, Rautarji in še mnogi in mnogi drugi rodoljubi slovenske krvi, ki so stoletja branili našo slovensko zemljo pred nemškim potujčevanjem. In prav pri moji vodi se je rodil tudi Malič, junak, ki je že leta 1919 dal svoje mlado življenje za združitev koroške Slovenije z domovino Jugoslavijo.«

Tako šepeta ta naša zvesta reka. Tu, kjer se obe vodi stekata, se je rodila prelepa koroška pesem- »Če Drava noj Zila nazaj potačo . . .« Kadar se bo zgodilo to, takrat, dekle moje, te jaz nehal ljubiti bom. Takrat, dežela moja slovenska, te jaz prenehal ljubiti bom . . .

S pritokom reke Zilje postane Drava zopet slovenska voda. Zilja je navdahnila Dravo z duhom vseh svojih sinov in hčera, ki so branili slovenski jezik, slovenske šege, slovenske pesmi pred potujčevanjem.

Od Beljaka dalje je hod reke Drave že krepkejši, že smelejši. Njena gladina postaja široka, vsa dežela, ki se razprostira od Karavank do Visokih Tur, je zdaj njena neomejena last. En sam studentec ne uide njenemu poslanstvu. Tudi mi gremo s teboj, ti voda naša.

Na jugu moli kvišku mogočna Jepa, pod katero počiva prelepo Baško jezero, ki je iz svojih mirnih tolmunov rodilo pesem, našo koroško himno: »Njav čez jizaro . . .« Od severa so na drugi strani blesti sem do struge velika razvalina Vajškrije, dom nemških fevdalcev, habsburških valpetov koroške dežele. Za to razvalino sniva mirno Osojsko jezero tja do Golice.

Kmalu potem se zasmeji na levem bregu naše vasi Podravlje, Skočidol in druge. Vse se zdijo utrujene, toda niso utrujene, ampak tihe in zaupljive in čakajo vstajenja dan. Zveste so ostale do današnjega dneva slovenski stvari. Njihovi Vošperniki, Rajhmani, Dragasniki in drugi so že pred prvo svetovno vojno iz nemške trdnjave Vernberg napravili slovensko občino Vernberg, ki je segala prav do beljaškega predmestja. Skalovje vernberškega gradu strmo pada v dravsko strugo, ko da bi ji hotelo zaustaviti pot proti vzhodu. Toda Drava se mu izogne v velikem loku in se spusti v Gornji Rož.

Na levi oplakuje Drava deželo Drabosnjakovo.

Slišite, kaj nam o tem pripovedujejo sončni bregovi, ki prihajajo sem od Lipe:

»Jaz, Andrej Drabosnjak, sem se rodil skoraj pred dvesto leti na Drabosnah. Bil sem kmet. Še mlad sem začel zlagati rajme in pisati igre v domačem jeziku. Še dandanes stojijo seniki, prizorišča slovenskih pasijonov. Nato sem si napravil tiskarno v bajti na Drabosnah, ki tudi še danes stoji. To je bila prva ilegalna slovenska tiskarna. Ko bi bil takrat vedel, kako veličasten začetek sem začel s svojo tiskarno! Potem so prišli žandarji Marije Terezije in so mi tiskarno razbili in uničili. To me je močno bolelo, in zato sem obupal, prodal Drabosne in nato sem umrl kot berač. Moja beseda pa je ostala za menoj in živi dandanašnji na Lipi, na Strmecu, na Dvoru, v Domačalah, na Dholici, na Kostanjah. Kjer sem takrat zasadi slovenski mejnik, stoji še dandanes.«

Na desnem bregu Drave se prikaže Rožek in tu se prične proti Karavankam razprostirati dežela Miklove Zale, te koroške trpinke. Zelena pobočja na desnem bregu nam nenehoma šepetajo:

»Pri nas se je rodila Miklova Zala, pri nas so se rodili Janežiči, Ahaceljni in drugi prosvetljenci, ki so pred sto in več leti od tod polagali temelje slovenski kulturi. Potem so nastopili Serajniki, Kobentarji, Pauli, nato Primožiči, Martinjaki in drugi, ki so branili to preteklost. Poglejte in poslušajte: ta pobočja so bila še nedavno zatočišče slovenskih partizanov. Mnogo grobov se skriva v naših sencah, iz teh grobov vpije naša pravica do te dežele.«

To je Gornji Rož.

Na levem bregu Drave se vlečejo Hure skoraj tja do Celovca. To je pohlevno, sončno hribovje. V sencah Hur so skrite Škofiče, Hodiše, Št. Ilj, Logavec, Bilčovs in druge vasi. Tako neznatne so te Hure, da nikakor ne dajo slutiti, da za njimi leži biser koroške dežele, Vrbsko jezero. Vetre, ki pihlja od Hur, nam zvoni:

»Hure so domovina koroške pesmi. Pri nas so stari pevci, ki znajo sto napevov na pamet. Pri nas so nastale najlepše slovenske narodne pesmi, kakor ‚Pojdaj v Rute...‘, ‚Oj, te mlinar...‘ in druge. Hure so nam dale tudi Tomaža Košata, ki je bil v mladosti še slovenski pevec, a se je potem prodal Nemcem za slavo in za denar. Naše narodno bogastvo je zabarantal Nemcem in obogatil s tem njihovo kulturo. Ni znal trpeti, kakor je trpel narod, ki ga je dal. Vendar se je Tomažu Košatu včasih tožilo po izgubljeni mladosti in po izgubljeni ljubezni. Še malo pred svojo smrtjo je tožil slovenskemu pevcu Janezu Levarju na Dunaju:

„Če bi Slovenci imeli primerno kulturno sredino, bi jaz nikoli ne odšel na Dunaj, ampak bi šel v Ljubljano.“

Takrat, ko se je Košat odločal za svojo življenjsko pot, je bila Ljubljana še ‚velika vas‘. Takrat so naši kulturi mogli ostati zvesti le borci kakor Levstik, Cankar in podobni. Košat je bil preslab. Nemški svet, ki ga danes povzdiguje med svoje velike može, pa naj ve, kaj je govoril Košat pred svojo smrtjo.«

Že v Gornjem Rožu postane hod reke Drave veličasten in ponosen. Njeno korito je široko. Tak je tudi njen tok v Spodnjem Rožu, ko se vleče pod Humberškim gradom, mimo Sveč, mimo Kaplje in Borovelj proti Podjuni. Na desni strani jo varujejo mogočni večni varuhi Baba, Stol, Zelenica, Košuta. Hribovje Osojščice na levi strani podaljšuje Hure. Kratki pritoki iz karavanskih sten nam šumljajo:

»Mi smo iz dežele Einspielerjev, Singerjev. Mi smo nesmrtni glasniki slovenske preteklosti, naših starih pravic. Mi se združujemo z našo materjo, reko Dravo, da bomo skupaj močnejši.«

Glas nekega pritoka je trši in odločnejši od drugih. Ta poudarja:

»Jaz sem iz tiste dežele, kjer se je rodil in delal Kacijanka, naš stari borec za pravice koroških Slovencev, ki je zato štiri leta sedel v Sremski Mitrovici in potem v nemških taboriščih. Jaz umivam Plajberk, jaz perem Sele pod Košuto, domovino partizanske vstaje na Koroškem. Ob mojih bregovih počiva 16 junakov, ki so jih ob polomu zahrbtno napadli esesovci, 16 koroških sinov. Ti junaki so se pridružili junakom, ki so tu okrog leta 1919 dali svoje življenje za združeno Slovenijo.«

In dalje, vedno dalje proti vzhodu teče Drava.

Dokler se ji na pot ne postavi Obir, ta koroška gora. Njegove korenike so tako silne in močne, da se jim mora Drava izogniti proti severovzhodu. Za tem ovinkom se širijo razgoni Podjune.

Obirska korenika, ki se imenuje Kamen, porine dravske valove proti severu. Tu sprejme Drava v svoje naročje prvi pritok na levem bregu, to je reka Krka. Ta reka prinaša svoje vodovje iz germanizirane Koroške, od Brež, od Svinca. Na njenih bregovih se dviga starodavni krški grad. Tam so pred 100 leti ustanovili škofijo zato, da bi med Slovenci razširjali pravo vero... Z vero vred je

škofija razširjala tudi nemški jezik in nam potujčila te lepe kraje srednje Koroške. Krka pa prinaša svoje vodovje tudi od Št. Vida, od Celovca in iz Vrbskega jezera. V Krko se steka Glina. Valovi Krke zato tudi šumljajo po slovensko. In če prisluhneš žuborenju črne Krke, slišiš domačo govorico:

»Jaz sem Glina, jaz prihajam iz Vrbskega jezera, jaz prihajam od Gospo-svetskega polja, jaz prihajam iz Celovca, iz trdnjave Majer-Kaibitscha. Koliko slovenskih družin je klelo to lepo mesto, ki so ga v svoji globini ljubile. Mi, ki smo otroci Gline, smo v davnem času videli ustoličenje koroških vojvod, tega ostanka demokratičnih pravic slovenskega ljudstva. Mi prihajamo iz dežele, kjer je nastala pred 100 leti Mohorjeva družba. Naše vode so v mladosti umivale Wutteje, Tavšice, Wieserje in druge velike izdajalce slovenskega naroda. To nas boli. Toda naše vode so umivale tudi plenice Gutsmana, avtorja prve slovenske gramatike, so umivale Franceta Štefana, največjega fizika preteklega stoletja, ki je bil sodruinik ljubljanskih ‚Novic‘. Njegova rojstna bajta se je šele nedavno podrla na naših bregovih.«

Tako neumorno žuborijo vode črne Krke ter se z dravskimi vodami obrnejo proti Tinjam. V velikem loku, za katerim se razprostira sončna Podjuna, se izliva v Dravo še bistra Bela. Ko je bil fašistični okupator v deželi neomejen gospodar, takrat je Bela izgubila pravico do svojega starega imena. Takrat se je preimenovala v Krvavo. Zakaj ona prihaja iz kapovških, obirskih in drugih globač in oplakuje vso zemljo tja do Grintovca in do Ovšave. Ona je bila priča, kako so goreli slovenski domovi po gorah in samotah, ona je videla umirati partizane, ona je videla umirati Peršmane, Kapuse, Osojnike in še mnoge druge. Bela voda je posrebala mnogo solz, toda še več je pogoltnila vase kletev in priseg ljudstva teh globač, da se ta zemlja, ki jo oplakuje, ne bo nikdar vdala tujcu, pa naj pride, kar koli ima priti.

Če se skloniš k tem bistrim vodam Bele, ki se stapljaajo s sivo Dravo, čuješ, kako šepeta:

»Jaz sem iz Klopinja, tega očesa Podjune. Sem majhno, mirno, a gizdavo jezero. Drava, sestra, ko pritečeš v Jugoslavijo, zavpij tam čez bregove in zarjuj, da me čimprej rešijo iz nemške sužnosti. Iz mene, na mojih bregovih so Nemci napravili ponemčevalnico koroške mladine. Imela sem pod svojo streho Turnvereine, Hitlerjeve Jugendvereine. Toda med okupacijo je iz teh kasarn potujčevanja pobegnilo veliko slovenskih fantov v gore sosednjega Obirja k partizanom. Ti fantje so maščevali Poljanca iz Škocjana, ki so ga fašisti zastрупili. Ti fantje so postali maščevalci za nešteto drugih zločinov in krivic, storjenih naši Podjuni.

Drava se vije proti Velikovcu v globokem koritu. Na južni strani se svetlikajo vrhovi bele Pece, na severni strani pa vrhovi Svinje planine, med obema gorama se razprostira široka planjava podjunskih dobrav in polj, po sredi pa

teče široka, svetla reka proti vzhodu, vedno proti vzhodu. To je naša Podjuna.

Na severni strani se svetijo bele pike. To so Trušnje, to je Št. Jur, to so Vašinje, to so Djekše. Čudno je, da ta lepa, široka dežela ni dala pesnikov, ni dala učenjakov, kakor so jih dale tesne Hure ali pa ozki Rož. Dala pa je kljub temu mnogo mož, ki so to zemljo branili pred potujčevanjem. Dala je Krajgerje, Kraute, dala je Weisse, dala je junaka Kranjca, ki je leta 1919 padel v podjunskih dobravah za isto stvar kakor njegov brat Urh Malič v ziljskih dobravah. Dala je Petke in Sienčnike, ki to zemljo še danes branijo pred tujcem.

Pri Lipiškem grabnu dobi Drava zadnji pritok izpod Svinje. Ta neznatna voda pa šumlja:

»Jaz prihajam tam od Vovber, kjer pašuje veliki izdajalec Glančnigg. Njegov stric je zidal Narodni dom v Mariboru, on pa se bori za nedeljivo Koroško. Nič ne marajte, tudi Vovbre, tudi Svinjo planino so pognojili slovenski partizani s svojo krvjo in postavili tako večne mejnike slovenski zemlji.«

Pri Žvabeku zaustavi visok jez pot Drave. Zato je njena površina tja gor do Velikovca podobna velikemu jezeru. Okupator je njene vode porabil za pogon vojne industrije tja gor do Linza. Sedaj čakajo te sile, da bodo gnale kolesa napredka in sreče našega ljudstva.

Pod Žvabekom se Drava začne poslavljati od koroške dežele. Menda se njeni bregovi zato še zadnjikrat stisnejo k njenim vodam, ko se zvija mimo tihe Suhe, mimo Dromlje in Potoč, kjer se pri Labudu približa versajskemu plotu, stari jugoslovansko-avstrijski meji. Do tu pripelje Drava vse, kar je nabrala lepega med koroškimi gorami in po koroških dobravah, vse pesmi, vse vzdihe ter vse kletve in zaprisege slovenskega ljudstva na Koroškem.

Okupator jo je v Labudu še zadnjikrat zaježil, ko da bi hotel Dravi zabraniti tok proti vzhodu in preprečiti, da bi njene svetle vode v svobodni domovini šepetale bregovom, kaj se godi našim bratom na Koroškem. Toda Drava se popne visoko in se vrže čez jez vsa živa in jezna in se spusti pri Libeličah v Jugoslavijo. Odmev njenih pen buči kakor grom. Potem se spustijo njene vode, široke, svetle in zveste, dalje proti vzhodu.

NAJLEPŠE POČITNIŠKO DOŽIVETJE

Srečali sva se v mestu. Ob kavi v mestni slaščičarni mi je zaupala svoje najlepše počitniško doživetje. Začela je nezaupljivo, potem pa mi je prav zgovorno razkrila drobec iz svojega osebnega življenja, ki bi jo lahko močno prizadel.

»Strašen občutek dobiš, če po dvajsetih letih zakona nenadoma opaziš, da vodi tvoj mož skrivno razmerje z neko drugo. Dokaz za to sem odkrila po golem naključju. Ob vsaki vrnitvi iz tujine mi mož prinese kup umazanih oblačil. Mudilo se mi je, čimprej sem hotela vse skupaj odnesti v čistilnico. Površno sem pregledala žepe. Tedaj pa... V rokah sem držala modro zeleno pismo. Roka mi je drhtela, ko sem prebrala »poštno ležeco«. Moj sum torej le ni bil brez vzroka. Torej mu je že pisala, čeprav je bil pri svoji družini komaj dva dneva.

Pismo sem odprla in počasi izvlekla popisan list, ki je prijetno dišal. Z žensko roko je bilo napisano veliko o neskončni ljubezni in skupnem dopustu na Jadranu. Heidi, tako ji je bilo ime, se je zelo veselila dopusta v Dubrovniku.

Komaj sem še poznala svojega moža. Nenadoma se mi je zazdel popoln tujec. Na dopust nisem mogla misliti več. In tako sem se ga veselila. In kako bom to razložila Mojci in Gorazdu? Tako nestrpnost sta že pričakovala očeta in se veselila čofotanja po morju.

Zvečer se je zgodilo. Tako mimogrede mi je predlagal, da bi šel letos na dopust sam. »Marjana, razumi me,« je pojasnjeval, »da potrebujem vsaj malo miru, tudi pred teboj...« Ko mi je to govoril, je gledal v prazno, mimo mene. Najraje bi mu potisnila pred nos Heidino pismo, toda pred njim sem zatajila svoj notranji nemir in bes.

Bolečina se je vse bolj razraščala in komaj sem se zadrževala, da nisem

planila v jok. Ko sem v očesnih kotičkih začutila solze, sem se raje obrnila proti oknu. Nato sva nekaj časa molčala. Potem je spet začel. Mirno je ponovil, naj bi šla jaz na morje sama, otroka pa bi lahko vključili v kako počitniško kolonijo. Nisem mu hotela pokazati, kako hudo me je prizadel s tem svojim sebičnim predlogom. Podzavestno sem mu pokimala. Zaso-vražila sem ga.

Po neprespani, zame najdaljši noči, sem brez volje segla po telefonu. Nekdo je klical. Zaslišala sem Ernin glas. Kakor da je slutila, kako jo potrebujem. Bila je moja najboljša prijateljica iz tistih davnih šolskih let. Besede so mi hitro stekle. Na hitro sem jo seznanila s svojo usodo, ki pa je njej ravno godila. Pri priči me je povabila, naj počitnice preživim z njo in njenim možem. V Dubrovniku! Kakšno naključje!

Seveda sva z Erno takoj naredili načrt, kako jo bova zagodli mojemu možu.

Tako smo se razkropili proti morju po različnih poteh.

Z Erno in njenim možem smo prišli v bar. Bila sem čemerna, toda že prvi kozarec hladnega šampanjca me je spravil v dobro voljo. Tone me je popeljal na plesišče. Nova večerna obleka in urejena pričeska me je pomladila. Plesišče je bilo osvetljeno z reflektorji različnih barv.

Zdrznila sem se po vsem telesu, ko sem zagledala njega, Marka, mojega moža. Ob njem je stopicala Heidi, plavalaslo nemško dekle. Tudi on me je zagledal. Zadovoljno sem opazovala, kako je postajal ves zmeden. Heidi je pustil sredi plesišča in šel proti nama. S hitrimi koraki se nama je približeval. V meni je raslo zadovoljstvo, zato sem se še bolj privila k Erninemu možu. Plesala sva dalje. Erna je od mize zmagoslavno opa, zovala prizor in se že veselila zmage.

Malo pozneje je Marko že stal ob naši mizi. »Kaj delaš tukaj, Marjana?« me je vprašal s trdim glasom.

Tedaj je orkester spet zaigral. Čudovita melodija je napolnila dvorano. Prosil me je za ples. Odklonila sem, plesat pa sem odšla s Tonetom. Med plesom sem opazovala, kako je užaljen zapustil lokal, ob njem pa je užaljeno stopala Heidi.

Pozno v noč smo v troje praznovali našo zmago. Načrt je uspel.

V naslednjih dneh Marka ni bilo na spregled. Pomislila sem, če nisem morda šla predaleč in sem s svojim obnašanjem še bolj odtujila moža. Tega sem se strašansko bala. Erna in Tone sta opazila moj nemir, tolažila sta me in upala sem na najboljše.

Nekaj dni za tem je zjutraj nekdo rahlo potrkal na vrata. Hotelski

postrešček, mlad zagorel Dalmatincec, mi je izročil velik šopek rdečih vrtnic. V priloženem pismu mi je Marko sporočal, da se je še isti večer razšel s Heidi in mi napovedal sestanek.

Bila sem neizmerno srečna. Srce mi je razbijalo vse močneje, ko sem se pozneje približevala kraju najinega sestanka.

S pogledi sva se srečala. Oba hkrati sva začutila začetek najine ponovne ljubezni — kot takrat pred dvajsetimi leti.

Marko mi je v naslednjih dneh ugodil vsako željo in takšnega sem bila tudi poznala. Njegov notranji nemir je splahnel v trenutku, ko je na pragu najine sobe zagledal Erno in njenega moža, še pred kratkim mojega dozdavnega ljubimca.

Bilo je enkratno doživetje. Počitnice v Dubrovniku bova oba z možem prav gotovo pomnila vse življenje. Oba sva se veliko naučila.

Dora Švagan

VIHAR

Bilo je sredi poletja. Prejela je pošto od brata, ki je bil že več let v Ameriki. Pisal ji je, da bosta z ženo obiskala staro domovino. Marta je bila novice vesela, a obenem jo je bilo strah, kako bo poleg vsega dela na kmetiji, pri živini in v hiši lahko stregla bratovi ženi. Ketu je bila Angležinja in najbrž nekoliko razvajena, Marta je vsaj mislila tako, saj brat ni imel njiv in ne travnikov, ne živine in ne kopice otrok, kot jih je imela sama.

Poleti je toliko dela v vinogradu, pa pri pospravljanju sena, žetvi in mlačvi, Marta si je komaj upala povedati možu, da bo prišel njen brat in bo prav gotovo želel ostati kak dan tudi pri njih. »Povabi še druge sorodnike, da se boste po tolikih letih spet videli in pogovorili.« Ne, mož ni bil prav nič v skrbeh zaradi vseh tistih drobnih skrbi, ki so vznemirjale Marto.

Prišli so njeni bratje, dva iz tujine, eden od doma, z Gorenjskega. Prišli sta Martina mama in Ketu. Nekako so se sporazumevali s Ketu. Včasih se je Marti takšen pogovor zdel smešen, a če se slovenska kri premeša z angleško, ne da bi se natančneje spremešala tudi tako različna si jezika, potem si pač pomagaj, kakor veš in znaš.

»Ogledali smo si Slovenske gorice, jutri se bomo odpravili domov na Gorenjsko, nato bi šli na morje,« je predlagal brat iz Amerike. Drugi brat, ki je živel v Franciji, mu je pritrdil.

Marta si je že od otroških let želela, da bi videla morje. Toliko je brala o njem, a bila je tako priklenjena na svoje ozko življenje, na domačijo, kamor se je pritožila še čisto mlada, da je o morju lahko samo sanjala. Videla je že Blejsko jezero s cerkvijo

na otoku — a kaj je takšno majhno jezero v primerjavi z morjem?

»Peljali se bomo na morje.« Kdo se bo peljal? Bratje, svakinja, sestra, ki jih čaka na Gorenjskem in mama. Čeprav je bil avto velik, je bilo v njem prostora za šest ljudi. Marta bi bila sedma in torej preveč.

»Bi šla z nami?« jo je vprašala mama, ko so v vinogradu vezali trto. »Rada,« je odgovorila Marta in dodala: »Če bi bilo to mogoče, a ni. Kako naj pustim dom, otroke, sicer pa v avtu niti ni prostora zame.«

»Le pojdi ti, bom jaz ostala doma,« je rekla mama. Ta ljuba, požrtvovalna mama, je pomislila Marta in vzdihnila, kot bi hotela reči: »Le kaj si človek na mojem mestu sploh sme želeli?«

Bratje, mama, Ketj in Martin mož so sklenili, da bo vendarle šla na morje tudi Marta. Kot sedmi, »odvečni potnik.« Mož ji je zagotovil, da bo medtem skrbel za dom in otroke. Marta ga je pogledala s tako hvaležnostjo v očeh, da je zardel in povesil pogled. Nekaj bi vendarle morala imeti od življenja tudi ona, ne samo otroke in delo, je najbrž pomislil.

Odpotovali so zgodaj zjutraj, še preden se je zdanilo. Najprej na Gorenjsko, na njihov dom; obiskali so tudi očetov grob. Tam se jim je pridružila še sestra. Nato proti morju. Nihče ni drezal v »odvečnega« potnika, v Marto, ki se je stiskala tesno k vratom in poskušala biti čisto majhna.

Ko so se odpeljali iz Postojne, je bila vročina v avtomobilu vedno hujša, Nanos pa si je pravkar naviekel sivkasto temne oblake. »Nevihtha bo,« so se menili, mama pa je prikimala: »Ja, nevihta. Morje bo razburkano.« Kras je drvel mimo avtomobila. Marta je prekipevala od pričakovanja. Vsak čas bo zagledala tisto tako opevano sinjino — morje.

Odločili so se za Reko. Tam bodo razen morja videli pristanišče in velike ladje; mama in Marta sta poznali vse to samo s slik.

Nenadoma se je cesta razklenila. Brat je ustavil avtomobil. »Morje!« je dahnila Marta. Ležalo je pred njimi kot dolg, sinje modri trak. Iz zemlje je žehnela vročina, nebo so vedno bolj prekrivali temni oblaki.

Ko so končno ustavili na obali in našli prostor, kjer so lahko pustili avto, so zadnji kopalci pravkar zapuščali morje. Iz daljave je bilo slišati zamolklo grmenje, voda ob obali pa se je razcvetela v bele pene in pljuškale po betonu.

»Poglejte, velika potniška ladja!« Marta je sledila bratovim očem. Ladja se je bila pravkar ustavila, pomol je bil poln ljudi, nekateri izmed njih so pripotovali na cilj, drugi so želeli vstopiti.

Kmalu nato se je pričelo. Marta je poznala nevihte na Gorenjskem, divje vršanje dreves, črno Blegošovo kapo in grmenje, ki se ga je bala. Poznala je viharne vrtince v Slovenskih goricah, njihovo odkrivanje slamnatih streh, lomljenje drevja, tuljenje vetrov čez slemena hiš. Ampak to tukaj je bilo nekaj drugega. Morje je bičalo samo sebe. Dvigalo se je in upadalo v visokih valovih, sinjina je potemnela, visoki curki so umivali obalo. Kaj je torej morje? Tista krotka, vzvalovana sinjina, ki jo kažejo slike, ali to grmanjenje in padanje vode, to divje žvižganje in tuljenje vetra in šviganje strele, ali opevano šumljanje in šepetanje valčkov? Kaj je morje?

Pred nekaj leti je nanoslo tako, da je nenadoma imela eno samo željo, da bi namreč zapustila kmetijo in nekje zaživela novo, bolj svoje življenje. Živela bi s knjigami sklonjena nad pisanjem, s sanjami, ki bi živele tudi potem, ko bi svinčnik v njeni roki nehal nizati črke in besede. Mož jo je bil užalil, kmetija jo je utrujala in začutila je, kako se neizbežno, za vedno izteka njena mladost. Vse v njej je plalo od hrepenenja in vihar je razdejal ves njen notranji mir in vse njeno prepričanje, da kmečke ženske že od zdavnaj živijo tako, kot je živela ona, torej mora vse tako biti in takšno ostati.

Bilo je kot butanje in lomljenje valov, kakršnega so zdaj opazovali iz tesno zaprtega avtomobila. Vsa Martina čustva so se bila tedaj prelila v viharo nasprotovanje vsakdanjosti.

Ampak imela je otroke. Kam bi lahko z otroki. Imela je jutranjo roso na njivah, mavrico barv na cvetočih travnikih. Rada je imela vinograd, ko je jeseni dišal po grozdju. In mož jo je imel rad, saj je ne bi pustil od sebe. Gladina njenih hotenj se je počasi pomirjala. Kot morje, ki se je pravkar pričelo izmikati nevihti. Marta je skoraj že pozabila na to, da je nekoč hotela oditi.

»Tudi morje je lepo. Po svoje,« je rekla mati.

»Lepo je,« je pritrdila Marta, se rahlo nasmehnila ter se zamislila: tako kot morje je tudi življenje. Včasih mirno, modro, valovito. Ob viharjih pa mora človek krmariti ladjo življenja, da je ne zagrne vihar. Po vsakem viharju se tudi nebo razjasni in mavrica naznani lepši dan.

SLOVO NA BRNIKU

*Zakaj solze, prijatelji?
Ne jokaj Tone, dragi brat,
saj kmalu spet se vidimo,
saj nismo skupaj zadnjikrat.*

*Letalo res odpelje me,
a duh med vami bo ostal,
po gozdu, polju in gorah,
po naših krajih vasoval.*

*Čez leto, če bog zdravje da,
spet vas prisrčno bom objel,
spet Triglav naš občudoval,
domače pesmi z vami pel.*

*Če sreče te ne bom užil,
če prej zatisnil bom oči,
naj jok vaš v moj spomin,
naj vaša pesem zadoni.*

*Slovenske pesmi mi zapojte,
ki mame so jih nas učile,
ljubezen zvesto v naših srcih
do rodne grude so vcepile.*

Vinko Mathias

RESNICE

*Življenje nemirno
burno hiti,
smrt pa ne vpraša:
»Kdo pa si ti?«*

*Laž išče krivca,
ta pa se umika,
ker ga stik z resnico
prav nič ne mika.*

*Če si se rodil kot Slovenec,
ostani kot tak,
ne odstopaj od tega
in bodi junak.*

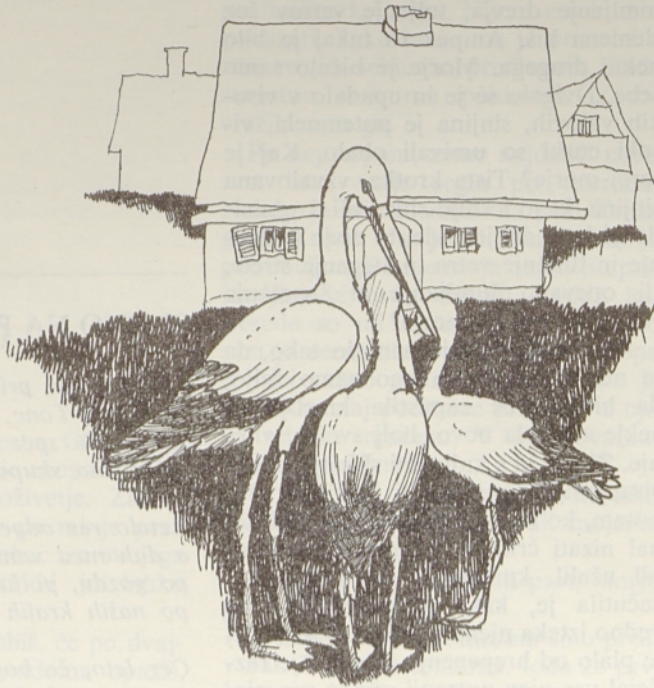
Jože Praprotnik

Justina
Iz »Kmečkega glasa«

Riše: Matjaž Schmidt

Branka Jurca

ŠTORKLJE

Na koncu vasi stoji blok. V bloku živi v drugem nadstropju Jelka. Vsako jutro in neštetokrat čez dan je pogledala z okna na nasprotno stran vasi. Tam je stala stara, zapuščena hiša s streho, z dimnikom in s štorcljami, ki so si iz vse vasi izbrale prav to hišo in prav ta dimnik za dom. Na vrhu dimnika, v gnezdu, je stala štorclja na eni nogi. Jelka je videla štorcljo in polja in travnike za štorclje vse do potoka in še naprej. Ozrla se je za drugimi štorcljami in jih je zagledala: letele so k vodi kraj njihovih polj. Bilo je, ko da plavajo. S širokimi krili so zamahovale in rezale zrak.

Neko jesensko noč pa se je razdivjal vihar nad polji in travniki in nad vasjo. Bliski so zeleno sijali in grmelo je, da so šipe žvenketale. Jelka se je sredi noči zbudila in zlezla k mami v posteljo. Od zunaj se je zaganjal veter še kar naprej kot pobesnel pes.

Za viharo nočjo se je zazoril jesensko mili dan. Jelka je vstala in stekla, kakor vsako jutro, k oknu za štorcljami. Toda na strehi ni bilo več dimnika, ni bilo več gnezda, ni bilo več štorclj.

»Mama, štorcljam je odneslo gnezdo!« je zavpila Jelka.

»Kakšno pa je bilo ponoči!« je odgovorila mama.

Jelka je zagledala štorclje pred hišo. Prestopale so se ko izgubljene. Bile so brez gnezda. Še dobro, da so mlade štorclje že odrasle.

Vas je štorcljam ponujala vse hiše in vse dimnike, toda štorclje si niso izbrale nobene hiše več in nobenega dimnika. Vaščani so sezidali zato štorcljam na zapuščeni hiši nov dimnik, štorclje pa si niso zgradile na njem novega gnezda, temveč so odletele, kakor odlete vsako jesen. Odletele so v južne kraje, na toplo — toda ali se bodo še vrnile?

Na pomlad so se štorclje le vrnile. Pravzaprav sta prileteli samo dve. Poleteli sta nad polji in nad hišami, plavalji sta s širokimi mogočnimi perutmi in vsa vas je vedela, da sta se štorclji vrnili.

Kateri dimnik si bosta izbrali za gnezdo?

Vse hiše, vse strehe, vsi dimniki so se jima ponujali.

Jelka se ni mogla učiti. Slonela je na oknu in ju opazovala. Ali nista zleteli na njihov dimnik? Stekla je kot veter po stopnicah pred blok. Res, štorclji sta si izbrali najvišjo hišo, njihov blok in prav njihov dimnik. Poletavali sta do potoka in se vračali s šibjem v dolgih rdečih kljunih.

»Štorclji bosta gnezdili na našem dimniku!« je govorila Jelka vsakomur, ki ga je srečala v bloku.

Jelka je tisto noč srečna zaspala.

Doma je v srečni vasi.

Štorclji sta se vrnili k njim.

Doma je v srečni hiši.

Na njih dimniku gnezdiijo štorclje.

Milena Batič

FEBRUAR

*Februar
je čuden stric,
nekam kratek
ta možic;
kadar pa
se mu zazdi,
si podaljša
svoje dni.
Še za pusta
poskrbi
in se krofov
veseli;
kadar pa ga
zob boli,
ga prestavi
v mračne dni.
Naj za februar velja,
da se vesti prav ne zna.*

NAJBOLJŠI SO LJUBLJANČANI

Ali veste, da izdajajo na več sto slovenskih osnovnih šolah svoje šolske liste? Nekateri izidejo samo enkrat na leto, nekateri tudi desetkrat. Nekateri so tanki, drugi debeli kot knjige. Nekateri so razmnoženi v nekaj izvodih, nekateri so natisnjeni v pravi tiskarni. Na enajstem srečanju pionirjev dopisnikov, ki je bilo v Krškem, so izbrali najboljši šolski časopis, to je Mlada setev, ki jo izdajajo na osnovni šoli Riharda Jakopiča v Ljubljani. List vsebuje vrsto odličnih literarnih prispevkov, novinarske sestavke, šaljive rubrike, ugankarski kotichek in drugo. Drugo nagrado pa je dobilo glasilo Zarje, ki ga izdajajo na osnovni šoli v Trebnjem.

Leopold Suhodolčan

O DEČKU, KI JE NAŠEL NAJVEČJE JAJCE

Srečen sem, da sem poznal tega dečka.

Kadar sem ga srečal in sem ga vprašal, »kam pa greš,« mi je vsakič glasno odgovoril:

»Nekaj iščem!«

In potem je odšel naprej z dvignjeno glavo in s široko odprtimi očmi.

Znova sem ga ustavil in ga vprašal:

»Pa kaj iščeš?«

»Boste že videli,« se je odrezal, nato pa glasno dodal: »Nekaj velikega!«

Kaj sem hotel, samo skomignil sem z rameni in mu na tihem zaželel vso srečo.

Potem pa se je zgodilo. Našel je, kar je tako vztrajno in goreče iskal. Izkazal mi je celo izredno čast, da me je odpeljal do svojega pomembnega odkritja. Ustavila sva se v zapuščenem kamnolomu. Odmaknil je veje in potem sva ugledala velik, okrogel kamen.

»Našel sem pterozavrovo jajce,« mi je razložil.

Jaz nevednež sem seveda zazijal kot petelin v jutru.

»Pterozaver?! Kdo pa je to?«

»Pterozaver je največji ptič, ki je kdaj letel in je meril čez krila natanko petnajst in pol metra,« mi je povedal deček, nato pa je še pristavil: »Malo današnjih letal ima tako velika krila.«

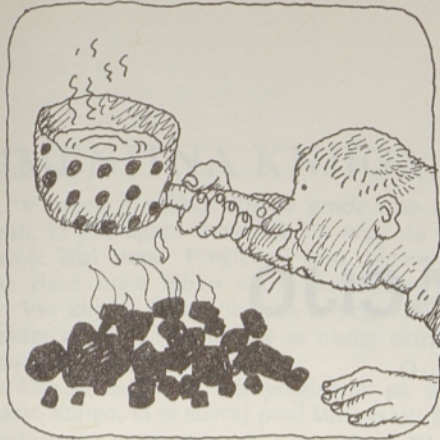
Predvidno sem potipal: »Pa . . . pa še živi ta velikanski ptič?«

Nemudoma je izstrelil odgovor: »Kaj vam še nisem povedal, da je živel pred sto milijoni let?!«

Nazadnje sem še vprašal: »In . . . kaj . . . kaj boš zdaj naredil s tem velikim jajcem?!«

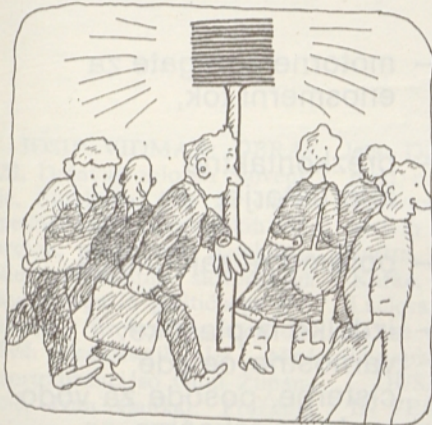
Deček se je nasmehnil in dejal:

»Ih, kaj! Z njim bom spekel tako veliko palačinko, kot je naše nogometno igrišče. In potem bom povabil vse dečke, ki imajo radi palačinke.«

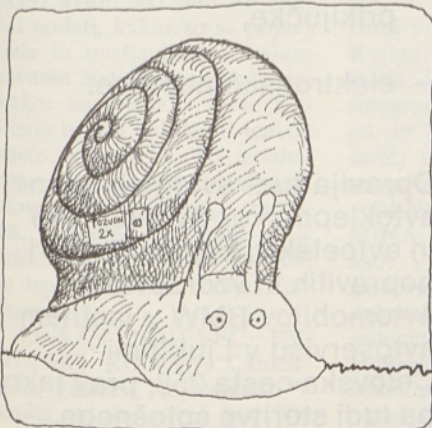
Trdo je in v zemlji,
a vendar ni kamen.
Črno je, a rdeče,
če vržeš v plamen.

Šoumad

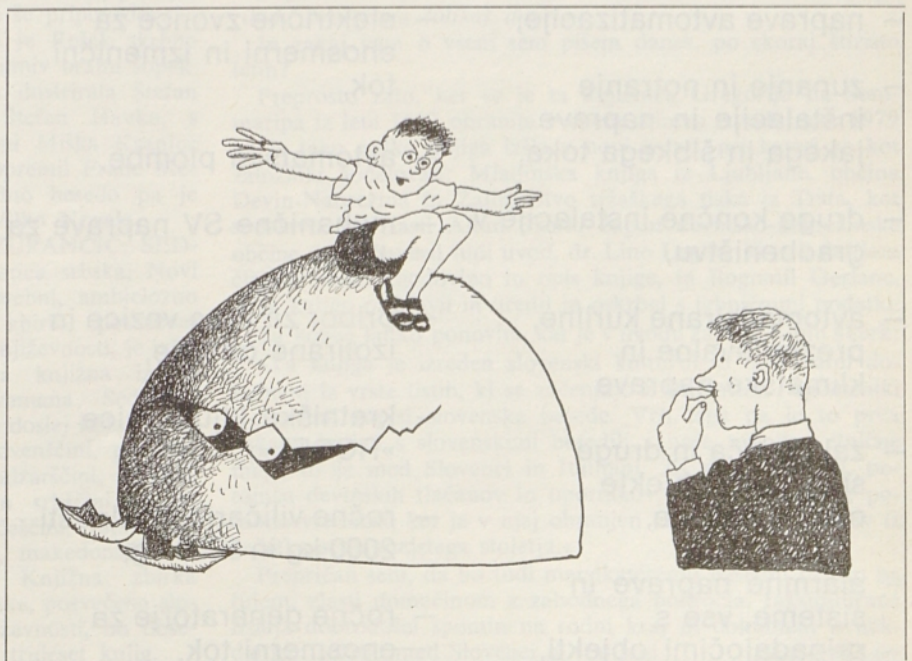
Majčkena stvarca in votla,
a kadar se oglasi,
tisoč ljudi na delo hiti.

stvena

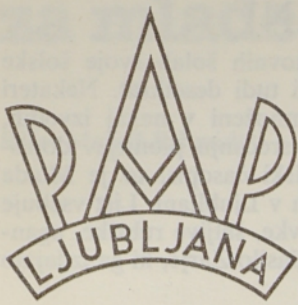

Je hišica, kajžica,
oken res nima.
Njen kajžar ves slinast
pod kajžo raca.

žlod

PODJETJE ZA AVTOMATIZACIJO PROMETA — LJUBLJANA n. sol. o.

LJUBLJANA, Celovška 147, YU tel.: (061) 554 444 — telex 31-247

Delovna organizacija PAP-Ljubljana zaposluje 900 delavcev, ki so organizirani v desetih temeljnih organizacijah združenega dela in ima pri svoji dejavnosti 60-letno tradicijo. Razvija, projektira, izdeluje, montira, vzdržuje in popravlja vsakovrstne:

- signalnovarnostne naprave,
- sredstva za zveze,
- naprave avtomatizacije,
- zunanje in notranje inštalacije in naprave jakega in šibkega toka,
- druge končne instalacije v gradbeništvu,
- avtomatizirane kurilne, prezračevalne in klimatske naprave
- zaklonišča in druge specialne objekte civilne zaščite,
- alarmne naprave in sisteme, vse s pripadajočimi objekti,

izvaža in uvaža za lastne potrebe, izvaja investicijska dela v tujini in zastopa tuje firme.

Proizvaja:

- kabelsko opremo šibkega toka,
- telefonske omarice za notranje in zunanje montaže,
- razdelilne letvice 50 × 2,
- električne zvonce za enosmerni in izmenični tok,
- avtomatske plombe,
- mehanične SV naprave za JŽ,
- pribor za tirne vezice in izolirane odseke,
- kretniške ključavnice »ROBEL«,
- ročne viličarje nosilnosti 2000 kg in 3000 kg,
- ročne generatorje za enosmerni tok,

- motorne agregate za enosmerni tok,
- brezkontaktno alternatorje,
- opremo za zaklonišča,
- izdelke iz plastike: varnostne čelade, cisterne, posode za vodo in druge tekočine, rezervoarje za gorivo, kabine in druge izdelke iz armiranega poliestra,
- dvojne telefonske priključke,
- elektronske naprave.

Opravlja tudi avtomehanične, avtokleparske, avtoličarske in avtoelektrične storitve pri popravilih in vzdrževanju avtomobilov BMW v lastnem avtoservisu v Ljubljani, Celovška cesta 258, prav tako pa tudi storitve splošnega in strojnega ključavničarstva.

IMENITNA KNJIGA

V precej številkah *Rodne grude* smo se pogovarjali o knjigah, ki pomagajo slovenščini v svet, da ne ostaja zaprta med svoje štiri stene. Pregledali smo, katere so knjige, iz katerih se zlasti tujec lahko nauči slovenščine.

Vse knjige, o katerih smo se pogovarjali, so bile napisane v zadnjem času. Na starejše se nismo ozirali, ker jih pač ni več dobiti na trgu.

Danes, za krono teh pregledov, pa si bomo ogledali zelo staro knjigo, ki je skoraj pred štiristo leti že opravljala podobno nalogo.

nove knjige

JOSIP VIDMAR: OBRAZI, Državna založba Slovenije, Ljubljana. Gre za ciklus petindvajsetih spominskih portretov, posvečenih najvidnejšim osebnostim slovenskega kulturnega in političnega življenja v širokem razponu dobrih šestdesetih let. Med portretiranci so Oton Župančič, Ivan Cankar, Prežihov Voranc, Rihard Jakopič, Boris Kidrič, Edvard Kardelj in tudi piščev brat dr. Milan Vidmar. »Omejil sem se v zamisli te knjige samo na že pokojne osebnosti našega slovenskega kulturnega sveta,« pravi avtor, »ki sem jih skušal podati, kakor so se pojavljale in uveljavljale v našem javnem življenju, posebno pa, kakor so segale v moje življenje in mu dajale ali jemale smer in smisel.« To izredno dragoceno knjigo današnjega slovenskega knjižnega trenutka, ki obsega 451 strani in je izšla v nakladi 3000 izvodov, je lepo opremila Nadja Furlanova.

DUŠAN PIRJEVEC: EVROPSKI ROMAN, Cankarjeva založba, Ljubljana. V knjigi, ki šteje več kot 700 strani, je zbranih 12 obširnih razprav, ki so v obdobju med 1964 in 1976 izhajale kot uvodi posameznim knjigam iz zbirke Sto romanov in dajejo zaokroženo podobo avtorjevega pogleda na evropski roman od Cervantesa do Robbe Gril-

leta. Dušan Pirjevec je tako pisal o Don Kihotu, Bratih Karamazovih, Gogoljevih Mrtvih dušah pa o romanih Sartra, Stendhala, Balzaca, Kafke, Jacobsna, Malrauxa, Laclosa in Grilletovih Očeh, ki vse vidijo. Uvodno študijo je napisal dr. Janko Kos.

DUŠAN REŠEK: SEGE IN VEROVANJA OB MURI IN RABI, Pomurska založba, Murska Sobota. Posebnost avtorjevega pisanja je v ohranjanju narečne besede, ki jih bralec lahko najde v slovarčku na koncu knjige, kjer so zapisani še pripovedovalci šeg, ki jih je Rešek skrbno zbral v zanimiv bralni šopek. Knjigo sta ilustrirala Štefan Galič in Štefan Hauko, s fotografijami Miška Kranjca ml. jo je opremil Franc Mesarič, uvodno besedo pa je prispeval Vilko Novak.

BENO ZUPANČIČ: SEDMINA, Matica srbska, Novi Sad. V posebni, ambiciozno zasnovani zbirki, posvečeni slovenski književnosti, je izšla sedemnajsta knjižna izdaja znanega romana Sedmina. Sedmina je doslej izšla že štirikrat v slovenščini, po dvakrat v madžarščini, ruščini, nemščini in srbsčini in po enkrat v češčini, estonsčini, romunščini, makedonščini in albanščini. Knjižna zbirka Maticе srbske, posvečena slovenski književnosti, bo obsegala okrog trideset knjig.

Mislil namreč na knjigo, ki jo je leta 1607 v Vidmu izdal Gregorij Alasia da Sommaripa, Italijan iz Piemonta, in ji dal naslov: *Vocabolario Italiano, e Schiauo* (Italijansko-slovenski slovar).

V nji pa ni samo italijansko-slovenski slovar s skoraj tri tisoč slovenskimi besedami, temveč tudi nekaj podatkov o Slovencih in slovenščini, nekaj slovenske slovnice, nekaj vsakdanjih pogovorov, pesmi in molitev, tako da je bila priročna žepna knjižica, ki je obsegala 225 strani, kakor nalašč primerna za delo na jezikovno mešanem ozemlju na slovenski zahodni meji.

Grof Rajmund Šesti iz rodovine Della Torre-Valsassina, ugleden plemič, ki je opravljal pomembne naloge na dunajskem dvoru in je bil cesarjev poslanik v Benetkah in nato v Vatikanu, se je namreč kot novi gospod v Devinu pri Trstu odločno postavil v obrambo vere. Leta 1591 je dal pri devinskem gradu postaviti cerkev, leta 1598 pa samostan servitov, ki naj bi opravljali dušnopastirsko delo med tamkajšnjim prebivalstvom. Plemiški sinovi so vsi govorili oba krajevna jezika, slovenščino in italijanščino.

In tako je grof Della Torre v Rimu dobil mladega servitskega brata Gregorija, rojenega leta 1578 v Sommarivi, in ga 1601 pripeljal s seboj. Grofov tretji sin Matija, poznejši Rajmund Sedmi, ga je »hitro in dobro naučil slovenščine«. Da bi imeli njegovi sobratje, ravno tako večidel Italijani, lažje delo med Slovenci, je leta 1607 izdal že omenjeni Italijansko-slovenski slovar.

V slovarju je z italijanskim črkopisom in fonetičnim zapisom ohranil kar precej slovenskih besed, ki s svojo navzočnostjo med preprostimi ljudmi in s svojo narečno barvo pričajo o avtohtonosti slovenskega naroda na tem področju.

Za slovarjem je kratek dvojezični pregled tedanjega denarja (vinar, kvatrin, petak, repar, osmak... krona, zlat cekin) in potem so kratki pogovori med tujim popotnikom in domačinom, nekakšna turistična konverzacija, kakor bi jim mogoče rekli danes. Oglejmo si nekaj odlomkov:

Popotnik: *Človek brumen, o lepa deklica, je ta dober pot za it v Devin?*

Domačin: *Ja, gospud. Je dober.*

Popotnik: *Koliko milj so še do tam?*

Domačin: *Malo. Adam in pou.*

Popotnik: *Vas zahvalem.*

Domačin: *Pujte z Bogom.*

Popotnik: *Ki je dobra ošterija?*

Domačin: *Ta je narbulši.*

Popotnik: *Kaj dobrega bomo imeli za kusit?*

Domačin: *Kar vam bo všeč.*

Popotnik: *Jest čem dobro meso inu bulšiga riba.*

Domačin: *Vam bomo dali. No, mujte si roke inu pojte k mizo.*

Popotnik: *Dajte nam bulšiga vina, kar imate. Inu še tistiga ribula prosečana tolikaj dobriga.*

In zakaj vam o vsem tem pišem danes, po skoraj štiristo letih?

Preprosto zato, ker se je ta knjižnica Gregorija da Sommaripa iz leta 1607 ohranila v enem samem izvodu, leta 1979 pa je tako redka knjiga izšla v novi izdaji, pri kateri so kot založniki sodelovali: Mladinska knjiga iz Ljubljane, občina Devin-Nabrežina in Založništvo tržaškega tiska iz Trsta, kot sodelavci pa zlasti Albin Škerk, župan devinsko-nabrežinske občine, ki je napisal tudi uvod, dr. Lino Legiša, ki je v daljšem članku podal zgodovino in opis knjige, in Bogomil Gerlanc, ki je knjigo pripravil in uredil in oskrbel s tehničnimi podatki.

Za konec lahko ponovim, kar je v uvodu zapisal Albin Škerk:

»Ta knjiga je izreden slovenski kulturni in nacionalni dokument iz vrste tistih, ki se začenjajo z Brižinskimi spomeniki — prvimi zapisi slovenske besede. Vrh tega pa je to prva tiskana knjiga s slovenskimi besedili z naše zahodne etnične meje, to je med Slovenci in Italijani. Za nas Kraševce, potomce devinskih tlačanov in upornikov, ima ta knjiga še posebno vrednost, ker je v njej ohranjen jezik naših pradedov iz začetka sedemnajstega stoletja.«

Prepričan sem, da bo tudi marsikateremu našemu rojaku na tujem, zlasti domačinom z zahodnega področja, faksimilirana izdaja dobrodošel spomin na rodni kraj in dokument o nekdanjem sožitju med Slovenci in Italijani.

Janko Moder

OH, TAKO SE MI MUDI!

Vse prekratek je dandanes čas. Na vseh koncih nam ga manjka. Potem ni nič čudnega, da mnogokaj storimo v naglici. Na primer nakupe. Zvedeli smo, da je v neki trgovini razprodaja, pa na vrat na nos odjadramo tja. Nakupi pri razprodajah se vendar izplačajo.

V trgovini je seveda gneča, saj je veliko nam podobnih kupcev. Prerivamo se, da si pošteno ogulimo komolce, segamo po blagu, za katerega opazimo, da je največ zanimanja. Morda kaj izpulimo komu izpred nosa. Nič za to. Saj na razprodajah ni mogoče misliti na to, kaj se spodobi in kaj ne. Kupujemo, kupuje-

mo. Za podroben ogled in premislek seveda ni časa. To pride šele pozneje, ko doma kupljene reči razvijemo in si z domačimi vse skupaj dobro ogledamo. In takrat se zgodi, da kar hitro ugotovimo, da nam je nakup pošteno spodletel. Jopice so pretesne, blago ima napake, čevlji niti niso iz pravega usnja, no, kratko in malo, denar smo zapravili za prazen nič.

Pa doma, zjutraj na primer, ko se odpravljamo v službo in otroci v šolo. Joj, kakšen direndaj. Treh opravkov se lotimo hkrati, a nobenega ne uspemo do kraja postoriti. Hitimo, hitimo, nervozni do kraja. Marsikaj se pri tem razbije, marsikaj se izreče — naš dan se je klavrno začel in se tako nadaljuje tudi v

službi. Slabe volje smo in delo ne gre tako od rok kot bi moralo in sodelavci se nam tudi zde drugačni, nekam škodoželjni, da bi se čovek kar skregal z njimi.

Še bolj se nam mudi, ko se odpravljamo na izlet ali na počitnice. Toliko opravkov je, da človek ne ve, kje se ga glava drži. Namesto da bi vse premislili in delo porazdelili tudi med ostale, mislimo, da drugače ne gre, da moramo vse postoriti sami. In potem se pač zgodi, da se neke sredi poti v avtomobilu, vlaku ali celo letalu spomnimo, da morda nismo zaprli električnega štedilnika, da nismo preverili, če je pipa v kopalnici dovolj zaprta, da nismo zaprli vrat na balkonu itd. Joj, joj, ko je pa človek za vse

sam, se obupani pomilujemo.

Morda neke daleč živita oče ali mati, ali kdo drug, ki nam je drag in ki željno čaka srečanja z nami, kar smo že neštetokrat obljubili, a te želje nikoli »ne utegnemo« izpolniti. Oni tam pa čakajo in hrepene. Pisma prihajajo, vabila, tople želje polne pričakovanj. Odgovarjamo, obljublamo. In potem se nepričakovano vez pretrga. Pisem z željami in vabili ni več. Ne bo jih več. Smrt je z neizprosno roko posegla vmes.

Ko se to zgodi, nas morda zgrabi pri srcu in se vprašamo: ali prav zares nisem nisem utegnil obiskati svojih ljudi?!

Oh, kako se mi mudi, mudi, mudi, mudi!

Ta misel se je že tako grizla v nas, da vodi vsa naša dejanja in nehanja. Drvimo z avtomobilom, čeprav nas prav nikjer ne čakajo, da bi morali na minuto točno prispeti tja. Drvimo, prehitevamo, se jezimo na druge avtomobiliste

domače viže

Z ansamblom *SLOVENIJA* je dobila družčina instrumentalnih kvintetov in manjših zasedb resne konkurente. Gre za skupino, ki se je minula leta z izvirno zasedbo (citre, violina, orglice, harmonika, kitarina in bas) ter prijetnimi skladbami lepo uveljavila na Ptujskem festivalu domačih viž (trikrat zapored 1. mesto), prav tako pa si je z nastopi po slovenskih krajih pridobila zaupanje poslušalcev. Nedavno tega je izšla prva velika plošča tega ansambla in če so vam polke in valčki v simpatični preobleki pri srcu, zanimive plošče gotovo ne boste prezrli. Še naslov: »Tebi, Slovenija«.

Lani je *PTUJSKI FESTIVAL DOMAČE GLASBE* odpadel. Iz »objektivnih razlogov«, so pojasnjevali organizatorji, drugi spet pa so menili, da je za zastoj kriva reorganizacija prireditve, kateri prireditelji niso bili kos. Naj bo tako ali drugače — Ptujski festival, enajsti po vrsti, letos BO!

Tako kot vselej doslej spet zadnji petek, soboto in nedeljo v avgustu, več pa je ta hip še preuranjeno pisati. Dokončna podoba prireditve še ni oblikovana, zaupanje pa vlija že podatek, da nad njo tokrat bdi Zveza kulturnih organizacij Slovenije.

Tako iskan in že tolikokrat napovedan jubilejni album *ANSAMBLA LOJZETA SLAKA* je v prednovoletnih dneh končno ugledal »luč sveta«. Dvojna plošča s štiriindvajsetimi skladbami, ki so jih Slakovi fantje namenili svojim prijateljem od 15-letnici delovanja ansambla, je bila obljubljena že lani na pomlad, ko so Lojze in njegovi začeli s slavljem, toda... izid se je zamudil zaradi nadlog domače diskografske mreže z reprodukcijskim materialom. Kakorkoli že, nova Slakova plošča je naposled izšla, ljubitelji »onkraj velike luže« pa se bodo še posebej razveselili tehle vrstic: ob 10-letnici United Slovenian Society, ene najbolj delavnih slovenskih

skupin v Clevelandu, bodo Lojze, Niko, Franc ter Andrej, Franci in trije Janezi sredi letošnjega poletja odšli na ameriško turnejo. Predvidoma se bo tretja Slakova turneja v Združenih državah in Kanadi začela 1. julija, o podrobnostih, kje vse bodo veseli godci igrali in peli, pa kdaj drugič.

ANSAMBEL MIHE DOVŽANA, o katerem zadnje čase ni bilo veliko slišati, spet deluje. Spet z vokalnim kvintetom *GORENJCI*, ki je bil povezan z Dovžanovo skupino od vsega začetka, in pevko *JELKO CVETEŽAR*, ki je zamenjala nekdanjo solistko ansambla Ivanko Kraševc. In prav o tej zamenjavi še beseda, dve: Jelka Cvetežar, ena najbolj priljubljenih pevki iz pionirskih let domače zabavne glasbe in popevke, se je v Dovžanovi družini izredno lepo ujela. Prvi posnetki nove Dovžanove zasedbe so ob predvajanju v radijskih programih naleteli na lep sprejem in najbrž ne bo drugače tudi s ploščo, ki jo že pripravljajo.

filatelija

OLIMPIJSKI TEDEN

Od 15. do 22. oktobra je bila v obvezni rabi doplačilna znamka za 30 par »Olimpijski teden«. Znamka je bila obenem tudi počastitev 60-letnice jugoslovanskega olimpijskega komiteja.

LETOŠNJE IZDAJE

Skupščina Skupnosti JPTT je sprejela načrt izdajanja priložnostnih znamk v letu 1980, ki predvideva 16 izdaj z 36 znamkami in sicer: 70-letnica rojstva revolucionarja Edvarda Kardelja (1), Stoletnica rojstva filmskega delavca Milтона Manakija (1), 75-letnica rojstva narodnega heroja Save

počasneže, kakor da je cesta samo naša, kakor da v avtomobilu nimamo sopotnikov, drvimo in nekoč se zgodi tisto, kar smo sami izzvali. Nesreča. Ta pa ima tisoč obrazov in vsak po svoje je obupen, grozljiv.

Morda si zaradi svoje lahkomiselne naglice izgubil ženo, otroke, starše, prijatelje, ki so se peljali s teboj. Morda si bil sam težko ranjen in boš vse življenje ostal invalid? Morda si nekoga povezal, neznanca, ki pa bo odslej tesno, tesno povezan s teboj. Kajti zakon ti bo sicer odmeril kazen za to, kar si povzročil, a drugo kazen ti bo odmerila vest in ta bo dosti hujša. Če nisi kos kamna, te bo grenek očitek spremljal iz leta v leto in ti grenil življenje do konca tvojih dni.

Po toči zvoniti pa je prepozno, pravi naš star in še kako resničen in za vse čase veljavni pregovor.

Ina

slovenski lonec

ODOJEK S KROMPIRJEM ALI JABOLKI

Mladega prašička nasolimo znotraj in zunaj. Znotraj ga nadrgnemo še z majaronom in strto kumino in ga pustimo na hladnem nekaj ur. Zatem mu v trebušno votlino nadevamo drobne, enakomerno velike olupljene krompirčke ali namesto krompirčkov jabolka, in zašijemo. Prašička pečemo v pečici dve in pol do tri ure. Takoj v začetku ga polijemo z vročo mastjo. Med pečenjem ga oblivamo s sokom. Če ga je premalo, prilijemo malo vroče vode. Lepo zapečenega prašička zrežemo na rezine in ga postrežemo s krompirjem ali jabolki, ki so se v njem pekli.

SVININA S HRENOM IN KROMPIRJEM

Kilogram mlade svinine zrežemo na kose, in ga damo kuhat v mrzlo vodo, ki smo ji dodali 1 peteršilj, nekaj zelene, strok strtega česna, nekaj poprovih zrn, kumine, pol čebule in $\frac{1}{8}$ l kisa. Ko je meso že skoraj mehko, dodamo 4 olupljene na večje kocke narezane krompirje, solimo in kuhamo dalje. Kuhano jed zvrnemo v skledo in potresemo s hrenom.

JEŠPRENJČKOVA JUHA S ČEŠPLJAMI

Kilogram prekajenih svinjskih nog razsekamo na poljubne kose, jih operemo in damo kuhat v večji lonec. Ko meso nekaj časa vre, mu do-

damo 30 dkg prebranega in opranega ješprenjčka, 1 rdeč korenček, peteršilj, lovorjev list, solimo in kuhamo pol ure. Zatem dodamo četrt kg opranih suhih češpelj in pustimo vse skupaj počasi vreti. Posebej pripravimo svetlo prežganje iz ocvirkove masti, ki ji dodamo sesekljano čebulo, žlico moke in zalijemo z mrzlo vodo, nato pa pustimo, da malo povre. Ko je juha kuhana, jo zabelimo s tem prežganjem.

PIŠČANEC NA PTUJSKI NAČIN

Lepega piščanca razrežemo na manjše kose in nasolimo. V skodelici zmešamo nekaj žlic olja, paradižnikove meze, gorčice, dodamo malo paprike, timijana in majarona, vse dobro premešamo in s tem namažemo kose piščanca, ki jih zatem spečemo v primerni posodi na štedilnikovi plošči ali na žaru. Pečemo jih dvajset minut in med pečenjem enkrat obrnemo.

najpomembnejših zbiralcev in zapisovalcev makedonskih ljudskih stvaritev, je Skupnost JPTT počastila 15. novembra z dvobarvno znamko za 2 din z njegovim portretom. Osnu-

vaš kotiček

Kovačevića (1), 75-letnica beograjske univerze (1), 20-letnica novosadske univerze (1), 30-letnica temeljnega zakona o samoupravljanju (1), XXI. kongres UNESCO v Beogradu (1), Zimska olimpiada v Lake Placidu, ZDA (2), Evropa-CEPT (2), Varstvo človekovega okolja (2), Otroški festival »Radost Ev-

tek je narisal akad. slikar Dragoljub Sandić iz Beograda.

Le dva dni pozneje pa je izšla večbarvna znamka za 2 din v počastitev 10-letnice ustanovitve univerze v Prištini. Osnutek za znamko (staro univerzitetno zgradbo) je narisal akad. slikar Andreja Milenković iz Beograda.

Obe znamki je natisnil Zavod za izdelavo bankovcev v ofsetnem tisku v prodajnih polah po 25 kosov. Izšla sta tudi običajna ovitka prvega dne.

IŠČEM SINA V KANADI

Iščem sina Staneta Zajca, ki se mi že dve leti ni oglašil iz Kanade. Njegov zadnji naslov je bil Stanislav Zajc, 993 Dufferin St. ali 183 Delaware St. Toronto 4, zdaj pa se vsa pisma vračajo. Prosim vse rojake, ki bi kaj vedeli o njem, da mi sporočijo, če pa poznajo njega, jih prosim, naj ga opozorijo na to, da mi kaj piše. *Pavla Zajc, Verje 31, 61215 Medvode*

Prodajam stanovanjsko hišo, dograjeno do četrte faze v izmeri 15 x 13 m. Spodnji prostori so primerni za obrt. Hiša ima 1400 m² uporabnega zemljišča. Nahaja se ob glavni cesti Metlika—Črnomelj v kraju Gradac v Beli Krajini. *Informacije se dobe po tel. (068) 21-451 ali na naslov Janez Škabar, Novo mesto, Nad mlini 22.*

Prodajam hišo v Bovcu, zgrajena do tretje faze s parcelo v izmeri 800 m². Hiša ima udobno dvosobno stanovanje,

kleti in garaže, nadstropje pa je prirejeno za oddajanje turističnih sob.

Podrobne informacije dobite na naslovu: Križnič Cveto, 13 Stuart St., London, Ont. Kanada

Ugodno prodajam solidno grajeno starejšo večjo dvonadstropno hišo, primerno za penzijo ali vikende, vsako nadstropje ima svoj vhod. Do hiše vodi asfaltna cesta, v bližini je Bled in smučišča Zatrnik. Cena je cca 2,4 milijona.

Ponudbe in informacije dobite na naslovu:

Žikič, Ljubljana, Tržaška 34, telefon (061) 266-574

Osamljena Slovenka, živeča v severni Nemčiji, razočarana, toda še polna upanja, atraktivna na duši, srcu in telesu, išče plemenitega visokoraslega življenjskega tovariša od 45 let naprej, ki živi kjerkoli na svetu in se kakor jaz namerava vrniti v domovino.

Ponudbe na naslov uredništva Rodne grude pod oznako »SEVERNA NEMČIJA«

KULTURNA JUBILEJA

150-letnico rojstva Marka K. Cepenkovca (Kruševo 1829 — Sofija 29. 12. 1920), enega

DRAGOCENI SPOMINI SLOVENSKEGA AMERIČANA

Vatroslav Grill

MED DVEMA SVETOVOMA

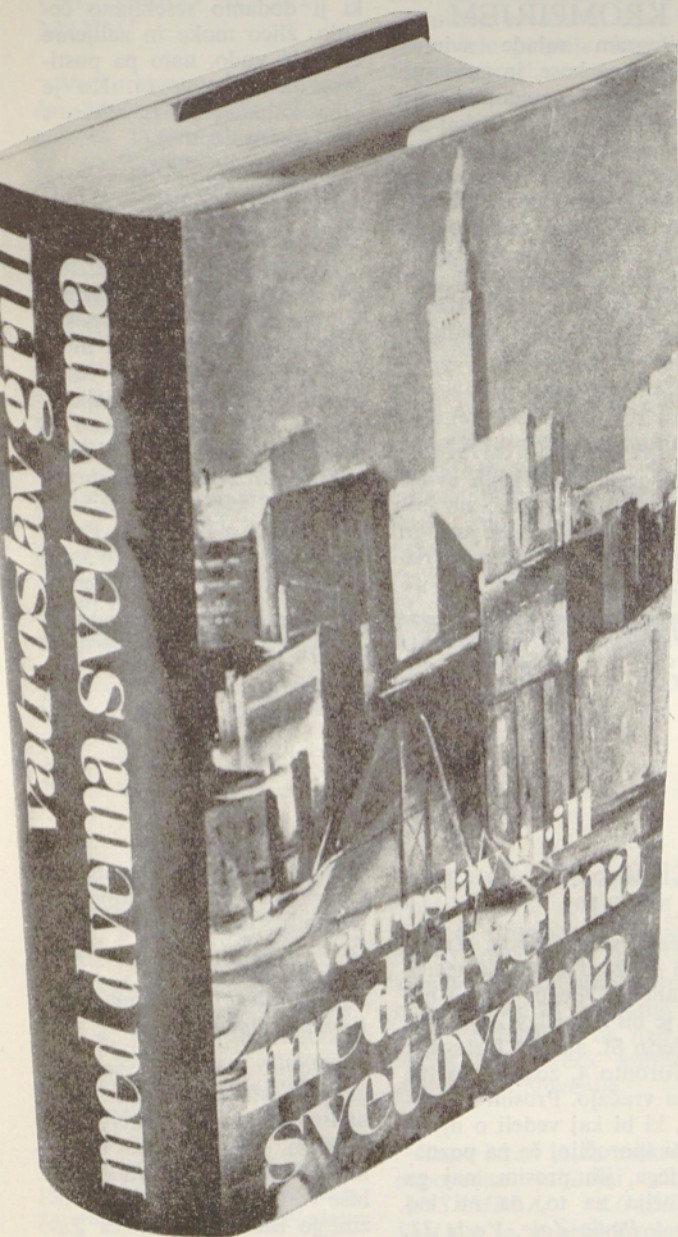
Razpetost slovenskega izseljenca-pionirja med starim krajem in novo deželo Ameriko je ena izmed osrednjih spodbud, ki so pisatelju narekemale obsežno avtobiografsko pripoved. Knjiga je na nekaterih mestih že prava zgodovina slovenskega izseljevanja v Ameriko, pa spet toplo človeška izpoved intelektualca, podoba njegovega zorenja in hrepenenja. Vatroslav Grill začenja pripoved z otroštvom v Moravčah blizu Ljubljane, nadaljuje s prvimi dijaškimi leti v Ljubljani, se z materjo preseli v novo deželo, kjer nadaljuje šolanje v povsem drugačnih razmerah. Ob delu doštudira pravo in obenem postaja vsestranski kulturnoprosvetni delavec. Cleveland postaja ameriška Ljubljana, Grill spremlja njeno rast kot sodelavec lista Enakopravnost. Srečuje se s pomembnimi izseljenskimi kulturnimi in političnimi delavci in z ljudmi iz domovine. V času obeh svetovnih vojn živo spremlja narodnoosvobodilni boj v rojstni deželi in doživlja številna zakulisna dogajanja. Avtobiografski tok pripovedi pisatelj dopolnjuje z dokumentarnim gradivom. Takšna je Grillova knjiga, prav gotovo doslej najzanimivejše pričevanje slovenskega Američana, razpetega med dvema svetovoma.

Delo obsega 629 strani in je bogato ilustrirano.

Knjigo lahko naročite na naslov:

**MLADINSKA KNJIGA, TOZD Trgovina
Izvozni oddelek, Titova 3, Ljubljana, Jugoslavija**

Cena knjige je 680.— dinarjev (37.— am. dolarjev oziroma enakovrednost v drugih valutah). Plačilo je možno po mednarodni poštni nakaznici ali s čekom, naslovljenim na »Mladinska knjiga — izvozni oddelek«, v priporočenem pismu

**založba
mladinska
knjiga**

industrija in montaža izolacij

TERMIKA

Ljubljana, kamniška 25

Proizvodnja:

KAMENA VOLNA TERVOL izdelki za toplotne, hladilne, zvočne in protipožarne izolacije v gradbeništvu, industriji in ladjedelništvu.

EKSPANDIRANI PERLIT izolacijski gradbeni material, filtracijski za kemično in prehransko industrijo in za vrtnarstvo

KITI trajnoplastični, dvokomponentni TIO, silikonski kiti za tesnenje v gradbeništvu, industriji in ladjedelništvu.

AKUSTIČNE IN DEKORATIVNE STROPNE OBLOGE defon L, dekorativne plošče in dampa lamele.

ARMIRANI POLIESTRI elementi za interiere in eksteriere v gradbeništvu, elementi za avtomobilsko industrijo, elementi za ladjedelništvo, kemično industrijo itd.

STREŠNE KRITINE fasadni zidovi, fasadne obloge iz trapezaste alu in jeklene pločevine, krovoterm sendvič elementi za strešne in zidne obloge.

Montaža:

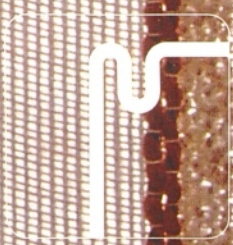
IZVAJANJE TOPLOTNIH, HLADILNIH, AKUSTIČNIH, PROTIPOŽARNIH, AKUSTIČNO DEKORATIVNIH STREŠNIH IN FASADNIH IZOLACIJ, lastne proizvodnje v sodelovanju z drugimi proizvajalci.

IZDELAVA IN MONTAŽA AKUSTIČNE OPREME.

IZDELAVA AKUSTIČNIH TELEFONSKIH GOVORILNIC, PREDMETOV IN POSOD S POSEBNIMI IZOLACIJSKIMI LASTNOSTMI.

IZVAJANJE INVESTICIJSKIH DEL DOMA IN V TUJINI.

Kadar spreminjate
spremenite na boje
zavese **velana**®

rodna
gruda
slovenija

english section

RODNA GRUDA, Magazine
for Slovenes Abroad, Cankarjeva
1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija-
Yugoslavia Tel. 061/23 102

Published by Slovenska
izseljenska matica, Ljubljana
Editors: Jože Prešeren
(Responsible Editor)
and Jagoda Vigele.

English translations: Milena
Milojević-Sheppard, M. A.
RODNA GRUDA is published
monthly. Numbers 8 and 9 are
published together as a
double issue.

Yearly subscription for overseas
countries is 8.— U. S., 10.—
Canadian or 7.— Australian
dollars. Payment can be made
direct to our Account. No.
50100-620-010-32002-2818/5 at
Ljubljanska banka, or by
international money order, or
by check — payable to
»Slovenska izseljenska matica«
— in a registered letter.

NEWS

JOHN BLATNIK'S VISIT TO SLOVENIA

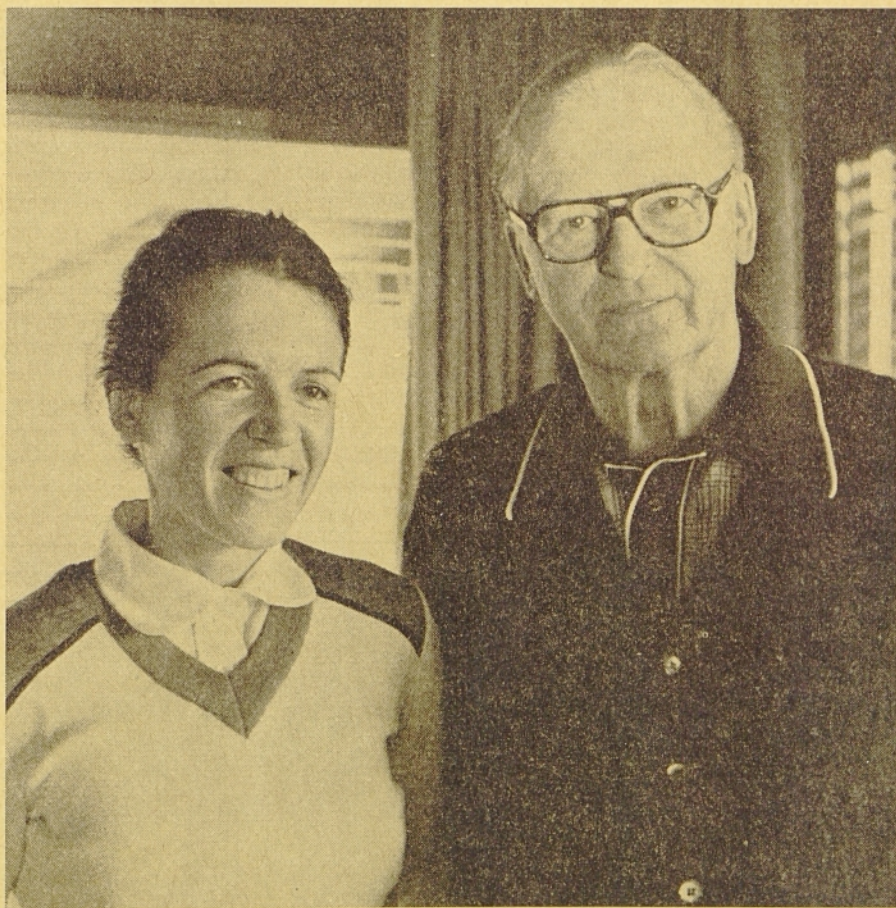
In October 1979 one of the most well-known American Slovenes and a former member of U. S. Congress, John Blatnik, visited Yugoslavia. During the last war John Blatnik was the chief of the Allies' military mission to the Headquarters of the National Liberation Armed Forces.

He spent two weeks of his recent visit to our country at the Radenci health spa.

In an interview John Blatnik pointed out that he is proud of having held

such a high position in the U. S. Administration as a Slovene and that at the same time, he was able to work as one of the links between his new and old country. He is attached to the latter not only by bonds of kinship but also by a number of close friendships which he made during our National Liberation War.

John Blatnik was also received by the President of the Slovene Executive Council, Dr. Anton Vratuša and stayed for lunch attended by several prominent personalities of our socio-political life and Blatnik's old friends,

Mr. John Blatnik, ex-member of U. S. Congress, during his stay in the Slovene spa Radenci. On his right is Jerneja Petrič, scientific collaborator of Slovenska izseljenska matica

among them the Academic painter Božidar Jakac, and the President of Slovenska izseljenska matica, Stane Kolman.

THE LIFE AND WORKS OF LOUIS ADAMIČ ARE TO BE SPECIALLY COMMEMORATED IN 1981

At the latest meeting of its Executive Council, Slovenska izseljenska matica gave the initiative for the organizing of several events of commemoration and scientific meetings in 1981 on the occasion of the 30th anniversary of the death of Louis Adamič, the American writer of Slovene descent. These events are to throw more light on his life and works, and, in particular, on his political activity and relation to the National Liberation War of the Yugoslav nations. They are to be all-Yugoslav in character, just as Louis Adamič strove for the benefit of the whole of Yugoslavia. The associations of Yugoslav emigrants and scientific institutions in the United States are to be invited to take part in the organization of the events and meetings.

A SEMINAR FOR AMERICAN STUDENTS

For five years now an international summer school on new aspects of self-management in Yugoslavia has been organized by the Higher School of Economics in Maribor under the guidance of prof. dr. Matjaž Mulej. Students from sixteen countries in Europe, Asia and America attended this summer school last July.

In October a four-week seminar was organized in Maribor for students from the United States. Apart from fourteen lectures about Yugoslavia the programme included visits to twenty-five places in Slovenia. The main emphasis of the seminar was on self-management in Yugoslavia. The seminar was held in the English language.

BUDIMIR LONČAR — YUGOSLAVIA'S NEW AMBASSADOR TO THE U.S.A.

By the decree of the President of S. F. R. Yugoslavia, Josip Broz Tito, Budimir Lončar has recently been appointed Yugoslavia's ambassador extraordinary and plenipotentiary to the United States of America. Prior to his appointment to this new post Budimir Lončar was under-secretary in the Federal Secretariat for Foreign Affairs and before that Yugoslavia's ambassador to West Germany.

THE GEMS OF POSTOJNA CAVE

Under the sponsorship of the International Speleological Association and the Postojna Cave enterprise a three-day international symposium was held at Postojna last October, on the occasion of the 160th anniversary of the discovery of Postojna Cave. Experts from almost all the Karst countries in Europe — Austria, Greece, Italy, Hungary, Rumania, France, Switzerland, Great Britain and Yugoslavia — presented, in twenty-four papers, the scientific and tourist role of this Karst gem.

Postojna Cave is, indeed, the cradle of speleology. The forerunner of this new scientific discipline, which began to be developed in the middle of the 19th Century, was France Hohenwart of Ljubljana; together with Alojz Schaffenrath he published a guidebook with nineteen copper-plate engravings during 1830—1832, which was the first evidence of the wealth of stalagmites and stalactites in Postojna Cave.

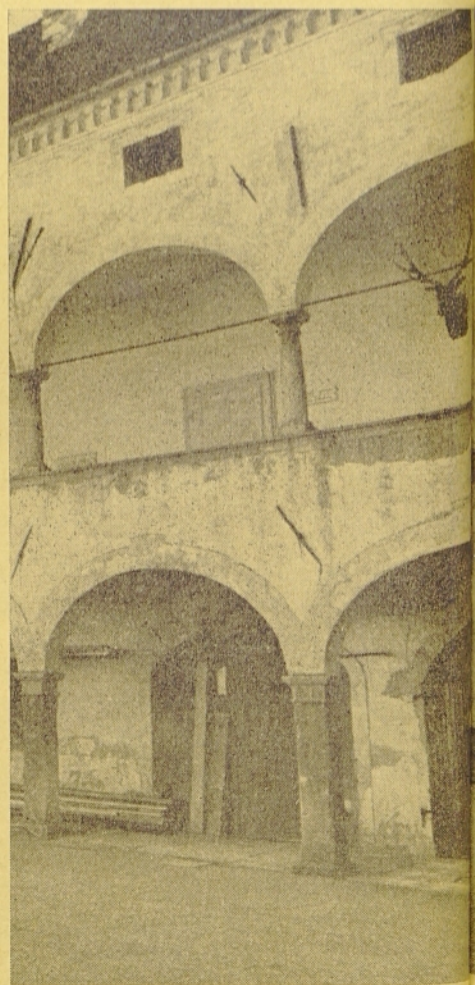
His work was continued by the Viennese geographer and speleologist Adolf Schmidt, who had been sent by the Austro-Hungarian authorities to investigate the Notranjsko Karst area. With his book »The Caves and Hollows of Postojna, Predjama and Lož«, published in 1854, which dealt primarily with the speleological problems of Postojna Cave, he set up the basis for a new scientific discipline — speleology.

In this way Postojna Cave also indirectly encouraged the founding of the first speleological association in the world exactly a hundred years ago in Vienna. Four years later the second association was founded in Trieste and in 1889 the third speleological association in the world, »Authron«, was established in Postojna.

The scientific investigation of Karst phenomena and of Postojna Cave in particular was able to get into full swing after the Second World War, when the whole of the Karst area together with the Slovene Littoral became a part of the Yugoslav state. The research work carried out by the members of the Institute for the Investigation of the Karst at the Slovene Academy of Arts and Sciences, which was founded in 1947, in cooperation with Slovene speleologists, included a number of important morphological, hydrological and, in particular, speleogenetic investigations of the Notranjsko Karst area and, above all, of Postojna Cave.

During the period of Slovene national awakening Postojna Cave was involved in the struggle for the equal rights of the Slovene language in the Austro-Hungarian empire. In 1859 the regulations for guides were published in the Slovene as well as in the German language. Then Anton Globočnik, the chairman of the Postojna Cave Committee, decisively joined the struggle for the Slovene language in 1882 by putting up the notices in the Cave written in the Slovene language, in addition to those written in German and Italian.

In short, all the above-mentioned and many other special characteristics of Postojna Cave, visited by almost one milion tourists from all over the world every year, were good enough reasons for the international symposium of speleologists from the European Karst countries to be devoted to this very cave and the 160th anniversary of its discovery.

THE »JOŽEF ŠTEFAN« INSTITUTE: SLOVENIA'S BIGGEST AND WORLD — FAMOUS SCIENTIFIC RESEARCH INSTITUTE

I am sitting in a comfortable chair in a small laboratory, crammed full of all sorts of scientific instruments. Electrodes are connected onto my arm which lies unmoving on the arm-rest of the chair. An instrument is switched on and my arm lifts of its own accord. I feel confused. No wonder, for the electrode which reached my arm through the wires was stronger than my own will-power.

However, patients who have their crippled or paralyzed arms or legs brought back to life by means of electric functional stimulation applied by doctor throughout the world feel even the slightest movement of their finger or toe in a quite different way. They feel as if whole world were laid down before them, says one of the experts of the team, who has, for several

years now, been developing the so-called electric functional stimulators in the laboratories of the Jožef Štefan Institute in cooperation with the Faculty of Electrotechnics and the Medical Faculty of Ljubljana University, and the Institute for the Rehabilitation of Invalids. Electric functional stimulators are devices which have given hope to millions of paralyzed people ail over the world that, one day, they may be able to leave their invalidchairs and to control their arms or legs again, just as thousands of those patients who, with the help of electric functional stimulators are already able to walk normally in spite of having paralyzed feet because of apoplexy.

Who knows whether Professor Anton Peterlin, who, in the first post-war months, suggested to the then Pre-

sident of the Slovene Academy of Arts and Science, Dr. France Kidrič that an institute for physics be founded, foresaw the dimensions of the scientific knowledge which only seven people, first employed at the newly-founded institute, began to develop in the former storehouses in the backyard of the building of the Slovene Academy of Arts and Sciences? It is difficult to answer this question but the fact is that at that time, about thirty years ago, the first team of experts attacked their work with utmost enthusiasm and zeal, without which the »Jožef Štefan« Institute wouldn't be what it is today — our largest scientific research institute.

Today over 600 scientific workers are employed at the »Jožef Štefan« Institute. Almost one tenth of all Slovene research-workers are employed at this Institute. One hundred and twenty of them hold a Ph. D. degree (which is over one fourth of all Slovene holders of a Ph. D.), about 180 have a M. Sc. degree or a degree in engineering and 70 are technicians. Thus the Institute includes the highest concentration of research potential in the field of science in Slovenia.

At the Institute about 60 B. Sc. theses, 25 M. Sc. theses and 10 Ph. D. theses are completed every year. Annually, 120 scientific papers, 20 original articles, 150 report papers and 40 popular science articles are published and ten to fifteen patents are taken out. Every research worker thus publishes, on average, two works annually, which exceeds the usual world standard. The total output in thirty years amounts to 3,000 published and 2,000 unpublished scientific works.

The research workers of the »Jožef Štefan« Institute have been awarded 35 Boris Kidrič Awards — the highest acknowledgement for achievements in the field of science in Slovenia, 78 awards of the Boris Kidrič Foundation and 57 awards for inventions and improvements in this field.

First of all, there are the above mentioned electric functional stimulators, which enable paralyzed people to move their arms or legs, then there is the automatic equipment for the monitoring of pollution of the environment, which is unique of its kind in the whole world, then the devices which make possible fast determination of the amount of oil in grains, in Belgrade and Vienna. This was a thus facilitating the growth of higher-cropping plants in only four years instead of twenty years. The latter devices have been used with great success in India and Bangladesh.

Furthermore, at the Institute isotopes which are used by the Ljubljana

The arcaded courtyard of Bistra Castle near Vrhnika

mechanized and better exploited than in the old days. They grow good potatoes and wheat, breed cattle and have quite a few vineyards on the nearby hillsides. This year's potato crop was very good; 7,000 tons of potatoes were bought off by the Trebnje agricultural cooperative to be used by the Kolinska food-processing factory for instant potato mash which will be sold both in our country and abroad.

The secretary of the local community, Darko Krištof, knows a lot about life in Mirna. He is not entirely pleased with the work of the tourist society which has taken care mainly of the appearance of Mirna this year, but he is satisfied with its plans for the future: they are going to improve the hunting facilities for tourists, for there is a lot of game — deer, birds, hares and even wild boars — which attracts many foreigners to the Dolenjsko woods.

The cultural workers are very hard-working. There is a men's singing group within the "Svoboda" cultural society in Mirna and the puppetry and drama groups are very active as well. The local people are grateful to them for every performance.

Mirna is not widely-known only because of "Dana", or its churches with valuable altars, or the 18th Century stone bridge over the Mirna stream, or the castle, which is still magnificent although almost all in ruins (one of its towers is being restored by Dr. Marko Marin of the Institute for the Protection of Monuments, who is a native of Mirna, and another section will be turned by the Mirna innkeeper Kolenc into an inn).

The castle rises over the lake which has been arranged for swimming and covers over 7,000 square metres of surface. Mirna is also known as a town which is growing fast; very few people have emigrated — only eleven families have moved to West Germany, but when their houses are built they will definitely return to Mirna.

Mirna is also famous for its excellent baker Jože Lončar, who always sells the last loaf of bread by noon. He still bakes his bread in a genuine old-fashioned country stove, which he feeds with a special sort of wood. He doesn't use any mechanization for the preparing of bread, although he is no longer young. But he has a son who is to take over his work and provide the people of the Mirna valley with good bread, famous all the way to Novo mesto.

Mirna has a very active sports society and good mountaineers, a lot of them coming from the farms, which is particularly encouraging. Last year they climbed Mt. Triglav, Lisca, Stol and several other peaks. The members of the "Popular engineering"

society organized a republic's competition in free-flight model planes.

Mirna can pride itself on Aleksander Leskovec, a self-made sculptor who creates such excellent works that in 1977 and 1978 he was awarded gold medals at the international exhibition in Paris. He got involved in artistic work seriously only six or seven years ago, although the urge to create had been growing slowly inside him as long as he remembers. Today no exhibition at Trebnje is complete without his works; everything that he makes he gives away almost immediately in order to have more time and room for the work to which he has devoted himself for life.

And now, still a few words about the Kot mansion. Its last owner, a German, Dolar, left it in 1941 and thus it became state property. Today some families from Mirna have found

their home in it for it is only a twenty-minute walk from there to Mirna.

The mansion is well looked after by the housing community so that it will be able to resist ravages of time. In the Mirna valley there are a few more castles of great age, with interesting histories and architecture: Mokronog Castle, for instance, which dates from the 11th Century, then Trebnje Castle, Zapuže, with a Roman stone statue of a lion built in at the main entrance and Škrljevo Castle, which is being converted into a restaurant and where some remains from the Halstatt period have been discovered.

The most pressing problem of the Mirna valley — for the time being — are its macadam roads. However, this problem will not remain unsolved; the local people have already agreed to contribute their share towards the asphaltting of first 16 kilometres of roads.

THE DOORS OF THE CARTHUSIAN MONASTERY AT PLETERJE ARE OPEN TO THE WORLD

Autumn in Dolenjsko. The dark woods of the sinister Gorjanci mountains. Soft, rolling countryside. The Carthusian monastery of Pleterje. Monks dressed in white. Monks of the Carthusian order. A luxurious silence.

A carved stone plaque proves that the monastery supported the partisans during the Second World War. A modest room of remembrance, a few papers and even fewer books offer the same information and so does the word of mouth.

Will this be enough to prevent the future from forgetting the recent past?

In 1904 the Carthusian monastery at Pleterje got its present form. We can thus speak of an anniversary, of 75 years of uninterrupted activity.

The monks contemplate about life and death, man and God. An extremely strict Catholic order, which was founded by St. Bruno at the end of the 11th Century. St. Bruno was the Rector of the Ecclesiastical College at Rheims. He founded the Great Carthusian Monastery in the shelter of the French Alps and was buried in Calabria at the second oldest Carthusian Monastery.

The first Carthusian monastery in Slovenia was founded on the initiative of the Celje Count Herman II, who had just rounded off his Dolenjsko estate at that time. It was, of course,

suitable for such a distinguished member of his family to put forward such an idea. The building of the monastery was supervised by Father Hartman, who had to provide Count Herman with an exact account of the building costs every year.

The year 1407 is considered to be the year of the official foundation of the Carthusian monastery at Pleterje. On the Sunday before the Day of St. Margaret Count Herman issued an announcement that in the Slovene "mark" and in the parish of St. Jernej within the territory of the Aquilean patriarch, the building of the Carthusian monastery of the Holy Trinity had been started. The building was finished on October 27th, 1420, when the monastery was dedicated by the Freising Bishop Herman. He died a year later in Celje where there is a plaque in his memory in the Abbey. Count Herman II died in 1435 and was buried in the Carthusian monastery at Pleterje.

In the 16th Century the wave of the Protestant Movement reached Pleterje. The Slovene Luther himself — Primož Trubar — was the vicar in nearby Šentjernej. Life for the monks at Pleterje was shattered. The Pope's emissary discovered that even the families of heretics had moved into the monastery. The monastery was dissol-

The Courtyard of Honour of Pleterje Monastery (photo by Janez Zrnec)

ved in 1773, and its estate was taken over by the state authorities. In 1839 the estate passed into private hands and then, in 1899 it was acquired by the Carthusian order again. The renovated monastery offered shelter to the French monks of Carthusian order who were driven out of France by the Combes regime. The first monks came from the monasteries in

Bosserville and Selignac. The furnishings for the new monastery, which was finished in 1904, mainly came from France as well.

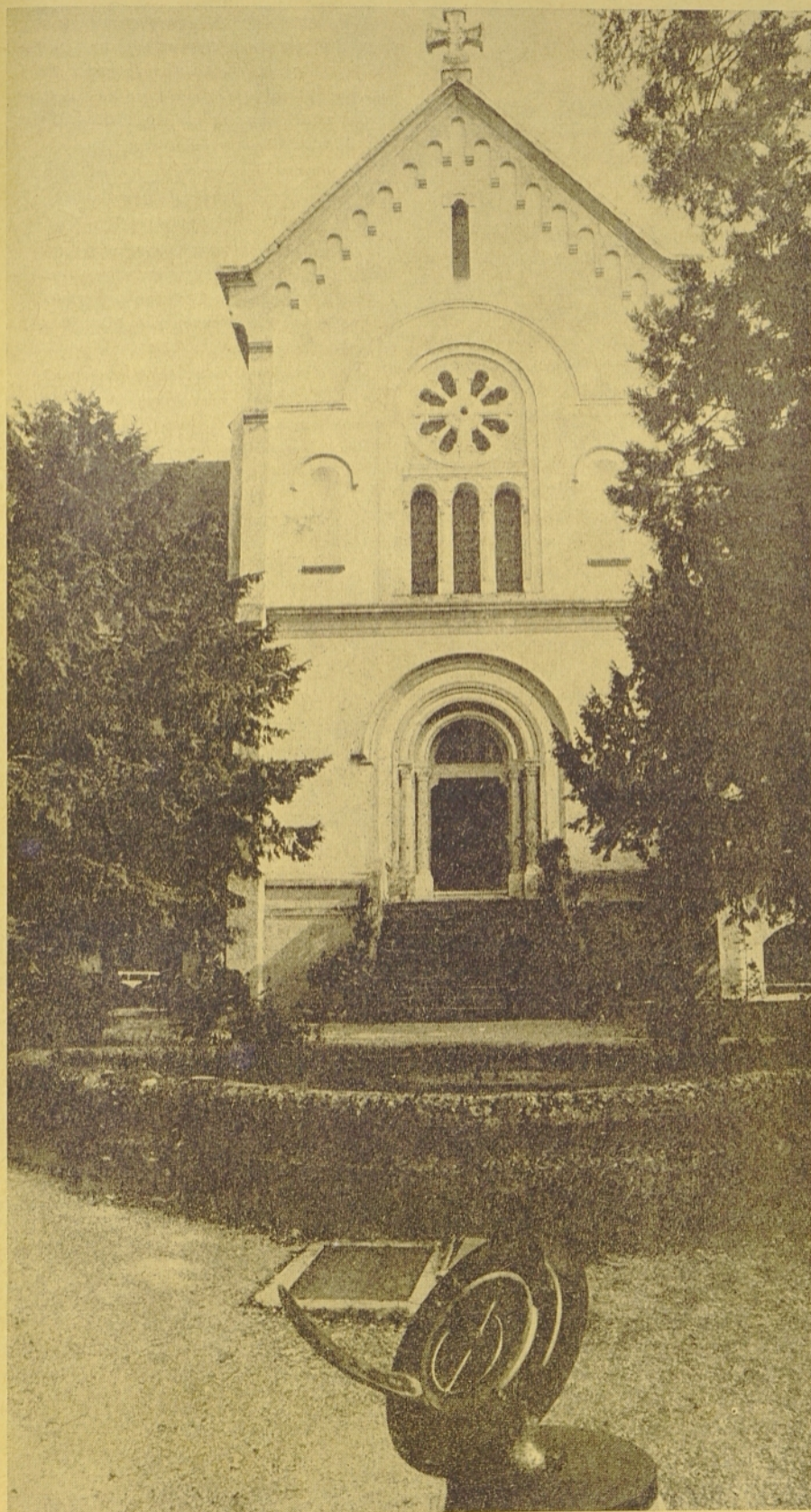
The first Slovene monk entered the monastery in 1917 and the unforgettable Dr. Josip Edgar Leopold-Lavov became the first Yugoslav prior in 1933. The present prior is Father Janez Drolc from Zagorje-on-the-Sava, a tender but impressive image of a monk in white. He says, that the building of the monastery affected the local people in many ways, for such a project was a big job in those days.

One has to experience the Carthusian monastery at Pleterje; to hear the ringing of the huge bell, to see the carved masterpieces of the wooden wall panelling and the pictures of Baroque Flemish painters. The latter include particularly beautiful pictures of the Apostles. There is too much of everything, which makes it difficult to describe in words. And yet, anyone who might think that the monastery leads a remote, secluded life, is wrong. Prior Drolc speaks fluently and his words are full of hope. Hope is the basis on which the monastery shapes its life. The monastery has always been and still is an integral part of the area in which it is located.

The monastery opened its doors wide to the partisans. In the introduction to his book "The Carthusian Monastery at Pleterje and the Partisans", the late prior Josip Edgar Leopold-Lavov wrote: "I was pleased to have joined, together with the monastery, the gigantic fight against the aggressive forces of occupation and to have fought until the enemy was crushed and driven out of our country".

Since the war the Slovene Church has already taken quite a few steps along the road which can free it from its traditional mission and re-shape it into a Church which knows that religion can exist outside its institution, sometimes even stronger. This imposes upon it a great deal of responsibility for everything it does, for its adherents helped to build up the foundation of a new society on an equal footing, and have long since accepted them.

On this road, the Carthusian monastery at Pleterje occupies a really unique place. Although surrounded by a wall, it leads a life extending far beyond it, facing everything new and thus further confirming the correctness of its decisions taken in wartime. With equal zeal the Monastery takes part in the noble mission for the freedom of Man and the endeavours for the faithful serving and fulfilling of the Gospel.

LA CARTUJA DE PLETERJE

La Cartuja de Pleterje fue condecorada por su fidelidad y coraje durante la guerra de la Liberación Nacional. En aquellos tiempos difíciles la Cartuja de Pleterje fue un ejemplo de abnegación. Esta Cartuja, que es la única existente en las repúblicas socialistas, recibió hace poco tiempo atrás durante la celebración de su 75. aniv. una de las más altas condecoraciones. Festejóse además sus setenta y cinco años de labor continuada y renovada en Eslovenia. En esa ocasión el presidente TITO la condecoró con la Orden al Mérito por la Patria con Estrella de Oro. Es decir por los méritos obtenidos durante la Lucha de Liberación y por la exitosa inclusión en la vida corriente y desarrollo de nuestra Patria después de su liberación. Esta suprema condecoración fue entregada al prior del monasterio Janez Drolc ante la presencia de los representantes ejecutivos de las distintas comisiones socio-políticas de Eslovenia por el presidente de la presidencia de la SR Eslovenia Viktor Avbelj.

En su discurso de apertura el presidente Avbelj mencionó y recordó ante todo al extinto prior Dr. Josip Edgar Lavov in dijo... »su grandiosa, honorable y valerosa acción de ayuda es de un excepcional interés y ejemplo, pues con ello la Cartuja de Pleterje demostraba y demostró que nuestra lucha no tenía ni tiene aún hoy día carácter antireligioso.« A su vez valoró al monasterio de Pleterje como... uno de los anillos de la cadena que formaban el articulado mosaico de todas aquellas fuerzas que comprendieron el imperativo del momento y juntas se unieron a la cabeza del Frente de Liberación y del Partido Comunista para luchar por una causa justa, por la liberación y nacional«.

El prior Drolc a continuación agradeció la condecoración y a su vez recordó a su antecesor Lavov del cual dijo que había entendido el llamado de aquel tiempo y se colocó al lado de los oprimidos, contra el ocupador y contra la ocupación en general. »Hombre profundamente religioso, como lo fuera el Dr. Lavov, se colocó lógicamente y consecuentemente de la parte más justa, es decir del movimiento de Liberación Nacional, si bien por haberse decidido por esta causa estaba amenazado de muerte.« Agregó

además que la cartuja después de la liberación se incluyó inmediatamente en la reconstrucción de la Patria y en la construcción del gobierno popular. Como prueba de ello y de la realidad de su cometido ha mencionado el caso que Pleterje es siempre visitado por los ejecutivos del gobierno esloveno y de Yugoslavia, entre ellos también por el presidente TITO. Al final en nombre del resto de los veintidós monjes aseguró que la cartuja seguirá como siempre trabajando para la prosperidad de Eslovenia y de Yugoslavia.

La Cartuja de Pleterje la fundó en el año 1407 el conde de Celje Herman II. A causa de los continuos ataques de los turcos, de los levantamientos campesinos y por la rápida expansión del protestantismo a fines del siglo 16. la vida y existencia de la orden desapareció. La posesión la tomaron los jesuitas, después cayó en manos del gobierno y más tarde en manos privadas. En el año 1899 la finca y sus alrededores fueron comprados por los cartujos franceses quines en el acto comienzan a edificar un nuevo monasterio, en el año 1904 comienza así su vida activa. Al comienzo, en la cartuja debajo de Gorjanci todavía gobernaban los monjes de la orden francesa, luego se les unieron los alemanes, poco después se les fueron agregando o mejor dicho llegaron al monasterio también monjes eslovenos, croates y eslovacos. Hoy es esta cartuja, la CARTUJA DE PLETERJE, la única que funciona en el mundo socialista y al mismo tiempo la que está colocada más hacia el este.

Los monjes de Pleterje viven según les dictan sus reglamentos que son muy severos. A excepción del prior y dos hermanos más, quienes tienen que estar en contacto con el mundo exterior, gobierna en el monasterio el silencio. Silencio que es sólo interrumpido por el rezo. En la cartuja tampoco no puede pisar ninguna mujer. Una sola vez rompieron los monjes con esta prohibición, y en aquella oportunidad lo hicieron a conciencia: fue durante la Lucha de Liberación cuando tuvieron que esconder en sus almacenes y sótanos para dar asilo y ayuda a las guerrilleras...

Ante la opinión pública la Cartuja de Pleterje es conocida ante todo por su mundialmente conocido aguardiente, por las peras que crecen dentro de las botellas, por sus famosos quesos y vinos, los

que elaboran y venden para cubrir así sus gastos de vida y las necesidades primordiales. Sin embargo en el monasterio existen obras culturales de gran valor e importancia. Entre ellas sin lugar a dudas figura la biblioteca que contiene cerca de 50.000 volúmenes, entre éstos hay un gran número de manuscritos únicos que tienen una antigüedad entre 600 y 700 años. Además de estos también una serie de pinturas de la escuela flamenca del siglo 17.

A pesar de su vida alontanada y separada del mundo exterior, los cartujos de Pleterje han demostrado siempre su fidelidad hacia su Patria y hacia los acontecimientos que en su oportunidad fueran necesarios.

EN EL CENTRO DE GORIZIA

Podemos asegurar hoy día que el centro de Gorizia es a su vez el núcleo y riqueza de la actividad eslovena en Italia. Hace 75 años atrás que se abrió en esta ciudad fronteriza con Eslovenia el Hogar Comercial (Trgovski dom) que entre paréntesis era el edificio más lindo de Gorizia. Lo construyeron en la época cuando se iban alcanzando paso a paso en esta ciudad posiciones de importancia. Cuando había cada vez mayor número de comercios eslovenos. Cuando aumentaba el número de alumnos que concurrían a las escuelas eslovenas, en fin, cuando esta ciudad iba tomando en forma progresiva una faz eslovena.

El Hogar Comercial era para Gorizia lo que eran los Hogares nacionales en el resto de las ciudades eslovenas. En el nuevo hogar había una sala de teatro en la cual se desarrollaba una gran actividad cultural. Además de ésta el hogar tenía distintas sedes de clubes y centros de comercio y cultura eslovena. También tenía su sede principal la Cooperativa o Banco de Comercio y Artesanía además de la sucursal del Banco de Crédito de Ljubljana. A su vez tenía una librería que era una de las más lindas y ricas del mundo esloveno de entonces. Si bien siguió manteniéndose la vida comercial y cultural de los eslovenos de Gorizia después de la primera guerra mundial, tuvo que ambientarse por los acontecimientos y otras consecuencias cuando se cambió el poder de Austria a Italia.

En el edificio funcionan en la actualidad algunas oficinas estatales. En cambio los eslovenos que habían sido sus constructores y que en este edificio habían vivido, trabajado y actuado quedaban sin nada. Es decir se habían olvidado de los eslovenos. Los eslovenos tuvieron que abandonar también el Hogar Popular (Ljudski dom) en el cual tuvieron lugar entre los años 1945 y 1946 varios acontecimientos. También funcionó durante aquella época la sede de un sinnúmero de organizaciones eslovenas y antifascistas. En su hermosa sala se realizaron después de la guerra festivales y fue escena de un gran número de espectáculos y otras manifestaciones.